

**III JORNADES VIOLÈNCIA DE GÈNERE: NOVES
VISIONS PER A NOVES REALITATS**

**PROGRAMA MUNICIPAL PER A LA DONA
AJUNTAMENT DE L'HOSPITALET**

**l'Hospitalet 15 de novembre de 2007
Auditori de La Farga**

**PONÈNCIA
I
COMUNICACIONS**

Índex:

Ponència:

Elena Larrauri. Profesora derecho penal UAB.- *Violencia de género –la visión de la LPI (Ley Orgánica 1/2004 de 28 de diciembre de Medidas de Protección Integral contra la violencia de género)*¹.

Comunicacions

Taula 1. Intervenció integral

Laura del Caño i Nausica Castelló. *El treball grupal a Laris: un model d'intervenció amb dones víctimes de violència de gènere.*

Joan Miquel Soldevilla Alberti, Roser Cirici Amell, Mireia Ayats i Plana:
CONSTRUCCIÓ I AUTOESTIMA EN DONES VÍCTIMES DE VIOLÈNCIA DE GÈNERE

Montserrat Plaza Aleu: *Les mares com a clau per a la intervenció amb els seus fills i filles*

Taula 2. El Fet Migratori

Celia Ramon. Amnistía Internacional. **COMUNICACIÓ D'AMNISTIA INTERNACIONAL: La campanya contra la violència de gènere d'Amnistia Internacional: dones migrants, dones desprotegides**

Albertín, Pilar; Cubells, Jenny, *Dones immigrades-Violència en la parella i les seves relacions amb el sistema sòcio-jurídic. Aproximació des del punt de vista dels professionals de la xarxa*

¹ Este artículo se inscribe en el Proyecto de Investigación SEJ2005-08955-C02-01.

Rosa Garriga i Blasco. ***La diversitat cultural front el concepte de Violència de Gènere***

Altres comunicacions:

San Boi: **El grup d'ajuda mútua GAM : facilitar l'intercanvi i les relacions entre dones que han patit o pateixen situacions de violència de gènere .**

Pilar Ripoll. **INTERVENCIO EN GRUP EN CASOS DE VIOLENCIA DE FILLS, FILLES**

Cap Vallldoreix- San Cugat. **ACTES AL VOLTANT DEL 25 DE NOVEMBRE A L'ÀREA BÀSICA DE ST. CUGAT DEL VALLÈS. UNA EXPERIÈNCIA D'INTERVENCIÓ COMUNITÀRIA.**

Elena Larrauri es profesora titular de derecho penal y criminología en la Universidad Pompeu Fabra de Barcelona. Sus principales líneas de investigación son el sistema de castigos de nuestras sociedades y temas relacionados con mujeres y sistema penal.

Ha publicado numerosos artículos y diversos libros entre los que destacan **La herencia de la criminología crítica** (Madrid, Siglo XXI,1991; 3ª edición, 2000), **Mujeres, derecho penal y criminología** (coord.) (Madrid, Siglo XXI,1994); (con J.Bustos) **Victimología** (Barcelona, P.P.U.,1993); (con D.Varona) **Violencia Doméstica y Legítima defensa** (Barcelona, E.U.B., 1995); (con E. Sanchez) **El nuevo delito de acoso sexual y su sanción administrativa en el ámbito laboral** (Valencia, Tirant lo Blanch, 2000); **Criminología Crítica y Violencia de Género**, (Madrid, Trotta, 2007); y con (con J.Cid) **Penas Alternativas a la Prisión** (Barcelona, Bosch, 1997), **Teorías Criminológicas** (Barcelona, Bosch, 2001), **Jueces Penales y Penas en España** (Valencia, Tirant lo Blanch, 2002), **Delincuencia Violenta: Prevención, Tratamiento o castigo** (Valencia, Tirant lo Blanch, 2005).

Ha sido becada por La Fundación Alexander von Humboldt en la Universidad de Frankfurt (Alemania, 1989-1991; 1993; 2002) y por la Fundación Fulbright-La Caixa en la Universidad de Santa Barbara (California, 1986-1987).

Ha sido profesora visitante en el Instituto de Criminología de la Universidad de Hamburgo (1994) e investigadora visitante en la Facultad de Derecho de la Universidad Hebrea de Jerusalén (1989), en el Instituto de Criminología de Oslo (1996) y en la New York University (1998; 2005)

Ha sido investigadora responsable de diversos proyectos de investigación : La despenalización (bienes colectivos, patrimonio y honor) DGICYT (PB 94-0666) desde: 1-08-1995, hasta: 1-08-1998; del proyecto: Reducción del uso de la prisión y alternativas a la prisión DGICYT (SEC98-0507) desde: 1-01-1998, hasta: 1-08-2001; del proyecto: Protección de la víctima y rehabilitación de los delincuentes en libertad (violencia doméstica, violencia sexual, violencia racista), Ministerio de Ciencia y Tecnología (BJU2001-2075) desde: 1-09-2001, hasta: 1-09-2004; actualmente es investigadora responsable del proyecto: Credibilidad de las penas alternativas (SEJ2005-08955-C02-01) desde 1-12-2005 hasta 31-12-2008.

Asimismo ha obtenido el reconocimiento de ‘Grup de Recerca Consolidat’ de la Generalitat de Catalunya (SGR00824, 18-October-2005).

Ha obtenido l’Acreditació de Recerca Avançada (1757279/1-415, 23-Març-2004) emitida por la Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari a Catalunya.

Es presidenta de la Sociedad Europea de Criminología (2007-)

Violencia de género –la visión de la LPI (Ley Orgánica 1/2004 de 28 de diciembre de Medidas de Protección Integral contra la violencia de género)².

Elena Larrauri.

Profesora derecho penal UAB

I. Introducción.

La aprobación de la LPI ha supuesto incorporar una perspectiva de género al delito de violencia doméstica. Esta perspectiva de género se manifiesta a mi entender de las siguientes formas:

- a) en la comprensión de la *gravedad* de la violencia física y psíquica sobre la mujer. Desde esta perspectiva se cree que los malos tratos a la mujer son más graves pues atentan contra la integridad física y contra la igualdad.
- b) Así, en la concepción de la LPI los malos tratos a la mujer en las relaciones de pareja son producto de la *desigualdad* existente entre ambos géneros en nuestra organización social y contribuyen a mantenerla (Exposición de motivos y artículo 1).
- c) En la comprensión de la *motivación*. La violencia sobre la mujer en las relaciones de pareja es también más reprobable puesto que refleja, además del desprecio a una persona propio de cualquier delito, una ulterior discriminación. Es, en palabras de la LPI, ‘una violencia que se dirige sobre las mujeres por el hecho mismo de serlo’ (Exposición de motivos).
- d) Producto de esta comprensión la ley se dirige a proteger a la *mujer en las relaciones de pareja con un hombre*. No protege a las mujeres, ni siquiera a todas las mujeres en el ámbito doméstico. No están incluidas como víctimas en los tipos penales superagravados las madres e hijas por ejemplo. Pero tampoco las mujeres víctima de violencia por parte de mujeres agresoras (parejas lesbianas) gozan de protección reforzada.
- e) Finalmente la creencia de que se trata de un problema social de extraordinaria magnitud autoriza el recurso a un *derecho penal excepcional*. No es sólo un derecho penal específico, lo cual no plantea tantos problemas de legitimación, es un derecho penal más severo.

² Este artículo se inscribe en el Proyecto de Investigación SEJ2005-08955-C02-01.

A continuación detallaré como esta entrada del género en el delito de violencia doméstica ha llevado a alterar la regulación tradicionalmente establecida en el derecho penal.

II. La agravación de penas de algunos comportamientos.

La Ley contra la Violencia de Género convierte comportamientos catalogados como faltas en delito o agrava la pena si la víctima

‘es o ha sido esposa o mujer que esté o haya estado ligada a él por una análoga relación de afectividad aun sin convivencia, o persona especialmente vulnerable que conviva con el autor’.

Posteriormente analizaré la problemática general que plantea los sujetos de estos comportamientos (por ejemplo, ¿quien puede ser autor, sólo el hombre?). Basta por ahora destacar que en general la ley parece dirigirse a castigar a una persona que realice determinados comportamientos sobre la mujer con la cual están o han estado unidos en una relación de afectividad.

Al diferenciar a la mujer con la cual se tienen relaciones de pareja de otras personas pertenecientes al ámbito doméstico podemos afirmar que la LPI ha creado un tercer nivel de protección. Así la lógica en la que se desarrolla la protección penal es la siguiente: si una persona golpea a otra indiferenciada el comportamiento es catalogado de falta del art.617, con la pena de localización permanente de dos a seis días, o multa de diez a treinta días (tipo penal básico); si golpea a una persona del ámbito doméstico³ este comportamiento es catalogado de delito del art.153.2 y recibe una pena de 3 meses a 1 año de prisión, o trabajo en beneficio de la comunidad (tipo penal agravado) ; si golpea a su mujer este comportamiento es catalogado como delito del art.153.1 y tiene pena de 6 meses a 1 año de prisión, o trabajo en beneficio de la comunidad (tipo penal superagravado).

Hay que hacer dos advertencias rápidamente: la novedad introducida por la LPI es la creación de un tipo penal superagravado cuando la víctima es la mujer pareja, pues los tipos penales agravados cuando las víctimas pertenecen al ámbito doméstico ya existían en el código penal con anterioridad a la LPI.

³ En concreto los sujetos se enumeran en el art.173.2: descendientes, ascendientes, hermanos, o cualquier persona integrada en el núcleo de convivencia familiar.

La segunda advertencia es que la creación de estos tres niveles de protección no se reproduce en todos los delitos. La superagravación, esto es, la protección reforzada cuando la víctima es mujer, se introduce sólo en aquellos delitos que se cree son los más frecuentes en las relaciones de pareja (maltrato básico; amenazas y coacciones); pero en otras ocasiones (p.ej. malos tratos habituales) no se distingue entre mujer pareja y el resto de víctimas pertenecientes al ámbito doméstico. De este modo los malos tratos habituales reciben en todo caso la misma pena, esto es, de seis meses a tres años⁴, independientemente de quien los cometa e independientemente de sobre quien recaigan (parejas, descendientes, ascendientes, hermanos). Esta situación no parece obedecer a ninguna razón teórica y es atribuible probablemente a una falta de sistemática de la ley (Boldova-Rueda, 2004).

El prototipo del que parte la ley es que la violencia se produce fundamentalmente contra la mujer pareja, que es ejercida por el hombre pareja o ex pareja, y que adopta las formas de maltrato, amenazas y coacciones. En función de esta visión se elabora la regulación penal.

A) Malos tratos básicos (no habituales) (art.153).

En este caso el comportamiento que se penaliza es cualquier maltrato –menoscabo psíquico, golpear o maltratar de obra a otro sin causarle lesión, o causar una lesión que sólo requiera una primera asistencia facultativa-.

Recordemos que este comportamiento ya había sido elevado a la categoría de delito por LO 11/2003 de 29 de septiembre, puesto que se consideraba que cualquier maltrato en el ámbito doméstico debía ser castigado como delito y no falta.

Curiosamente esta ley propuesta por el gobierno del PP y aprobada por todo el Parlamento no suscitó tanta discusión como la LPI. Es cierto que llegaron a plantearse dos cuestiones de inconstitucionalidad por vulneración del principio de proporcionalidad al imponerse pena de prisión para todo maltrato. Ahora bien, en opinión del TC (véase ATC 233/2004 de 7 de junio y ATC de 13 de septiembre de 2005) el hecho de que no se apreciase una ‘desproporción patente, excesiva o irrazonable’ junto con la constatación de que el legislador había previsto como pena

⁴ Si el ofensor fuera tan racional como a veces da a entender la teoría preventiva uno pensaría que ello es un aliciente para que el ofensor maltrate habitualmente a su mujer puesto que la pena mínima prevista es la misma.

opcional el trabajo en beneficio a la comunidad conllevaron que el TC manifestara que el precepto era constitucional.

En definitiva, existía un consenso de que los malos tratos en el ámbito doméstico son en todo caso más graves, lo cual junto con una serie de consideraciones pragmáticas en contra de su regulación como faltas⁵, contribuyó a que la ley que elevó la gravedad de todo maltrato a delito fuera aceptada en general sin tanta controversia.

Sin duda el hecho de que la promulgación de la LPI fuese inmediatamente después también contribuyó a que las críticas de las que se podía haber hecho acreedora la LO 11/2003 fueran sustituidas por las objeciones dirigidas a la LPI. Pues esta no sólo aceptaba el planteamiento de la anterior ley –en el ámbito doméstico cualquier lesión merece ser tratada como delito- sino que además introdujo un tercer nivel de protección para la mujer, y esto sí atrajo toda la polémica.

Como ya he destacado lo que añade la LPI respecto el delito de violencia doméstica básico (del art.153) es un nuevo primer párrafo en el cual si la víctima es la mujer la pena es de seis meses a un año de prisión o tbc de 31 a 80 días. Por el contrario, si la víctima es una hija, una madre, un padre, o un hermano,⁶ la pena de prisión es de tres meses a un año de prisión o tbc de 31 a 80 días⁷.

La distinta penalidad en función del género de las víctimas de violencia doméstica es lo que ha suscitado mayores discusiones por vulneración del principio de igualdad⁸. Así una de las últimas reacciones ha sido la cuestión de inconstitucionalidad planteada por una juez de lo penal de Murcia (29 de julio de 2004) y sobre la que el TC deberá pronunciarse.

En cualquier caso recordemos que actualmente, si el TC no se manifiesta en contra hay tres niveles de protección frente al comportamiento violento: a) común (falta

⁵ Así por ejemplo Montserrat Comas, vocal del C.G.P.J., en El País de 6 de diciembre de 2002 basaba su exigencia en la necesidad de poder adoptar medidas cautelares; en la posibilidad de apreciar los antecedentes; y en la inadecuación de la pena de multa prevista para las faltas. También la Comisión Mixta de los Derechos de la Mujer (BOE 4 de diciembre de 2002, nº 374, pag.69). Por otro lado existía la opinión de que era más conveniente su tramitación como delito, como habían manifestado los Fiscales encargados de los servicios de violencia familiar (2001) y Delgado (2001:15).

⁶ Cito sólo los sujetos pertenecientes del ‘ámbito doméstico’ puesto que la LO 11/2003 produjo una ampliación de los sujetos tal que llegó a incluir en el mismo tipo penal de ‘violencia doméstica’ a los ancianos sometidos a custodia o guarda en un centro público.

⁷ Es a mi juicio inexplicable porque la pena de tbc no se reduce correspondientemente, como si el hecho de ser una pena no privativa de libertad la sustrajese de las exigencias del principio de proporcionalidad.

⁸ La desigualdad que se critica, por lo que alcanzo a ver, es siempre respecto del varón. Es curioso que no se da tanto énfasis a la desigualdad también presente en la LPI de si un varón realiza estos comportamientos contra su hija o madre, las cuales, a pesar de ser mujeres, no reciben tampoco la protección reforzada que está reservada a las mujeres pareja.

del art.617); b) agravado (delito del art.153.2, si es en el ámbito doméstico); c) superagravado (delito del art.153.1, si la víctima es mujer pareja).

Finalmente respecto del delito de malos tratos hay una cuestión que debería ser resaltada. El propio art. 153 redactado de acuerdo a la LPI prevé una disminución potestativa. Es necesario prestar atención a cómo los jueces y Tribunales aplican este apartado 4 del art.153 que permite rebajar la pena en un grado puesto que puede ser la forma mas fácil de neutralizar la protección reforzada que tanta polémica ocasiona.

B) Delito de lesiones (art.148)

El segundo comportamiento que se ha visto agravado con la LPI ha sido el delito de lesiones (art.148) al cual la LPI ha incorporado un cuarto párrafo y quinto párrafo, que castiga como lesiones agravadas (2-5 años de prisión) al que lesione a su

‘esposa o mujer que esté o haya estado ligada a él por una análoga relación de afectividad aun sin convivencia’

‘o persona especialmente vulnerable que conviva con el autor’.

También en este caso se ha criticado que el sólo hecho de ser la víctima mujer sirva para incrementar la pena. En el supuesto de que la víctima no sea una mujer pareja o persona especialmente vulnerable las lesiones serán del tipo básico y tendrán como pena de 6 meses a 3 años.

También en este delito deberá estarse atento a la aplicación que realizan los jueces pues, en opinión de algunos autores (Boldova-Rueda, 2004), las agravaciones previstas en el art.148 son de aplicación potestativa, por lo que los jueces también podrán dejar de aplicarla; si bien otros autores (Iñigo,2005) parecen considerar que en opinión del TS la agravación tiene carácter obligatorio, por lo que los jueces, si la víctima es mujer, deberán aplicar siempre el delito agravado de lesiones.

Los defensores de esta reforma operada en la LPI pueden afirmar que ello corrige una deficiencia técnica de la LO 11/2003. A riesgo de ser tediosa, la lógica originaria del delito de violencia doméstica era castigar como delito el maltrato habitual y considerar aparte y adicionalmente el resultado lesivo. Pues bien, tras las múltiples reformas, el que maltrata habitualmente y produce un resultado de lesión que sólo requiere de una primera asistencia facultativa realiza el delito del art.173 (malos tratos) y el 153 (lesión), ambos específicos. Por el contrario, el que maltrata habitualmente y producía un resultado de lesión grave realizaba el art.173 y el art.147 (este último delito común). Tras la LPI si maltrata habitualmente y produce un resultado de lesión leve

será art.173 y 153 y si se produce un resultado más grave será 173 y 148. En resumen, con la LPI en ambos casos el resultado, leve o grave, si es sobre la mujer pareja está agravado.

C) Delito de amenazas leves.

El tercer delito afectado por la LPI son las amenazas. En el código penal de 1995 todas las amenazas leves, también las realizadas con armas, eran falta. Posteriormente la LO 11/2003 consideró que las amenazas leves con armas si afectaban a cualquier persona del ámbito doméstico eran delito (art.153). Se produjo de este modo el mismo razonamiento que respecto de la falta de lesiones, esto es, si la víctima se encuentra en el ámbito doméstico cualquier amenaza leve recibe la consideración de delito.

La LPI añade algunas modificaciones:

- * transforma una amenaza leve, aun sin armas, a la mujer pareja o persona especialmente vulnerable en delito y puede recibir la pena de prisión de seis meses a un año o tbc de 31 a 80 días (art.171.4).
- * transforma una amenaza leve con armas a cualquier persona del ámbito doméstico, exceptuadas las mencionadas en el párrafo anterior, a delito y la pena que corresponde es de prisión de tres meses a un año o tbc de 31 a 80 días⁹.
- * integra las amenazas leves en el art.171 del código penal, esto es, son especies del delito de amenazas y ya no están en el art.153 (violencia doméstica básica). Así, en el caso de una intimidación a la mujer pareja un juez puede considerar aplicable el art.153.1 (menoscabo psíquico), el art.173.2 (violencia psíquica habitual) o el novedoso art.171.4 (amenaza leve).

La profusión de tipos penales aplicables no es probablemente la mejor política legislativa pues aumenta la inseguridad jurídica y favorece el trato desigual de casos semejantes¹⁰ pero además en este caso esta proliferación puede tener una mayor trascendencia.

En efecto, si triunfa la versión auspiciada por la Circular 4/2005 de la fiscalía que considera como delitos de violencia de género sólo el art.153 y 173, si el juez penal

⁹ Respecto de la pena sorprende de nuevo la igualdad en ambos casos de la pena del tbc, al contrario de lo que sucede con la pena de prisión. Por otro lado, en los casos en que el agresor amenaza con un arma a su pareja recibe igual que el agresor que amenaza a su pareja sin armas. Ello implica desconsiderar un fundamento de la agravación: las armas y ser la víctima mujer pareja.

¹⁰ Por otro lado, no acabo de entender porque después de años de insistir que la violencia que padecen las mujeres es también psíquica y favorecer el trato unitario de ambos se distingue ahora en la LPI entre violencia psíquica y amenazas.

aplica el art.171.4 ello no será un delito de violencia de género y por tanto se sustraerá a toda la regulación de derecho penal excepcional aplicable a los delitos 153 y 173.

Finalmente tampoco se acaba de entender porque son subtipos del art. 171 (amenaza de mal no delictivo), cuando quizás el caso más habitual es la amenaza de mal delictivo (art.169) y en este supuesto no hay ninguna agravación ni por los sujetos pasivos, ni por el arma.

D) Delito de coacciones leves.

El último delito afectado por la LPI es el comportamiento de coacciones que también en este caso se ha transformado de falta a delito si la víctima es mujer o esposa o persona igualmente vulnerable (art.172.2). En estos casos cualquier coacción leve se considera delito y se castiga con la pena de prisión de 6 meses a 1 año o tbc de 31 días a 80. Por el contrario si los sujetos no reúnen esta cualidad entonces una coacción leve tendrá la categoría de falta.

Después de esta exposición de la LPI podemos realizar unas reflexiones generales. Parece claro que la intención de los legisladores ha sido intentar combatir la violencia que se produce sobre la mujer pareja en el ámbito doméstico mediante la agravación de la pena. Para ello han buscado los delitos que a su parecer se producen de forma más habitual –amenazas, coacciones y lesiones- y han aumentado la pena en el supuesto en que se produce contra la esposa o mujer pareja de hecho.

La polémica fundamental no parece residir en considerar los delitos en el ámbito doméstico como comportamientos que deben ser castigados con más pena, pues, como he señalado, la agravación ya se había producido en la LO 11/2003 al castigar toda lesión en el ámbito doméstico como delito, independientemente de su resultado y conceder una protección reforzada a todas las personas del núcleo doméstico.

El desacuerdo parece más bien situarse en si es lícito dentro del ámbito doméstico separar las distintas víctimas, concediendo una protección reforzada a ‘la mujer pareja’. Por ello la crítica más frecuente es la desigualdad que esta protección reforzada implica respecto del varón cuando este es víctima de malos tratos¹¹.

Intentando resumir la discusión puede esquematizarse del siguiente modo. La LPI parte de que a) el 90% de las víctimas de la violencia doméstica son mujeres; b) ello es

¹¹ O como he comentado respecto de otras mujeres víctimas.

debido a una situación de desigualdad que coloca a la mujer en una posición más vulnerable; c) para remediar esta situación de desigualdad es por lo que el derecho penal decide castigar más¹² los ataques a las mujeres.

La mejor fundamentación de este razonamiento puede leerse en Lorenzo (2005) quien además argumenta que en el código penal existen otros ejemplos de protección reforzada a distintos colectivos de víctimas (por ejemplo los extranjeros, los trabajadores).¹³

Los argumentos opuestos a esta protección reforzada no niegan que la mayoría de víctimas de la violencia doméstica sean mujeres, sino que, por lo que alcanzo a ver¹⁴, niegan que: a) la mayoría de víctimas mujeres sea argumento suficiente para ofrecer una protección penal mediante los tipos penales superagravados; b) que la situación de desigualdad se reproduzca en la situación concreta; y c) que una pena más severa sea un instrumento adecuado para avanzar en la igualdad de géneros.

En cualquier caso la protección reforzada a la mujer pareja y las objeciones de que vulnera el principio de igualdad es lo que probablemente se intentó atenuar con la inclusión de la cláusula mujer ‘o persona especialmente vulnerable que conviva con el autor’. Esta última expresión fue introducida a propuesta del PP para alcanzar un consenso y quizás se aceptó precisamente para evitar la crítica de que en el supuesto de ser la víctima un hombre entonces la pena sería distinta. De acuerdo a esta cláusula queda abierta la posibilidad de que la protección reforzada se aplique a cualquier persona, siempre y cuando se den dos requisitos: que conviva y sea especialmente vulnerable.

El motivo por el cual esta inclusión no ha servido para acallar las objeciones de desigualdad es que se exige por un lado probar la especial vulnerabilidad y por otro lado la convivencia, en tanto, se afirma, respecto la mujer, lo primero se presume y lo segundo no se exige. No obstante recordemos que hay varias cuestiones interpuestas ante el Tribunal Constitucional y será este quien finalmente dictaminará la constitucionalidad o no de la regulación penal presente en la LPI.

¹² Podría también argumentarse alternativa o adicionalmente que se debe castigar más la agresión a una mujer pareja porque es más reprochable.

¹³ Pendiente quedaría una discusión penal sobre si estos aspectos deberían probarse. En España el código penal los presume. Esta discusión puede verse afectada además por consideraciones de estrategia feminista al valorarse si favorece al colectivo de mujeres que se presume siempre su mayor vulnerabilidad o la mayor reprobabilidad de delitos contra ellas. La protección especial está en tensión con la demanda de igualdad.

¹⁴ Las críticas a la LPI son deducibles de Boldova-Rueda (2004) e Iñigo (2005).

Un segundo aspecto, además de la crítica a la desigualdad dirigida a la LPI, sobre el cual debería reflexionarse es porqué la protección reforzada concedida a las mujeres pareja no se amplía para las hijas y las madres. Debido a que ellas forman parte del ámbito doméstico es evidente que debemos partir que la sociedad también desvalora más gravemente una lesión a ellas que a cualquier persona extraña. Y debido a que son mujeres creo que las impulsoras de la ley podrían coincidir que también ellas están sometidas a una relación de poder que permite que sean víctimas más vulnerables.

Las explicaciones de porqué han sido excluidas pueden ser teóricas o políticas. Teóricas podría ser defender que si bien estas agresiones son muy graves no presentan los mismos rasgos que las agresiones contra la mujer pareja (Asua,2004). Pendiente para la teoría feminista es estudiar si los rasgos diferenciales de la violencia respecto de la mujer pareja se reproducen en las agresiones respecto de las hijas o madres¹⁵.

La razón política sería argüir que la LPI legisla específicamente sobre el caso de mujeres parejas maltratadas, pues este es el caso que actualmente sucede con más frecuencia. Y que siempre que se intenta legislar para proteger a la mujer no faltan los intentos de ir ampliando tanto el delito que al final se olvida cuál es el problema originario que se intentaba resolver (Asua,2004). Este proceso de neutralización de la mujer es desde luego visible en el delito de ‘violencia doméstica’ donde los ataques a la mujer quedan englobados en los ataques a ‘la paz familiar’ y donde las víctimas de delito se amplían tanto que en el año 2003 acaba no sólo protegiéndose todo el ámbito domestico sino incluyendo a los ancianos sometidos a custodia o guarda en un centro público (;!).

En consecuencia el énfasis que la LPI ha puesto en ‘la mujer’ podría entenderse como una respuesta a las sucesivas ampliaciones del delito de violencia doméstica que terminan por equiparar la violencia contra la mujer, la violencia entre hermanos y la violencia en centros públicos contra los ancianos.

Resumiendo, la regulación específica de la mujer pareja respecto de las mujeres hijas o madres se ha defendido por el distinto número de víctimas, podría eventualmente ser defendida si se entiende que son delitos que responden a dinámicas diversas, pero sea por uno u otro motivo la diferencia de trato presente en la LPI refleja

¹⁵ Evidentemente estas no quedan desprotegidas, en algunos casos existen tipos penales agravados, lo que falta por argumentar es que porque no se les otorga la protección reforzada de los tipos penales superagravados.

también, a mi juicio, el impacto de los grupos de presión, precisamente no constituidos ni por hijas ni por ancianas.

Finalmente también polémico será quien puede ser autor de estos delitos. En función de cómo se conteste a esta pregunta ello se entenderá como una vulneración del principio de igualdad, pero también de nuevo como veremos comportará la exclusión de algunas mujeres.

III. La agravación de penas en atención a los sujetos.

Como ya hemos visto las amenazas, coacciones, malos tratos no habituales, y lesiones son más castigados si se realizan contra ‘la esposa o mujer con la que hay relación de afectividad’ o también si se realizan ‘contra una persona especialmente vulnerable que conviva con el autor’.

Pero ¿quien puede ser el autor? En principio puede ser hombre o mujer puesto que la ley señala ‘el que’ y ello ha tendido a interpretarse de forma neutral en el derecho penal.

Ahora bien, si uno atiende a la finalidad de la ley que tiene por objeto actuar contra la violencia que, como manifestación de la discriminación, la situación de desigualdad y las relaciones de poder de los hombres sobre las mujeres se ejerce sobre estas (art.1)

entonces surge la duda de si una mujer que pega a otra contribuye a esta discriminación o lo hace aprovechándose de unas relaciones de poder y desigualdad.

En mi opinión la falta de conocimiento, comprensión y estudio de los malos tratos entre parejas de mujeres lesbianas impide afirmar si en estas se dan los rasgos característicos que han llevado a dar protección reforzada a una mujer en su relación frente a un hombre.

La segunda cuestión más debatida es si se niega que la mujer puede ser autora de estos delitos y considerando que la víctima debe ser en todo caso una mujer¹⁶ ¿que sucede cuando la mujer pega a su pareja hombre?

Parece ser que en este caso los jueces optan por aplicar el art.153.2 a la mujer pero entonces es cierto que si al hombre le aplican la atenuante prevista en el art.153.4

¹⁶ Excepto como siempre que la víctima fuese especialmente vulnerable y entonces sí podría ser un hombre.

la pena es idéntica para el hombre que para la mujer¹⁷. Con lo cual una no puede dejar de preguntarse si valía la pena atizar tanto la discusión relativa a la ‘discriminación positiva’ presente en esta ley para acabar con este resultado.

Una última cuestión es la duda acerca de si es necesario que haya existido convivencia en algún momento o si por el contrario basta la relación de afectividad, esto es, si se incluyen las relaciones de noviazgo. La jurisprudencia tiende a ser reacia a admitir las relaciones de noviazgo pues considera que análoga al matrimonio sólo es la pareja de hecho que convive o ha convivido.

IV. Derecho penal excepcional

Otra de las novedades de la ley consiste en establecer excepciones al régimen general de penas establecido en el código penal.

Las más relevantes a mi entender son las siguientes.

IV.1. Suspensión de la pena de prisión de hasta dos años.

Como es conocido en España es posible que una persona que ha realizado un delito castigado con pena de hasta dos años no vaya a prisión si esta es la primera vez que delinque. Durante el periodo en que tiene la pena de prisión suspendida la persona debe abstenerse de delinquir y el juez puede además condicionar la suspensión a alguna otra regla de conducta (art.80 código penal).

Uno de los problemas generales de la suspensión de pena de prisión, agudizado en el supuesto que el juez decida imponer reglas de conducta, es como evitar que frente a la primera infracción la persona vuelva a prisión. Ello es debido a argumentos pragmáticos y de justicia.

Pragmáticos porque si el interés es evitar que la persona no entre en prisión por un primer delito parece razonable que pensemos que cualquier infracción no debe servir para enviarle a prisión pues en este supuesto lo único que habremos conseguido es aumentar el trabajo burocrático del sistema judicial (p.ej. que la persona no acuda al juzgado a comunicar cambio de domicilio).

De justicia porque parece claro que no toda infracción de cualquier regla de conducta tiene la misma importancia. Mientras podemos entender que se revoque la suspensión a quien vuelve a delinquir sería desproporcionado que esta fuese la única

¹⁷ Ambos extremos deberían confirmarse con estudios empíricos acerca de cómo la LPI está siendo aplicada que esperamos tenga pensado realizar la Administración para comprobar la eficacia e impacto de dicha ley.

respuesta a toda infracción. Por ello el código penal prevé que el juez sustituir la regla o prorrogar el plazo de suspensión (art.84)

En el supuesto de la violencia de género¹⁸ se establece un derecho excepcional relativo a la suspensión de la condena de prisión (art.83.6) por varios motivos:

Por un lado porque el juez tiene la obligación de imponer reglas de conducta de alejamiento en los casos de delitos relacionados con la violencia de género (art.83.6).

Esta primera excepción plantea dos problemas. El primero detectado por la Circular 4/2005 de la Fiscalía es como debe entenderse esta expresión. En su opinión, delitos relacionados con violencia de género son sólo los delitos del art.153 y 173. Mientras esta interpretación goza de la ventaja de ser clara y precisa, no hay duda de que es también restrictiva.

El segundo problema que es frecuente en todo lo que rodea este tema es el de la obligatoriedad de que el juez imponga las prohibiciones de acudir a determinados lugares, acercarse a la víctima y obligar a acudir a un tratamiento.

Estas prohibiciones muy lógicas en algunos casos serán muy ilógicas en otros. El legislador presume que todos los supuestos de violencia doméstica tienen una misma gravedad. Y además desconoce la voluntad de la víctima quien en algunos casos manifestará su clara oposición a la imposición de estas reglas de conducta¹⁹.

Finalmente la LPI establece como única reacción a la vulneración de cualquier regla de conducta la revocación de la suspensión (art.84) dilapidando con ello lo conseguido por las fuerzas progresistas del derecho penal de evitar sancionar todo incumplimiento de las reglas de conducta de la suspensión con la prisión.

IV.2. El quebrantamiento de condena.

De acuerdo a la LO15/2003 que modificó el código penal el quebrantamiento de cualquier prohibición de alejamiento podía ser castigado con la pena de prisión.

Esta regulación representa una excepción y un aumento punitivo puesto que generalmente se ha defendido la improcedencia de castigar el quebrantamiento de una pena no privativa de libertad con la pena de prisión. El argumento, basado en principios

¹⁸ Como ya he mencionado no está claro la expresión 'violencia de género' si abarca sólo art.153 y art.173 o si por el contrario debe acoger todo lo que la propia ley en su art.1.3 define como violencia de género.

¹⁹ Ello también sucede en el art. 48 la prohibición de alejamiento es obligatoria como pena accesoria y por un periodo de tiempo mayor. Como esta reforma se opero por LO 15/2003 la LPI no la ha alterado pero establece también un régimen excepcional.

de proporcionalidad, es que si la comisión del delito principal no conlleva pena de prisión parece desproporcionado que el quebrantamiento de condena sí lo conlleve. Esta regulación no obstante era potestativa, esto es, el juez podía aplicar prisión o tbc.

La LPI da un paso más e impone en todo caso la pena de prisión de 6 meses a un año a todos los que quebranten cualquier pena del art. 48 o una medida cautelar de la misma naturaleza²⁰. Observemos no obstante que aquí no se ofrece una protección reforzada a la mujer puesto que el art. 468 se remite de forma genérica a todos los sujetos del art.173.2 (esto es, todas las personas incluidas en el círculo doméstico).

La imposición de forma obligatoria de prisión a todo quebrantamiento de condena es a mi juicio objetable pues no parece adecuado imponer la misma pena a todos los quebrantamientos. En tanto algunos quebrantamientos en efecto pueden conllevar un riesgo para la mujer, otros no comportan ningún riesgo. Además ello supone de nuevo desconocer la opinión de la mujer al respecto²¹.

En este sentido es de reseñar que el Tribunal Supremo ha declarado en STS 26-09-2005 (nº 1156/2005) que “(...) la reanudación de la convivencia acredita la desaparición de las circunstancias que justificaron la medida de alejamiento, por lo que esta debe desaparecer y quedar extinguida, sin perjuicio que ante una nueva secuencia de violencia se pueda solicitar y obtener –en su caso- otra medida de alejamiento”²².

IV.3. La obligación del tratamiento.

Como he apuntado al referirme a la suspensión de la pena de prisión (art.83) esta queda condicionada en los ‘delitos relacionados con la violencia de género’ en todo caso a que el agresor siga un tratamiento (regla 5).

Para aquellas personas no juristas debe simplificarse y señalar que el juez en el supuesto de que condene por el artículo 153 o por el art.173 puede condenar a prisión o tbc. Si condena a tbc, esta será probablemente la única pena.

Si condena a 6 meses de prisión (y hasta dos años) puede: a) si la persona carece de antecedentes suspender la pena; en este supuesto queda obligado a imponer una prohibición de aproximación y comunicación como reglas de conducta de la suspensión

²⁰ Por el contrario en mi opinión quebrantar la medida de alejamiento de la suspensión de la pena del art.80 no es quebrantamiento de condena puesto que este quebrantamiento ya lleva su propia sanción, cual es la revocación de la suspensión. Véase más amplio en González (2005)

²¹ Véase Larrauri (2005)

²² Aun está por ver los efectos que producirá la imposición de penas de alejamiento en todo caso.

y a aplicar un tratamiento; b) si la persona tiene antecedentes, el juez puede sustituir la pena de prisión sólo por tbc (y no por multa como en el resto de delitos), y debe imponer además el tratamiento y la prohibición de aproximación y comunicación.

Así pues en todos aquellos casos en que la pena de prisión no se ejecute inmediatamente parece que el condenado se verá obligado a seguir un tratamiento.

La obligación del tratamiento, siendo esta una pena siempre controvertida desde numerosas perspectivas, puede ser adecuada²³, pero plantea diversos problemas: ¿Que hacer cuando no hay programas de educación a los cuales el juez pueda enviar al agresor?; ¿qué sucede con la voluntariedad del tratamiento?; ¿cuándo se considera que el tratamiento ha fracasado? ¿puede ser la sanción la revocación de la suspensión en todo caso?; ¿se descuenta el tiempo que ha estado en tratamiento si la pena de prisión llega a ejecutarse?.

Muchas preguntas a las que la LPI da escasas indicaciones de haber pensado las respuestas. En este sentido la LPI ha introducido un novedoso castigo pero falta ver como este se llena de contenido.

²³ Véase últimos análisis en Medina (2005)

BIBLIOGRAFÍA

- ASUA,A. (2004) ‘Los nuevos delitos de ‘violencia doméstica’ tras la reforma de la LO 11/2003 de 29 de septiembre’ en **Cuadernos Penales José María Lidón**, nº 1. Bilbao, Universidad de Deusto.
- BOLDOVA, M.A.-RUEDA,Mª A. (2004) ‘La discriminación positiva de la mujer en el ámbito penal’ en **La Ley** (nº 6146, 14 de diciembre de 2004).
- DELGADO,J. (2001) **La violencia doméstica. Tratamiento jurídico: problemas penales y procesales; la jurisdicción civil**. Madrid, Colex.
- FISCALIA GENERAL DEL ESTADO (2004) Circular 4/2005 relativa a los criterios de aplicación de la Ley orgánica de medidas de protección integral contra la violencia de género.
- FISCALES ENCARGADOS DE LOS SERVICIOS DE VIOLENCIA FAMILIAR (2001) “Conclusiones aprobadas en la primera reunión de fiscales encargados de los servicios de violencia familiar”, en **Actualidad penal**, nº 34, 17 al 23 de septiembre; CP 70.
- GONZALEZ, Cristina (2005) “La pena de alejamiento del art.48”. Tesina de investigación presentada en la UAB, Octubre, 2005, inédita.
- IÑIGO,E. (2005) ‘Aspectos penales de la Ley Orgánica de Protección Integral contra la Violencia de Género’ en Muerza,J.(coord.) **Comentarios a la Ley Orgánica de Protección Integral contra la Violencia de Género**. Navarra, Aranzadi.
- LARRAURI,E. (2005) “Se debe proteger a la mujer contra su voluntad?” en **Cuadernos Penales José María Lidón**, nº2. Bilbao, Universidad de Deusto
- LAURENZO,P. (2005) ‘La violencia de género en la Ley Integral’ en **Revista Electrónica de Ciencia Penal y Criminología** (RECPC 07-08), <http://criminet.ugr.es/recpc>
- MEDINA,J.J.(2005) “El tratamiento al maltratador en el contexto comunitario como respuesta penal: Consideraciones político criminales” en **Cuadernos Penales José María Lidón**, nº2. Bilbao, Universidad de Deusto

El treball grupal a Laris: un model d'intervenció amb dones víctimes de violència de gènere.

Autores: Laura del Caño i Nausica Castelló

Institució: Associació Benestar i Desenvolupament
C/ Quevedo, 2 baixos.
Tel 93.210.83.62
laris@abd-ong.org

1. INTRODUCCIÓ

L'objecte de la següent comunicació és presentar **l'experiència grupal** realitzada amb un grup de dones usuàries del Programa **LARIS: Servei d'Atenció, Tractament i Prevenció de la Violència Familiar, de l'Associació Benestar i Desenvolupament.**

2. CONTEXTE DEL PROJECTE

L'experiència grupal que presentem s'enmarca en el context d'un programa d'atenció a dones i altres membres de la família que viuen o han viscut situacions de violència de gènere i/o familiar. Es tracta d'un programa que ofereix atenció social i tractament psicoterapèutic tant a nivell individual com familiar i/o grupal. El programa es financia a través de subvencions d'administracions públiques i entitats privades i per tant es tracta d'un servei gratuït.

El treball grupal s'ha dut a terme amb algunes de les dones usuàries del servei i s'ha plantejat com un complement a la intervenció individual que les integrants del grup estaven rebent o havien rebut en el Servei.

L'experiència s'ha desenvolupat al llarg del primer semestre del 2007.

3. OBJECTIUS

3.1. General

Ajudar la dona a convertir-se en agent actiu capaç de dirigir, de manera adulta, la seva pròpia vida.

3.2. Específics

- Revisar la història de vida i el paper de la dona en la mateixa.
- Facilitar la reflexió sobre qui és una i com es veu a ella mateixa en l'actualitat.
- Enfortir els factors de protecció i disminuir els de risc.
- A través dels ulls de les altres (terapeutes i altres dones) anar restaurant la pròpia imatge/concepte.
- Canviar les creences destructives.
- Pendre consciència dels recursos personals d'una mateixa per tal de desenvolupar les competències tant personals com socials necessàries per a poder normalitzar la vida quotidiana.
- Recuperar la dignitat i confiança. Saber-se capaç i amb dret a estar bé.

4. METODOLOGIA

4.1. Característiques del grup:

- Nº de dones: 7
- Nº de sessions: 12
- Periodicitat: Setmanal
- Durada de les sessions: 2h.
- Grup obert amb possibilitat de noves incorporacions (2 al llarg del període de desenvolupament de l'experiència)

4.2. Perfil de les usuàries:

- Edats: entre 27 i 44 anys
- Treball: 3 laboralment actives, 2 de baixa laboral, 1 a casa, 1 estudiant
- Fills: 6 amb fills a càrreg
- Convivència: 6 separades / 1 convivint amb la parella
- Denúncia i O.A.: 4 sí / 3 no

4.3. Professionals que han coordinat el grup:

- 1 Psicòloga-Coordinadora del programa
- 1 Psicòloga dinamitzadora de les sessions

4.4. Activitat realitzada

El treball dut a terme al llarg de les 12 sessions ha comptat amb un eix troncal, vertebrador de les diferents activitats proposades, que ha consistit en desenvolupar un procés que ajudés a les dones a poder fer el trànsit de l'estat **actual** a l'estat futur **desitjat**.

S'ha intentat posar l'atenció el màxim possible en com trobar el camí del BENESTAR. Això significa que des de les primeres sessions em posat l'atenció en el que anomenem (pres de la PNL) *l'ESTAT DESITJAT*.

Malgrat totes les sessions han estat interrelacionades entre elles, s'ha treballat de forma que cada sessió tingués una estructura interna pròpia i una finalitat terapèutica en sí mateixa. Això ha estat així perquè donades les característiques del context de treball i de les circumstàncies de les integrants del grup, l'assistència a les sessions grupals gairabé mai es realitza de forma regular.

La metodologia utilitzada per a dur a terme les sessions ha estat principalment **experiencial-vivencial**.

Desde la PNL està comprovat que els aprenentatges més profunds, que adquireixen més sentit per a la persona i que es mantenen d'aquesta manera en el temps amb la possibilitat d'incorporar-los a la vida real, són els que fem a través d'allò que experimentem, no a través d'allò que llegim, ni que escoltem, ni que veiem. És per això que hem optat per aquesta manera d'enfocar el treball grupal buscant tècniques i enfocaments que ens permetin accedir a altres nivells del ser humà des d'una perspectiva més integral.

Algunes de les **TÈCNIQUES** utilitzades han estat: la pràctica de la relaxació, la visualització guiada, la creació de metàfores, la redacció de cartes, l'escolta de cançons, la lectura de textos, la narració d'històries, les constel·lacions familiars al voltant del símptomes, etc... Tot això ha comptat amb els seus corresponents **ENFOCS TEÒRICS**.

De la **PNL** em agafat l'aprenentatge del camí cap al BENESTAR. (ESTAT DESITJAT).

De la PSICOGENEALOGIA o TERÀPIES TRANSGENERACIONALS i LES CONSTEL·LACIONS FAMILIARS prenem el poder veure a la persona no com a un ser aïllat, absolutament responsable de les seves conductes i de les conseqüències de les mateixes sinó com a últim esglaó de tot un sistema familiar.

De **VIRGINIA SATIR I LA TEORIA SISTÈMICA DE LA COMUNICACIÓ HUMANA** prenem l'anàlisi de les relacions en la parella i en la família.

De la **GESTALT** prenem l'actitut terapèutica humanística, la responsabilitat personal, el donar-se'n compte o presa de consciència, la utilitat i la funció dels símptomes, la integració en lloc de l'escisió.

Utilitzem les **VISUALITZACIONS** per poder accedir a un material inconscient a través d'un llenguatge metafòric que serà expressat de manera creativa (dibuix, escrit...).

Utilitzem el **TREBALL CORPORAL I EXPRESSIU** basat en **TÈCNIQUES PSICOCORPORALS PER AL DESENVOLUPAMENT ARMÒNIC** per accedir a informacions emocionals i corporals, que des d'un treball cognitiu no s'hi arriba mai. Des del ball, el moviment, la música, la correcció de la postura, etc...les emocions comencen a modificar-se, i per tant, també l'energia, l'estat d'ànim, les actituds i la visió de la vida.

4. REFLEXIONS, RESULTATS I CONCLUSIONS

Reflexions:

Haver dut a terme aquesta experiència grupal ha estat una oportunitat nova per a poder observar com l'atenció professional a dones que han patit situacions de violència és un element fonamental per al seu procés de recuperació.

En aquest cas s'ha tractat d'una experiència compartida amb altres dones que havien viscut o estaven vivint una situació personal similar. Això ha fet que en el punt de partida hi hagi hagut un element clau que ha facilitat la cohesió: l'empatia per l'altre. El vincle que s'ha establert entre elles ha estat molt intens des del principi i el nivell de col.laboració, tant dins com fora del grup, ha estat força elevat.

El fet que totes les dones tinguessin històries diferents però amb elements comuns en el més transcendent per a la seva vida (relació amb la parella i amb la família d'origen) ha facilitat que els processos individuals hagin contribuït a l'elaboració d'un procés grupal que ha permès que totes s'hagin pogut beneficiar de l'experiència i les vivències de les altres.

Totes les dones participants, menys una, havien rebut atenció individualitzada en el mateix servei. Els temps de tractament rebut variava, però així i tot havien pogut vincular-se bé amb el Servei i amb els seus professionals. Això ha fet que només una, la que no havia estat en tractament individual, abandonés el grup; la resta ha continuat fins al final.

A nivell metodològic, un aspecte a destacar i que hem cuidat amb molta atenció des de l'inici fins al final del procés, ha estat l'**ACTITUT TERAPÈUTICA**. L'actitut terapèutica la podem enquadrar dins l'enfoc teòric de l'**HUMANISME**. Portat a la pràctica vol dir que la propiocepció del terapeuta s'apropa a: "jo soc humà, tu ets humà, la única cosa que ens diferencia és que jo dispenso d'una formació i recursos per a poder-te acompanyar de manera adequada en aquest moment". La *mirada compasiva (humana)* és fonamental; això ve a ser com: "tots fem el que podem" "tu no ets millor que jo ni jo soc millor que tu". La comprensió, el respecte i la mirada holística de les dificultats. Imprescindible el **NO JUDICI i l'ACCEPTACIÓ INCONDICIONAL**.

Per altre banda deixar anar *l'expressió d'emocions* i la seva desdramatització. Obrir les portes al dolor, i que les persones puguin percebre que estan en un contexte en el que pot ser contingut, transitat i traspassat. Donar recursos per a que això es traslladi a la quotidianeïtat. Sigui el que sigui: **ESTÀ BÉ**.

Un altre factor important és tenir incorporat com a recurs de la terapeuta el **CONTACTE FÍSIC**: Una mà a l'esquena, tocar un genoll o el cap, estendre la mà en un moment determinat, un ajut a través del contacte físic per tal de facilitar l'expulsió de l'emoció que està bloquejada i continguda. Una actitud corporal afectuosa, respectuosa i cuidadosa.

No excedir-se en els consells de tipus "paternal". Transmetre en tot moment **CONFIANÇA**: "Tu pots i tu saps, tu saps més de tu mateixa que jo. Tu tens els recursos que necessites per a poder estar bé, jo t'ajudo a explorar el camí per a trovar-los, però tot està dins teu". És fonamental la transmissió del **RESPECTE ABSOLUT** cap a la persona, això significa: mirar amb ulls de "Tu ets capaç, tu saps", evitant així la paternalització de les terapeutes i el victimisme i infantilització de les participants.

Un aspecte important i no poc acrobàtic per a les terapeutes és tenir en compte les diferents necessitats de les assistents al grup: com a una li pot anar bé treure la ràbia i queixar-se i en canvi a una altra és important aturar-li aquesta actitud...

Pensem que aquest enfoc del treball grupal, és beneficiós per a les dones que viuen o han viscut situacions de violència per varis motius:

- les enfoca directament cap al benestar.
- les fa recuperar un grau d'autoestima i dignitat important per a la seva supervivència i sortir de la situació de violència.
- les confronta amb la seva responsabilitat personal al mateix temps que les acull i comprén en el seu dolor.
- les fa veure diferents punts de vista de la realitat que viuen.
- les ajuda a posar límits, en primer lloc a elles mateixes i posteriorment als altres.

Resultats:

Basats en la observació de les sessions i el feed-back de les dones participants de l'experiència (verbal i escrit mitjançant qüestionari).

Les dones participants del grup han valorat molt positivament haver pogut beneficiar-se del programa de tractament grupal. Totes elles era la primera vegada que vivien una experiència com aquesta i segons elles, haver tingut la oportunitat de compartir el que els passava amb d'altres dones igualment afectades per la problemàtica de la violència així com amb professionals que les comprenien i les guiaven per a poder sortir de la situació personal en la que es trobaven, ha estat quelcom importantíssim per a elles.

La majoria ha experimentat canvis importants en la seva manera d'enfocar el problema i en molts casos han estat capaces de començar a actuar de forma força diferent a com ho venien fent fins ara. Unes s'han fet fortes en el fet de poder posar límits als altres, d'altres han pogut resoldre positivament el seu procés de separació; una d'elles, la que encara convivia, ha pogut veure clarament que els canvis d'ell no depenen d'ella. En general totes han començat a pensar una mica més en elles i intentar atendre no només les necessitats dels altres sinó també les d'elles mateixes. La que va abandonar el grup va trencar l'O.A. i va reemprendre la convivència.

ALGUNS TESTIMONIS DELS RESULTATS DEL GRUP:

"Al principio estaba aterrorizada, levantando muros, ahora estoy bastante cerca de la tranquilidad que deseaba en la primera sesión. Contenta y agradecida. Emocionalmente más liberada. Me ha ayudado el compartir. Delante de los demás es más difícil mentirse"...

"He profundizado en mi yo interno, ha sido todo un descubrimiento de mi misma, al principio me sentía perdida y ahora siento claridad, me veo capaz de tomar nuevas decisiones y sé que puedo"...

"Al inicio estaba desorientada, desconfiada y sin ser consciente de todo lo que estaba viviendo, ahora tengo más seguridad e información y he empezado a confiar en las personas. He tomado fuerzas para tomar las riendas de mi vida..."

"Al principio me sentía muy mal, ahora me niego a resignarme, me ha ayudado saber que no soy culpable"

Conclusions

- L'avenç en el procés de recuperació és clarament més ràpid quan es pot complementar la intervenció individual + grupal.
- El mirall dels iguals és un element que cohesiona i facilita que les persones puguin veure la seva realitat d'una manera molt més objectiva.
- El treball grupal dóna ple protagonisme a les dones i això facilita que els canvis siguin viscuts més com a conseqüència del que fan elles que no tant del que fa la terapeuta.
- Importància de passar per un procés de teràpia individual previ a l'assistència al grup per tal de poder realitzar una fidelització del vincle i garantir el no abandonament de la teràpia grupal.
- La metodologia experiencial-vivencial facilita a la persona poder connectar amb les seves pròpies emocions i identificar més fàcilment el que és necessari fer per a poder dur a terme aquells canvis imprescindibles per a sortir de la situació de violència i/o poder superar-la.
- Centrar el treball terapèutic en la mirada cap a l'estat desitjat, permet evitar l'excessiva victimització en la que sovint és fàcil caure i evitar burxar en les ferides i els danys soferts. (Sempre tenint en compte que les persones necessiten poder revisar el passat per a poder pensar en un present i un futur millor i comptant amb els espais individuals per a fer-ho)
- Més enllà del dolor sentit i expressat, les dones han gaudit de les activitats proposades i han pogut constatar com el seu sentir i pensar no era tan invalidant com creien.
- El format ideal de cara al treball grupal és poder convalidar el treball temàtic terapèutic amb sessions a part de treball corporal.
- Els tractaments han de tenir una durada mínima de 6 mesos amb la possibilitat de poder tenir un seguiment mentre la situació personal de la dona ho requereixi.

5. BIBLIOGRAFIA

- Sergio Sinaí. "El buen amor". Ed. Herder.
- John O. Stevens. "El darse cuenta". Ed. Cuatro Vientos. Chile.
- Virginia Satir. "Ejercicios para la comunicación Humana". Pax México.
- Adriana Schnake. "La voz del síntoma" Ed. Cuatro Vientos. Chile.
- Johanes Neuhauser. "Lograr el amor en la pareja" Ed. Herder.
- Perrone, R.; Nannini, M. "Violencia y abuso sexual en la familia" Buenos Aires, Paidós, 1997.

CONSTRUCCIÓ I AUTOESTIMA EN DONES VÍCTIMES DE VIOLÈNCIA DE GÈNERE

**Joan Miquel Soldevilla Alberti, Roser Cirici Amell, Mireia Ayats
i Plana**

Hospital Mútua de Terrassa

Guillem Feixas i Viaplana

Facultat de Psicologia, Universitat de Barcelona

L'OMS defineix la Violència de Gènere (VG) com la violència específica contra les dones, utilitzada com un instrument per mantenir la discriminació, la desigualtat i les relacions de poder dels homes sobre les dones. El principal factor de risc el constitueix el fet de ser dona. Es tracta d'una pauta de comportament que s'estableix de manera periòdica o crònica en el marc d'una relació de parella estable, exercida per un membre d'aquesta relació afectiva, que per acció o per omissió causa mal i posa en perill l'altre membre de la parella. En nombroses ocasions, les dones víctimes de VG no reconeixen aquestes situacions. La Teoria dels Constructes Personals de George Kelly ens pot explicar aquest fet: l'experiència d'abús cal que sigui detectada, construïda, i integrada en el món dels significats (els constructes) personals. A més, és necessari comprendre i analitzar el sistema de constructes per poder ésser identificats.

L'objectiu d'aquest estudi és avaluar el sistema de constructes en dones maltractades centrant-se en la construcció personal del maltractament. La mostra és constituïda per 41 dones amb una edat mitjana situada al voltant dels 43 anys que han patit o estan patint VG. L'instrument emprat ha estat la Tècnica de la Graella (TG), adaptada per avaluar la construcció del maltractament.

INTRODUCCIÓ

L'OMS defineix la Violència de Gènere (VG) com la violència específica contra les dones, utilitzada com un instrument per mantenir la discriminació, la desigualtat i les relacions de poder dels homes sobre les dones. El principal factor de risc el constitueix el fet de ser dona. Es tracta d'una pauta de comportament que s'estableix de manera periòdica o crònica en el marc d'una relació de parella estable, exercida per un membre d'aquesta relació afectiva, que per acció o per omissió causa mal i posa en perill l'altre membre de la parella. La finalitat de la violència és, doncs, detentar el poder i el control.

La VG es manifesta en diverses modalitats, podent-se'n donar una o més. La presència de només una ja seria constitutiva de VG. Aquestes modalitats són l'abús físic, l'abús psicològic, el sexual, l'ambiental, l'econòmic, o el social.

Moltes són les causes que condueixen a una dona a viure en un context d'abús o maltractament, incloent factors culturals, socials i personals. En diverses ocasions s'ha observat que les dones maltractades no reconeixen aquestes situacions; de fet, la Macroencuesta realitzada per l'Instituto de la Mujer (2006) diferencia dues tipologies de dones en la seva mostra: el tipus A, constituït per dones que són considerades "tècnicament" com a maltractades malgrat no s'hi consideraven en un principi (però que reconeixien la presència d'elements relacionats amb VG en la seva relació afectiva) i el tipus B, format per dones que admetien haver patit maltractaments. El primer grup estava representat pel 9'6% de la mostra, mentre que el segon ho era per un 3,6%. Sobre la identificació del maltractament s'han proposat diferents explicacions, compatibles entre elles. Per exemple, donat que aquest tipus de situacions es produeix sovint de manera insidiosa, instaurant-se gradualment, la violència es naturalitza i esdevé invisible. A més, el fet que el maltractament sigui fruit d'una desigualtat de poder en el context de la relació de parella pot contribuir a normalitzar-lo i a justificar-lo.

En altres casos sí es reconeix l'abús o maltractament en la relació, però esdevé particularment difícil sortir-ne, donat que el maltractament es cronifica i s'integra dins de l'experiència. Alguns autors (Montero Gómez, 1999; Barea, 2004; Cirici & Palau, 2005) proposen també com a explicació l'anomenada Síndrome d'Estocolm, segons la qual la víctima desenvolupa forts lligams afectius envers la persona que l'agredeix perquè no li causa tot el mal que podria i n'elabora un discurs argumentatiu. També és possible que existeixin implicacions i significats particulars que, tot i romandre ocults, puguin frenar i fins i tot bloquejar processos de canvi. D'altra banda, hi ha factors culturals i familiars que influeixen de manera decisiva en el manteniment de relacions desiguals amb la parella.

És clar que les explicacions poden ser múltiples i proporcionades des de diferents marcs, però en qualsevol cas esdevé fonamental conèixer com les dones maltractades construeixen la seva pròpia experiència. La *Teoria dels Constructes Personals* (Kelly, 1955) incideix en aquest aspecte: cal que l'experiència d'abús sigui detectada, construïda i integrada dins del món dels significats personals,

per poder ser identificada com a tal. Per exemple, és necessari construir la noció de maltractador i de víctima, així com les implicacions a nivell de significats personals de cadascun d'aquests dos posicionaments. És precís que aquestes implicacions siguin polaritzades per poder posicionar-hi a un mateix i als altres.

CONTEXT DEL PROJECTE

Segons aquesta teoria, els éssers humans, mitjançant les nostres experiències, aprenem a construir significats amb els quals donem sentit i organitzem l'entorn físic i social en què ens trobem. No accedim a una realitat verdadera i única sinó que són possibles múltiples construccions de la realitat. Per tant, elaborem hipòtesis sobre nosaltres mateixos, els altres i el nostre entorn per conèixer i desenvolupar-nos millor. Aquestes hipòtesis personals estan constituïdes per dimensions de significat o constructes, que consisteixen en la captació d'una diferència o en un contrast; implica percebre una discrepància, que s'expressarà enfront un pol oposat. Per exemple, construir un membre de la nostra família com "dependent" implica diferenciar-lo d'algú altre "independent"; a partir d'aquesta dimensió "independent – dependent" organitzem les nostres experiències classificant-les al llarg d'aquest continuum. D'altra banda, un constructe permet organitzar l'experiència no només diferenciant-la, sinó també integrant-la, en la mesura que permet establir semblances entre diversos elements i diferenciar-los d'altres.

Els constructes no són dimensions aïllades, sinó que s'organitzen en una estructura en xarxa, trobant-se interconnectats els uns amb els altres. Aquesta xarxa és jeràrquica: hi ha constructes que són més nuclears que d'altres, ocupant en conseqüència posicions supraordenades. Els constructes nuclears defineixen la identitat de la persona i, donat que la identitat es construeix en interacció amb els

altres, contribueixen a configurar també el mapa del nostre territori interaccional. El nucli governa la resta del sistema, i per aquest motiu els constructes nuclears són molt resistents al canvi.

Els éssers humans tendim a mantenir la nostra capacitat predictiva i la nostra teoria implícita o xarxa de significats perquè sense ella estaríem immersos en un caos d'esdeveniments. Aquest fet provoca que en l'intent de mantenir la coherència amb la nostra estructura nuclear, puguem preferir patir abans que perdre aquella coherència. Aquesta centralitat explica per què es canvia en algunes característiques i no en d'altres. Per poder realitzar aquests canvis és necessari que el sistema entri en crisi i qüestionï les seves bases (els constructes nuclears), i iniciï un procés de de-construcció del sistema seguit d'una progressiva re-construcció, que es fonamenti en uns constructes que s'ajustin més a les necessitats personals.

La recerca al voltant de l'anàlisi del sistema de constructes personals té una àmplia trajectòria en el camp clínic. Aquesta aproximació terapèutica va néixer amb les aportacions de George Kelly, als anys 50, als EUA. Des d'aleshores i, especialment des dels anys 80, ha tingut una àmplia difusió tant als EUA com a Europa o Austràlia. Actualment, l'interès en aquesta enfocament segueix creixent i gaudeix d'una gran vitalitat (Walker i Winter, 2007, Fransella, 2003). Existeix un gran número d'associacions i centres que s'adscriuen a aquesta orientació teòrica, realitzant activitats tant de formació i coneixement, com de recerca. A la pàgina web <http://www.pcp-net.de/info/index.html> es poden visitar diferents enllaços que proporcionen informació sobre aquesta teoria i sobre la seva actualitat, així com de la seva principal eina d'avaluació: la Tècnica de la Graella. Diferents publicacions a nivell internacional acrediten l'efectivitat i la utilitat d'aquest procediment (Fransella, Bell i Banister, 2004; Winter, 2003; Feixas i Cornejo, 1996).

El nostre estudi parteix dels resultats i de les conclusions de la recerca portada a terme per Camps, Calle, i Feixas

(2000), amb dones afectades per una situació de maltractaments en el seu entorn familiar que acudien a un programa d'atenció grupal. En aquesta investigació va observar-se que, contràriament a allò que semblaria esperable, les dones participants havien elaborat una visió notablement positiva de sí mateixes, donat que, segons els autors, les circumstàncies de la relació abusiva els havia permès desenvolupar un autoconcepte constituït per característiques valorades positivament, lligades a la condició de víctima del maltractament en front a d'altres avaluades com a negatives vinculades a l'agressor. Precisament aquesta construcció de l'autoconcepte podria esdevenir un dels obstacles principals per a la ruptura de la relació: aquesta alternativa podria veure's bloquejada a causa de les associacions positives en la visió d'elles mateixes vinculades al context de la relació abusiva. Fer aquest pas implicaria adoptar algunes de les característiques negatives de l'agressor, entrant en qüestió la coherència amb la pròpia identitat.

OBJECTIUS

Aquest estudi pretén explorar el sistema de constructes de dones víctimes de VG (en les seves diferents modalitats) amb la finalitat de conèixer i analitzar els seus constructes, centrant-nos en la construcció personal del maltractament. Es tracta, doncs, de descriure algunes característiques d'aquest col·lectiu en base a les dades obtingudes.

METODOLOGIA

En l'estudi han participat 46 dones. Amb tot, una d'elles ha estat posteriorment exclosa i quatre han abandonat l'estudi durant la seva realització. La mostra definitiva, doncs, està constituïda per 41 dones de diferent estat civil, amb un rang d'edat situat entre els 17 i els 72 anys. La mitjana d'edat es troba al voltant dels 44 anys. Són usuàries de la Seguretat Social del centre públic concertat Mútua de Terrassa, amb ubicació a Sant Cugat del Vallès. S'exclouen de l'estudi dones vídues, amb retard mental, amb addicció a substàncies tòxiques o amb disminucions sensorials auditives severes. S'ha cregut interessant diferenciar dos grups experimentals: dones que encara conviuen amb l'agressor i dones que han pogut trencar la relació, i observar els resultats obtinguts per veure si apareixen diferències rellevants. Hem anomenat el primer grup *Casades* (n=23; edat mitjana=44'78 anys, amb un rang situat entre els 17 i els 65 anys) i el segon *Separades* (n=18; edat mitjana=43'56 anys, amb un rang situat entre els 18 i els 72 anys). Totes les dones de la mostra han patit o pateixen VG, segons la definició de les diferents modalitats, esmentada en la introducció.

S'ha administrat la *Tècnica de Graella* (TG) de Kelly. La TG és un instrument orientat a avaluar els constructes personals del subjecte, a aprehendre la manera com una persona dóna significat a les seves experiències, emprant les seves pròpies paraules. Aquesta eina ha estat adaptada per avaluar més específicament la construcció de l'abús incorporant els constructes "víctima - maltractador", "dependent - independent", "violent - tranquil" i "sacrificat - pensa en si mateix" (recordem que un constructe s'expressa mitjançant dos pols oposats). Aquesta tècnica també inclou les persones més significatives del subjecte (anomenades *elements*). En la recerca s'han inclòs els elements Jo, Jo Ideal i Parella/Exparella. Els subjectes puntuen dins una escala d'1 a 7 a cada element en funció del pol del constructe on és assignat. Les diferents graelles obtingudes han estat analitzades pel programa informàtic *RECORD v. 4.0* (Feixas & Cornejo, 2002).

Podem entendre l'autoestima com el resultat del contrast entre els elements Jo i Jo Ideal en tots els constructes d'un mateix subjecte. La Distància Euclídea és

un índex que operativitza aquest contrast classificant la distància entre ambdós elements dins d'una escala global. En aquest cas, la distància màxima és 6 (la que separa els valors 1 i 7). Aquest és el motiu pel qual hi ha 6 nivells de distància: 0-1 (que indica que ambdós elements són molt propers), 1-2 (que indica que són propers), 2-3, 3-4 (aquests dos nivells no proporcionen informació suficient per interpretar), 4-5 (que indica que els dos elements estan allunyats), 5-6 (que indica que es troben molt allunyats).

Per complementar l'anàlisi de l'autoestima hem aplicat també el *Qüestionari d'Autoestima* de Rosenberg (RSE). Es tracta d'un qüestionari autoaplicat que avalua aquest concepte, definit com una actitud personal de respecte i acceptació vers els propis valors. Aquesta escala és la més àmpliament utilitzada per valorar l'autoestima general. Consisteix en 10 qüestions sobre els sentiments de vàlua que té cada individu sobre sí mateix. Una meitat dels ítems estan formulats en sentit negatiu i l'altra en sentit positiu. Cada entrevistat ha d'avaluar per a cada ítem el grau d'acord respecte cadascuna d'elles.

RESULTATS I DISCUSSIÓ

Els resultats mostren un perfil general de dona que es considera "víctima" (98%), "sacrificada" (100%) i "tranquil·la" (85%). S'ha observat dues tendències en la mostra: el 61% es veu a si mateixa "dependent" i la resta "independent". No s'han observat diferències significatives entre el grup de dones casades i el de separades.

El perfil de la Parella o Exparella (sense diferències significatives entre ambdós grups) és el d'un "maltractador" (88%), que "pensa en ell mateix" (88%) i "violent" (90%). Una meitat de la mostra (46%) titlla la seva (ex)parella de "dependent" i l'altra d' "independent".

Un destacat 68% de les dones de la mostra vol deixar de classificar-se com a víctima o maltractadora, mentre que el 22% restant (17% com a "víctima", 15% com a "maltractadora") mantindria l'ús d'aquest constructe per definir el seu "jo ideal", però no de manera extrema. De la

mateixa manera, el posicionament ideal per aquestes dones restaria en els pols "tranquil·la" (95%) i, a diferència del que venia succeint, "independent" (90%). Sorprenentment, el 49% construiria el seu "jo ideal" com a "sacrificat".

Els resultats indiquen que "tranquil·la" i "sacrificada" són constructes importants en l'autoconcepte (actual i ideal) de les dones maltractades. Ambdós constructes representen rols femenins tradicionals, podent condicionar els canvis possibles. Algunes dones han construït el seu Jo Ideal com a "víctima" o, fins i tot, "maltractador" (ambdós grups han mostrat posicionaments percentualment similars). És probable que l'elecció d'aquests pols es trobi mediada per la seva associació amb altres constructes desitjats. Aquests casos possiblement indiquin que, en el cas de dones separades, aquestes encara es troben condicionades per la relació abusiva, mentre que en el grup de dones casades es vegin atrapades en aquesta relació i sense possibilitat de sortida.

En relació a la distància entre els elements Jo i Jo Ideal (que ens proporciona una aproximació al nivell d'autoestima) es troben propers en el 44% de les dones de la mostra, i tendeixen a ser-ho un 37% més. Cal destacar que malgrat un 20% podria inclinar-se a tenir una certa distància significativa entre el "jo actual" i el "jo ideal", no hi ha cap dona que hagi mostrat una distància prou important com per considerar que l'autoestima podria ser baixa. D'altra banda, no hi ha diferències significatives entre dones casades i separades. Aquest resultat, coincident amb l'estudi de Camps, Calle i Feixas, 2000, contradiu la idea estesa que les dones maltractades tenen una autoestima negativa. És possible que la relativament bona autoimatge i autoestima estiguin sostingudes en la relació d'abús.

Els resultats del RSE no mostrarien diferències significatives entre el grup de dones casades i el de separades. Un 24% de dones mostraria una autoestima negativa, mentre que un 39% la mostraria positiva.

Definint l'autoestima com la proximitat entre Jo i Jo Ideal, els resultats mostren que gairebé la meitat de la mostra té una autoestima positiva i cap cas d'autoestima negativa. El RSE mostraria una quantitat similar en relació a la primera, però la diferència substancial és que sí detectaria autoestima negativa. Podríem dir que no totes les dones que han viscut o estan vivint una situació d'abús o maltractament tenen necessàriament un nivell baix d'autoestima. Semblaria, doncs, que la identificació i el reconeixement de constructes amb una connotació positiva en un mateix (el "jo actual") constituïria una part necessària per gaudir d'un bon nivell d'autoestima, però no suficient. Possiblement calgui també una identificació i un reconeixement dels mateixos per part de figures autoritzades, el que anomenem agents validadors. Dones maltractades que tenen la parella maltractadora com a agent validador i que no disposen de xarxes de suport alternatives (és a dir, agents validadors alternatius) a les valoracions (negatives) que aquella realitza, mostrarien un pitjor grau d'autoestima.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Barea, C. (2004). *Manual para mujeres maltratadas (que quieren dejar de serlo)*. Barcelona: Océano Ambar.
- Botella, L., & Feixas, G. (1998). *La teoría de los constructos personales: Aplicaciones a la práctica psicológica*. Barcelona: Laertes.
- Camps, A., Calle, S., & Feixas, G. (2000). La construcción del maltrato en la violencia familiar cronicada. *Redes. Revista de psicoterapia relacional e intervenciones sociales*, 6, 41-51.

- Cirici, R. (2004). La violència judicial contra les dones. *Full Informatiu Col·legi Oficial de Psicòlegs de Catalunya*, 171, 22-23.
- Cirici, R. & Palau, N. (2005). La Síndrome d'Estocolm en la dona maltractada. *Full Informatiu Col·legi Oficial de Psicòlegs de Catalunya*, 183, 11-12.
- Corsi, J. (Comp.) (2003). *Maltrato y abuso en el ámbito doméstico. Fundamentos teóricos para el estudio de la violencia en las relaciones familiares*. Barcelona: Paidós Ibérica.
- Feixas, G., & Cornejo, J. M. (1996). *Manual de la técnica de rejilla mediante el programa RECORD ver. 2.0*. (Segona edició revisada). Barcelona: Paidós.
- Feixas, G. (1999). Orientaciones para el análisis de la rejilla. Manuscrito no publicado, Universitat de Barcelona.
- Feixas, G., & Villegas, M. (2000). *Constructivismo y Psicoterapia* (3ª ed. rev.). Bilbao: Desclée de Brouwer.
- Feixas, G., Sánchez, V., Laso, E., & Gómez-Jarabo, G. (2002). La resistencia al cambio en psicoterapia: El papel de la reactancia, la construcción del sí mismo y el tipo de demanda. *Análisis y Modificación de Conducta*, 28 (118), 235-286.
- Feixas, G., & Saúl, L. A. (2002). Detection and analysis of cognitive conflicts: Implications for case formulation and therapy process. En T. Scrimali y L. Grimaldi (eds.), *Cognitive psychotherapy toward a new millennium* (págs. 173-176). New York: Kluwer/Plenum.
- Feixas, G., & Cornejo, J. M. (2002). *RECORD v. 4.0: Análisis de correspondencias de constructos personales*. Barcelona: Psimedia (disponible en Internet: www.terapiacongitiva.net/record).
- Fransella, F., Bell R., & Banister, D. (2004). *A Manual for Repertory Grid Technique*. Chichester, UK: Wiley, 2nd ed.
- Instituto de la Mujer (2006). III Macroencuesta sobre la violencia en las mujeres.
- Kelly, G. (1955). *The Psychology of Personal Constructs*. New York: Norton/London: Routledge.
- Montero Gómez, A. (1999). Psicopatología del Síndrome de Estocolmo. Ensayo de un modelo etiológico. *Ciencia Policial*, 51.
- Montero Gómez, A. El Síndrome de Estocolmo Doméstico en mujeres maltratadas. [Http://www.nodo50/mujeresred/violencia-am.html](http://www.nodo50/mujeresred/violencia-am.html).
- Neimeyer, R. (1992). Hacia una integración teóricamente progresiva de la psicoterapia: una contribución constructivista. *Revista de Psicoterapia* 3 (9), 23-48.
- Walker, B. & Winter, D. (2007). The Elaboration of Personal Construct Psychology. *Annual Review of Psychology*, 58, 453-477.

- Winter, D. (1990). *Personal Construct Psychology and clinical practice*. London: Croom Helm.
- Winter, D. (2003). Repertory grid technique as a psychotherapy research measure. *Psychotherapy Research, 13*, 25-42.
- Winter, D. & Viney L. (eds.) (2005). *Advances in Personal Construct Psychotherapy*. London: Wiley.

Les mares com a clau per a la intervenció amb els seus fills i filles

Montserrat Plaza Aleu.

Psicòloga de l'àmbit de violència de gènere i familiar de l'IREs.

Institut de Reinserció Social (IREs)

Cr. Àlaba, 61, 1er pis 08005 Barcelona

Telèfon: 93.320.92.12 - 93.486.47.50 / Fax: 93.309.78.70

E-mail: mentoriesbcn@iresweb.org,

Breu currículum:

Psicòloga Social amb experiència en intervenció amb dones i infants víctimes de violència de gènere en l'àmbit familiar. Experiència en investigació, formació de professionals i projectes de prevenció de la violència de gènere amb infants, adolescents i dones.

1. Introducció.

Amb aquesta comunicació es pretén centrar l'atenció en la intervenció amb les dones víctimes de violència de gènere des del seu rol matern per tal d'aconseguir una intervenció integral tant amb la pròpia dona com amb els seus fills i les seves filles. El punt de partida és la creença que **la intervenció amb les mares proporciona a aquestes dones un empoderament i un paper actiu** dins del procés de recuperació del nucli familiar.

Fins ara, en línies generals, la intervenció amb les dones víctimes de violència de gènere s'ha centrat en el seu procés de recuperació personal. Aquest és un element imprescindible i previ a qualsevol altre tipus d'intervenció ja que per tal de poder fer front a l'acompanyament de les filles i els fills cal que la pròpia dona hagi fet un procés previ. Des de la nostra experiència, però, considerem que és **imprescindible avançar cap a la visibilització de les altres víctimes de la violència de gènere en l'àmbit familiar: els fills i les filles** d'aquestes dones.

Aquestes nenes i aquests nens no poden avançar en el seu procés de recuperació per si mateixos sinó que cal l'acompanyament d'una persona adulta. Aquesta figura, sempre que sigui possible, sol ser la mare, la qual ha estat víctima de la violència de gènere i, com a part avançada del seu procés de recuperació, ha de poder proporcionar seguretat i protecció als seus fills i les seves filles. Al parlar de *part avançada del seu procés de recuperació* no volem

dir que els menors estiguin en un segon terme sinó que **és imprescindible que la mare estigui en unes mínimes condicions psicològiques per poder fer front al que suposa el procés dels seus infants**. El que és important destacar en aquest punt és que aquests menors no poden ser considerats com un efecte col·lateral de la violència de gènere en l'àmbit familiar sinó que s'han de considerar víctimes directes a les que caldrà acompanyar tan bon punt el procés ho permeti.

Evidentment, l'objectiu principal d'intervenir amb aquests infants és la seva recuperació i el seu benestar actual però també cal considerar-ho com una manera de prevenir la repetició transgeneracional de la violència de gènere. Per aquest motiu **considerem important ampliar el ventall de les intervencions i dirigir-les cap a la integralitat**, atenent i donant suport a les diferents persones implicades en les situacions de violència de gènere.

2. Context del projecte o experiència.

L'Institut de Reinserció Social (IReS) desenvolupa des de l'any 1998 el **Programa d'Accions contra la Violència de Gènere i Familiar**, el qual suma esforços amb altres serveis i institucions a Barcelona i a les comarques gironines. La finalitat és oferir un model d'intervenció contra la Violència de Gènere que ajudi a superar les seqüeles a les dones i menors que han patit situacions de violència. També pretén treballar sobre les causes i sensibilitzar a la societat sobre la necessitat de donar respostes col·lectives als problemes que planteja actualment la violència de gènere en les relacions entre els homes i les dones, en les relacions afectives i en les famílies.

Des d'aquest programa i amb les línies d'intervenció que acabem de comentar es gestionen **diferents tipus d'actuacions que contempen diverses respostes a la problemàtica de la violència de gènere** com, per exemple, la Casa d'Acolliment per a Dones Maltractades de Girona (des de 1997), el Servei d'Atenció a Homes que Maltracten a Girona (des de 1998) i a Barcelona (des de 2000), el Pis Pont Tutelat a Girona (des de 1998), el Pis de Suport a Girona (des de 2003), el Centre d'Intervenció Especialitzada a Girona (des de 2005) i el Servei de Mentories a Girona (des de 2001) i a Barcelona (des de 2005), entre altres.

En aquest context, des de IReS hem establert diferents línies de treball que es tradueixen en l'atenció a un nombre important de dones, nenes i nens, i homes així com en l'observació, reflexió i sistematització. De la mateixa manera, pretenem millorar el disseny dels recursos així com treballar en la creació d'eines d'intervenció que ens permetin implementar un model transformador per a l'abordatge de la violència de gènere. Per aquest motiu, **aquesta comunicació no pretén explicar en profunditat el servei concret que contextualitza la nostra feina diària sinó que intenta anar més enllà en la reflexió de les intervencions** que s'estan portant a terme tant amb les dones com amb els infants.

De totes maneres considerem important contextualitzar part de la nostra experiència a Barcelona en la intervenció amb les mares víctimes de violència de gènere, la qual forma part d'un projecte més ampli de l'Ajuntament de Barcelona i que gestiona l'Institut de Reinserció Social: el ***Servei d'atenció a nenes i nens que han patit situacions de violència de gènere en l'àmbit familiar: Mentoríes.***

Aquest servei té com a finalitat treballar en la reparació dels patronatges adquirits per nens i nenes víctimes de violència de gènere en l'àmbit familiar. Es tracta, doncs, d'un servei de suport que permet intervenir en els aspectes psicològics i educatius que la vivència de la violència de gènere en l'àmbit familiar hagi pogut alterar i que poden ser els causants d'una repetició de rols agressius o passius, per part dels menors.

S'atenen a nenes i nens d'entre 5 i 18 anys així com a les seves mares, la persona adulta referent dels seus fills i filles és un element clau per al procés de recuperació dels menors. Aquesta intervenció s'estructura en tres grans fases (la fase d'acollida, la fase d'intervenció i la fase de seguiment) conduïdes per professionals de la psicologia i de l'educació social garantint les figures femenines i masculines.

3. Objectius.

El *Servei d'atenció a les nenes i nens que han patit situacions de violència de gènere en l'àmbit familiar: Mentoríes* té com a objectius principals:

- Possibilitar i motivar la participació i el seguiment en un programa psicosocial i educatiu a través d'un espai d'orientació i treball amb nenes i nens, i les persones adultes referents, que vulguin millorar les seves relacions i evitar la repetició generacional de la violència.
- Permetre la flexibilització dels rols de gènere i orientar sobre els models de relació alternatius que incloguin comportaments no violents en la resolució de conflictes.
- Promoure la recuperació i reparació dels efectes de la violència facilitant la resiliència, la millora de l'autoestima, la identificació i expressió adequada d'emocions, la presa de decisions, etc.
- Potenciar en les persones adultes referents l'adquisició d'habilitats parentals, d'expectatives adequades vers les nenes i els nens que fomenten l'autoestima dels menors.

Com ja hem comentat anteriorment, dins d'aquest servei s'atenen a les nenes i els nens víctimes de violència de gènere en l'àmbit familiar però també a **les**

seves mares, considerades un element clau per a la millora del benestar dels seus infants.

Els objectius específics de la intervenció amb aquestes mares són:

- Facilitar la comprensió de la violència de gènere viscuda en el seu àmbit familiar, diferenciant les conseqüències en el seu paper com a dona i en el seu rol matern.
- Donar suport en el procés de reconeixement de les seqüeles que la violència de gènere ha generat en les seves filles i fills, així com en elles mateixes i en el vincle materno-filial.
- Treballar en la recerca d'estratègies de suport a les seves filles i fills fomentant la comunicació afectiva, les habilitats marentals, la identificació d'emocions, la implementació de límits educatius, etc.
- Fomentar l'empoderament i el rol actiu d'aquestes mares en el seu propi procés de recuperació i en el dels seus fills i filles.
- Ajudar a elaborar un discurs constructiu sobre la situació viscuda i sobre la figura paterna de cara als seus fills i filles.
- Acompanyar a aquestes mares en el procés d'acompanyament dels seus infants.

4. Metodologia.

Des del *Servei d'atenció a les nenes i nens víctimes de violència de gènere en l'àmbit familiar: Mentories* la metodologia bàsica es realitza a través de la **intervenció grupal** tant amb els infants com amb les mares.

Com ja hem comentat anteriorment, el servei es divideix en tres grans fases: acollida, intervenció i seguiment. Durant els més de dos anys que fa que funciona aquest servei hi ha hagut canvis en el seu funcionament fruit de la reflexió i la voluntat de millora de l'equip professional que hi treballa.

Actualment ens replantegem un canvi d'estructura del servei que fomenta el treball amb les mares ja que totes les experiències que hem viscut fins ara ens han mostrat que **és imprescindible una intervenció en profunditat amb les mares d'aquestes nenes i nens per a un bon procés de recuperació dels infants.** En l'apartat de reflexions comentarem les millores que estem realitzant en aquest aspecte concret; abans, però, passarem a explicar breument en que consisteix cadascuna de les fases que configuren el servei.

La fase d'acollida té com a objectiu principal conèixer la situació familiar, la història de violència i el grau d'afectació de les filles i fills, així com les principals

conseqüències i dificultats que es manifesten en els menors. Així doncs, les primeres entrevistes es fan amb la mare per tal de recollir la informació, concretar la demanda i treballar les expectatives que puguin existir vers el servei. És important que la mare estigui disposada a participar en el servei i a treballar aspectes que poden resultar delicats ja que estan relacionats amb la seva maternitat.

En aquesta fase d'acollida, un cop aquests aspectes estan clarificats i per ambdues parts es veu necessària la intervenció, també es realitzen unes entrevistes individuals amb les filles i fills. Aquestes pretenen conèixer de primera mà com viuen la situació, quines explicacions es donen al respecte i quina és la seva pròpia demanda al servei. **És important que els menors accedeixin al servei quan amb la mare, prèviament, ja s'ha fet un treball per tal d'evitar en les nenes i nens falses expectatives o fer-los passar per entrevistes que poguessin revictimitzar-los en el cas que no fos el moment adequat per a la intervenció.**

Durant aquesta fase d'acollida, i segons el cas, també es poden realitzar entrevistes conjuntes amb la mare i els menors si és necessari. Un cop tant la mare com les filles i fills i l'equip professionals han elaborat una demanda i un pla de treball es fa una sessió conjunta per consensuar-ho, preveure els punts forts i els punts febles, així com per mostrar que el treball és conjunt entre totes les persones implicades.

Posteriorment es passa a la fase d'intervenció. Com ja hem dit anteriorment, aquesta majoritàriament és grupal tot i que en qualsevol moment del procés es poden donar sessions individuals de suport tant amb la mare com amb els menors en els casos que ho requereixin.

La intervenció grupal amb els menors es fa per grups d'edat (entre 5 i 8 anys, entre 9 i 14 anys i entre 15 i 18 anys, aproximadament) i amb un nombre de participants entorn als 8 menors per grup. En aquests espais, on hi ha una figura masculina i una altra femenina, a part de treballar els aspectes comentats anteriorment (resolució de conflictes, gestió d'emocions...) també es pretén donar un model de persones adultes basats en la igualtat, el respecte i la confiança.

Pel que fa a la intervenció grupal amb mares, aquesta es fa de forma paral·lela a la dels menors, compta amb un nombre de participants, també en torn a les 8 persones, i persegueix els mateixos objectius que els grups de menors. En el cas de les mares, però, també es té com a objectiu principal el seu empoderament per tal de poder donar suport a les seves filles i fills. En aquests grups es treballa principalment la comunicació afectiva, el reforç del vincle matern – filial, el reconeixement del patiment de les filles i fills i la capacitat d'aquestes mares per donar-los suport.

Aquestes sessions grupals, tant amb les mares com amb els menors, tenen una periodicitat setmanal (els horaris s'ajusten a les possibilitats de les persones

usuàries) i una durada de 1 hora i mitja. El nombre total de sessions és, aproximadament, de 20.

Quan finalitza la intervenció es passa a la fase de seguiment. Aquesta té per objectiu fer una avaluació conjunta amb la mare i els menors per tal de mostrar la seva evolució, reforçar els canvis positius que han dut a terme i detectar necessitats sobre les que encara manca treballar. Al mateix temps es decideix la continuïtat o no amb el servei, la derivació a altres recursos i/o el seguiment al cap de 3, 6 i 12 mesos d'haver finalitzat els grups (aquest seguiment longitudinal se sol fer amb entrevistes conjuntes amb la mare i els menors o bé a través de contactes telefònics si no és possible una trobada presencial).

5. Reflexions, resultats i/o conclusions.

Des de l'any 2005 fins a l'actualitat el *Servei d'atenció a nenes i nens que han viscut situacions de violència de gènere en l'àmbit familiar: Mentories* ha patit diferents canvis per tal de millorar l'atenció a aquests infants i a les seves mares.

En un primer moment, i a un nivell teòric, la participació de les mares estava concebuda només com un suport puntual als menors però no es contemplava una intervenció en profunditat, estaven dissenyats grups de mares amb periodicitat mensual. Des que va començar la intervenció directa amb les famílies, però, varem valorar la necessitat d'incloure el paper de les mares en el procés per tal que es convertissin en una figura de suport real per a les seves filles i fills. **Aquests infants necessiten una persona adulta referent que els acompanyi en tot el seu procés de millora i de recuperació, i aquesta persona, en la mesura que sigui possible, ha de ser la mare** (o progenitor que no exerceixi la violència sobre el menor de forma sistemàtica).

Aquests menors víctimes de violència de gènere necessiten un referent proper que els transmeti seguretat emocional, que els faciliti el context necessari per tal que puguin expressar les seves emocions i que fomenti la comunicació afectiva perquè aquests infants puguin comprendre la situació que els hi ha tocat viure.

Així doncs, fruit d'aquestes reflexions prèvies des del moment en que es va començar a implantar el servei a la ciutat de Barcelona, els grups de mares van prendre la mateixa importància que els grups d'infants. Es va dissenyar una intervenció paral·lela amb els menors i les mares, de manera que ambdós grups tenien una periodicitat setmanal i els continguts que es treballaven intentaven complementar-se en tanta mesura com era possible.

D'aquesta manera varem passar de considerar a les mares com un agent puntual que venien al servei per conèixer l'evolució dels seus fills i filles, a considerar-les com un element clau per a l'acompanyament i la intervenció dels infants. **Les filles i fills de dones víctimes de violència de gènere en**

l'àmbit familiar necessiten una intervenció directa i una intervenció indirecta, la qual es facilita a través del treball amb les mares generant un context i un entorn que reforça el seu propi procés de millora.

Amb aquest disseny d'intervenció paral·lela en el temps entre les mares i els infants ens hem trobat una dificultat important: **quan ambdues intervencions comencen al mateix temps, els moviments emocionals i l'evolució dels menors solen produir-se abans que els de les mares.** Per tant, ens hem trobat que en molts moments les mares no podien acompanyar del tot el procés dels seus fills i filles perquè seguien un ritme de recuperació diferent.

Aquesta idea ja la intuïem des de gairebé el principi de la intervenció i, per aquest motiu, recomanàvem a totes les mares que venien al servei que fessin un procés de recuperació personal previ o paral·lel. És important que aquestes mares hagin pogut comprendre per elles mateixes la situació viscuda, hagin pogut reflexionar sobre les seqüeles que els hi ha deixat la violència i estiguin treballant per reparar-les. Aquesta intervenció *com a dones pròpiament* mai ha estat un criteri d'inclusió però si una recomanació ferma ja que sense aquest procés de recuperació personal és difícil que puguin acompanyar plenament la intervenció amb els seus fills i filles.

L'experiència durant aquests dos anys ens ha mostrat com, en un moment o altre de la intervenció amb les mares, aquestes han demanat iniciar un procés personal. Aquestes dones s'han anat trobant amb diferents aspectes que, ja fos des del servei o directament per part dels seus infants, les confrontava amb una sèrie de dificultats i necessitats sobre les que havien de treballar.

En el moment de reflexió actual que es troba l'equip fruit de l'experiència amb aquestes mares i infants hem decidit que aquestes mares necessiten un espai previ abans de començar els grups de mares i infants. La idea és que un cop es comenci la intervenció amb aquestes nenes i nens, les seves mares ja han hagut de rebre un suport que les permeti estar preparades des del primer moment per les primeres passes dels seus infants.

Per aquest motiu, la fase d'acollida que comentàvem anteriorment inclou uns **grups previs amb aquestes mares.** Aquests grups estan dissenyats amb una periodicitat quinzenal amb un màxim de 7 sessions i tenen com a objectiu informar a les dones del procés que seguiran. Els continguts preparats per aquests grups informatius – formatius no disten gaire del que es treballava en les entrevistes individuals d'acollida amb les mares.

La fase d'acollida doncs, passa a comptar amb un parell d'entrevistes amb les mares, la participació d'aquestes en els grups previs, les entrevistes individuals amb els fills i filles i la sessió conjunta prèvia a la intervenció pròpiament dita.

Pensem que aquests grups previs facilitaràn les dinàmiques grupals amb les dones ja que aquestes, en els grups de mares, sempre han mostrat la necessitat de parlar i explicar la situació viscuda. Algunes d'elles quan participen en els grups de mares encara no són conscients de totes les seqüeles que poden viure tant elles com els seus infants. Això fa, doncs, que les primeres sessions dels grups de mares se centrin més en el procés de recuperació personal d'elles mateixes que en l'acompanyament dels menors.

En els grups de mares, tal com s'informava a la fase d'acollida, sempre s'ha procurat separar el rol de dona del rol matern, entenent fins a quin punt això és possible. La nostra experiència ens diu que la majoria de les dones poden diferenciar correctament els dos rols però també ens confirma la necessitat d'incloure les seves vivències com a dones en els passos previs del treball per a la recuperació del rol matern – filial.

Resumint, doncs, hem passat de considerar la intervenció amb les mares com una qüestió puntual a veure-la com un element imprescindible en tot el procés de treball amb els menors. Els grups de mares han passat de tenir un disseny mensual a un disseny setmanal igual que els grups de les seves filles i fills. Considerem que **aquest canvi mostra un avenç cap a la consideració d'aquestes mares com un element clau en la recuperació del seu nucli familiar i, al mateix temps, les empodera i atorga un paper actiu en les seves pròpies vides i entorn.**

Les mares deixen de viure's com un element passiu de la situació de violència que han viscut, no se senten merament receptores d'una intervenció que les acompanya i orienta sinó que, seguint testimonis del nostre servei, **recuperen la sensació de decidir com volen dirigir la seva vida i com elles consideren que han d'acompanyar als seus fills i filles durant la infància d'aquests.** Aquest rol actiu d'ajuda i suport als menors és molt important per a una dona que, en molts casos, ha perdut la sensació de control de la seva pròpia vida.

Campanya “L’Hospitalet una ciutat sense violència contra les dones.
Per una societat més justa i equilibrada”

**III JORNADA VIOLÈNCIA DE GÈNERE:
Noves visions per a noves realitats
15 de novembre de 2007**

**COMUNICACIÓ D’AMNISTIA INTERNACIONAL:
La campanya contra la violència de gènere
d’Amnistia Internacional:
dones migrants, dones desprotegides**

PROU violència contra les dones

1. INTRODUCCIÓ

El 25 de novembre de 2007, Amnistia Internacional, farà públic un informe sobre la situació de les dones immigrants víctimes de violència de gènere a Espanya.

Aquest informe serà una revisió de les denúncies que l'organització de defensa dels drets humans va fer al 2003 en el seu informe *“Mujeres invisibles, abusos impunes”* on quedava palesa la desprotecció d'aquest col·lectiu de dones davant la violència exercida per les seves parelles o ex-parelles.

Dir que les dones i les nenes estan exposades a abusos per raons de gènere, és a dir, pel sol fet del seu sexe, no és cap novetat. Malgrat que en moltes societats la relació entre els gèneres tendeix cap a la igualtat, i malgrat l'augment, arreu del món, del número d'organitzacions de dones en els àmbits locals, regionals i internacionals, les dones i les nenes continuen exposades a considerable violència en les seves llars i en les seves comunitats. En situacions de conflicte armat la violació i l'esclavatge sexual s'utilitzen com a arma de guerra, en nom de la tradició estan exposades a abusos com la mutilació genital femenina o els crims per motius d'honor, sense oblidar el fet que la gran majoria dels refugiats i desplaçats interns a causa dels conflictes bèl·lics i la misèria al món són dones i nenes

De totes les formes de violència cap a les dones, la comesa en l'entorn familiar és la més habitual i generalment la més impune. Les dones de tot el món tenen més probabilitats de ser ferides o mortes pels seus companys o ex companys que per cap altra persona. En el cas d'Espanya, malgrat els progressos impulsats per les organitzacions de dones per propiciar la igualtat, la violència de gènere en l'àmbit familiar continua essent una realitat quotidiana que té com a manifestació última la mort de més de mig centenar de dones cada any a mans de les seves parelles i ex parelles, en alguns casos a pesar d'haver presentat denúncies i sol·licitat protecció a l'administració.

Malgrat aquesta situació, el govern espanyol continua sense adoptar mesures que proporcionin una protecció efectiva. L'any 2001, el govern va aprovar el II Plan Integral contra la Violència Domèstica (2001-2004), però les mesures anunciades o preses en aquest Pla resulten parcials, allunyades d'un plantejament integral, i semblen respondre més a buscar un impacte mediàtic que solucions reals. Problemes com el de la manca de recursos destinats a la protecció i el recolzament integral a les víctimes de la violència de gènere, i com el d'impulsar mesures sense tenir en compte les aportacions de les organitzacions de dones, estan incomplint les recomanacions per a l'acció que han fet les Nacions Unides sobre aquest tema.

Les dones migrants indocumentades són un col·lectiu vulnerable als abusos. Ja al 2003, a l'informe *“Mujeres invisibles, abusos impunes”*, Amnistia Internacional va cridar l'atenció sobre un col·lectiu específic encara més desprotegit, com són les dones migrants indocumentades a Espanya, un col·lectiu que resulta especialment vulnerable a patir abusos a mans dels agents de seguretat, i que es troba especialment desprotegit en cas de patir violència de gènere al seu àmbit familiar.

La triple condició de dones, migrants i indocumentades, fa que per a elles sigui encara més difícil escapar a la violència dins de l'àmbit familiar. La incertesa de la seva situació personal, el fet de no tenir parents o amics a la vora, el desconeixement de l'idioma, el desconeixement de les xarxes d'ajuda, o la percepció de les institucions públiques més com una amenaça que com a font d'ajuda, són alguns dels factors socials que poden afavorir la seva desprotecció.

Aquesta desprotecció ja va ser posada de manifest al 1999, en l'últim informe que va adreçar al govern espanyol el Comitè de les Nacions Unides que vigila el compliment de la Convenció sobre l'Eliminació de Totes les Formes de Discriminació cap a la Dona. Però ni en el II Plan Integral contra la Violència Doméstica, ni en el IV Plan de Igualdad de Oportunitades entre Hombres y Mujeres (2003-2006), hi ha cap esment a les dones migrants indocumentades a Espanya.

Existeixen nombroses normes de dret internacional que fan recaure sobre els estats la responsabilitat de la protecció dels drets humans de totes les persones que es troben dins del seu territori, independentment de la seva nacionalitat, ètnia o de si tenen l'estatus legal de resident o no el tenen. Per exemple, la Declaració Universal dels Drets Humans, la Declaració i Programa d'Acció de Viena de 1993, o la Convenció Internacional sobre la protecció dels drets de tots els treballadors migrants i de les seves famílies, de 1990. Anant encara més lluny, la Relatora especial de la ONU sobre violència de gènere va declarar que *“si l'educació, la formació dels funcionaris governamentals, la financiació de centres d'acollida i altres serveis directes per les víctimes o supervivents, demostren ser instruments eficaços per evitar la violència a la llar i protegir els drets humans de les dones, tots aquests mitjans es converteixen en obligacions que l'estat ha de complir amb la deguda diligència”*.

En el cas concret del col·lectiu de dones migrants indocumentades, Amnistia Internacional va detectar al 2003 una sèrie d'obstacles que no han canviat substancialment, obstacles que estan afeblint l'accés d'aquestes dones víctimes de la violència de gènere a la protecció, sense que l'estat espanyol procuri millorar-ho, sinó al contrari. Al 2003, doncs, la denúncia versava sobre:

1) La invisibilitat: no es tenen gairebé dades, ni es poden fer diagnòstics de quina és l'autèntica situació. L'empadronament és l'única via per visibilitzar les persones que habiten en un municipi. Però cada vegada es dificulta més l'accés dels migrants als padrons municipals, i el manteniment de les dades en aquests padrons.

2) L'exigència d'uns determinats terminis per aconseguir el permís de residència en el cas de dones que han arribat a Espanya per **reagrupament familiar**. L'actual reglament d'estrangeria condiona l'adquisició del permís de residència a l'acreditació de la convivència a Espanya amb el cònjuge durant almenys 2 anys.

3) La denegació d'accés a l'assistència jurídica gratuïta, pel fet d'estar indocumentades. Així, s'han donat casos en que les víctimes de violència de gènere que no tenen regularitzada la seva situació, no han pogut beneficiar-se del Torn d'Ofici especialitzat en Violència Domèstica.

4) Especialment greu, era el 2003 la denegació de l'accés als centres d'emergència i altres recursos destinats a recolzar i protegir les víctimes de la violència de gènere. En aquest sentit, es va fer pública una denúncia de SOS Racisme sobre el fet que alguns centres per dones maltractades avisaven la policia quan una dona estrangera sol·licitava acollida. El fet que aquests centres no atenguin les dones indocumentades, té com a conseqüència que aquestes dones vagin essent derivades dels centres a les organitzacions, passant d'uns als altres i deixant-les en una situació de desprotecció.

Amb aquesta pràctica de no admissió i de no accés a la justícia gratuïta, les **administracions públiques estan incomplint les normes de drets humans** que obliguen a l'estat a garantir a totes les persones la protecció enfront dels abusos. No hi hauria d'haver cap dubte sobre la superioritat entre les normes pròpies dels estats i les normes de drets humans: la prioritat ha de ser sempre la defensa i l'observància de les normes de drets humans.

Amb l'informe **"Mujeres invisibles, abusos impunes"** Amnistia Internacional feia una **crida al 2003 a l'estat espanyol per tal que dictés mesures apropiades i eficaces per protegir els drets humans de les dones**. Sense oblidar que és fonamental per a això prestar atenció i recolzament a les organitzacions de dones; van ser les dones, organitzades en associacions i col·lectius, les que van començar la lluita per convertir en objecte de repulsa social el que fins fa només unes dècades eren només "afers privats", en els que la violència de l'home cap a la dona estava legitimada socialment.

Cal tenir molt presents, per tant, les organitzacions de dones que treballen en primera línia per fer realitat el dret de totes les dones a una vida sense violència.

El 25 de novembre de 2007, l'organització farà públic un informe que revisarà les denúncies de fa quatre anys.

2. CONTEXT: EL TREBALL D'AMNISTIA INTERANCIONAL SOBRE VIOLÈNCIA DE GÈNERE A L'ÀMBIT MUNDIAL I A ESPANYA

Amnistia Internacional basa el seu treball en la definició de la **Declaració sobre l'eliminació de la violència contra la dona de les Nacions Unides** ho defineix com: *“tot acte de violència basat en la pertinència al sexe femení que tingui o pugui tenir com a resultat un dany o sofriment físic, sexual o psicològic per la dona, així com les amenaces de tals actes, la coacció o la privació arbitrària de la llibertat, tant si es produeixen en la vida pública com en la privada”*. La violència contra les dones no és, per tant, exclusiva a cap sistema polític o econòmic i la trobem a totes les societats indistintament de la posició econòmica, raça o cultura de la dona.

La violència contra les dones és universal i les xifres que ho demostren són esfereïdores²⁴. Des d'Amnistia Internacional distingim tres modalitats diferents de violència contra les dones tenint en compte que aquesta pot ser tant física, psicològica i sexual:

1. **Violència contra les dones en l'àmbit familiar, coneguda també com violència domèstica o intrafamiliar.**

- a. **Pallisses** de la parella, abusos sexuals de **nenes** en la llar, violència relacionada amb la dot, violació marital, i **mutilació genital femenina** i altres pràctiques tradicionals lesives per la dona.
- b. **1** de cada **3** dones pateix abusos a mans de la seva parella en el transcurs de la seva vida.
 - i. El **50 %** de les dones assassinades moren a mans de les seves parelles actuals o anteriors.
- c. Més de 135 milions de nenes i dones han estat sotmeses a mutilació genital i altres dos milions corren perill de ser sotmeses a aquesta pràctica cada any (6.000 cada dia) (A, ONU. 2002).

2. **Violència contra les dones a la comunitat:**

- a. Aquestes agressions es produeixen a la **feina**, institucions **educatives** i entraria aquí la **prostitució forçada** o les violacions i abusos a mans dels grups armats.
- b. **2 milions** de persones són víctimes cada any del **tràfic de persones per a les xarxes d'exploració sexual**, en la seva majoria dones i nenes.
 - i. **137** països, la majoria d'Europa Occidental, Àsia i Amèrica del Nord, en són els receptors.
 - ii. **127** països, la majoria d'Europa Central i Oriental, Àsia, Àfrica Occidental, Amèrica Llatina i el Carib, en són els emissors.
- c. 1 de cada 5 dones serà violada o objecte d'un intent de violació durant la seva vida (OMS, 1997).
- d. A Estats Units es violada una dona cada 90 segons (Departament de Justícia dels Estats Units, 2000).

3. **Violència contra les dones tolerada o provocada per l'Estat o agents estatals (policies, guardes de presons, soldats, etc.).**

²⁴ Font: Amnistia Internacional, UNICEF, UNIFEM, ONU, OMS, Metges Sense Fronteres.

- a. Aquesta modalitat inclou, per exemple, la violació a mans de les forces governamentals durant els **conflictes armats**, l'esterilització forçada, la tortura sota la custòdia i la violència contra les **refugiades** a mans de funcionaris.
- b. A Iraq des de l'abril del 2003, 400 dones i nenes, han sigut violades a Bagdad durant o després de la guerra (Estudi de Human Rights Watch, 2002).
- c. El **70 %** de les baixes en conflictes recents eren persones no combatents, la majoria dones, nens i nenes.
 - i. **Desenes de milers** de dones i nenes han patit violació i altres formes de violència sexual des que va començar la crisi a Darfur el 2003.
 - ii. **0** persones han estat condemnades a Darfur per aquestes atrocitats, segons la informació de què disposa AI.

Recuperant les definicions de la Declaració sobre l'eliminació de la violència contra les dones de l'ONU, aquesta diu que la violència *“constitueix una **manifestació de relacions de poder històricament desiguals** entre l'home i la dona, que han conduït a la dominació i discriminació de la dona per part de l'home”* i afegeix que *“la violència contra la dona és un dels **mecanismes socials** fonamentals pels que es força a la dona a una **situació de subordinació** respecte de l'home”*.

La violència contra les dones suposa la **discriminació** que **nega a les dones la igualtat respecte dels homes** i reforça la impunitat dels delictes contra les dones creant un clima que fa que aquests actes es considerin normals i acceptables. Sovint, s'excusa o s'explica la violència invocant certes **pràctiques culturals, tradicions o creences**. *En algunes societats, per exemple, existeix la creença que tenir relacions sexuals amb una verge cura a un home que sigui zero positiu o estigui malalt de la sida i aquestes noies acaben sent forçades a mantenir relacions.*

Es obvi dir que les conseqüències de la violència són múltiples: des de danys físics i psicològics com l'aïllament d'aquestes dones, el suïcidi derivat de les depressions, fins a les repercussions sobre les famílies d'aquestes dones, passant per les repercussions sobre la comunitat i impacte des del punt de vista econòmic, polític i social, en la societat en hores de treball perdudes que suposen pèrdua d'ingressos, costos mèdics, una limitació de l'activitat productiva de la dona i una limitació de la dona en la participació en l'àmbit públic, en el procés de presa de decisions, etc.

Els informes d'Amnistia Internacional han detectat que poques dones fan ús dels sistemes de protecció que tenen a l'abast. Trobem les causes a la seva manca d'autoestima, en els vincles emocionals i el temor de perdre els fills, en l'exigència de proves físiques de la violència o bé testimonis a l'hora de denuncia o accedir a ajuts, o en els pocs recursos econòmics per accedir al sistema legal de que disposen, entre altres. La violència contra les dones es denuncia poc. Al Regne Unit, per exemple, només el 13% de totes les dones violades denuncien l'agressió a la policia. (E. Joni

Seager, 2003). Sense comptar amb els casos en que les dones poden no trobar protecció en el sistema degut l'existència de lleis discriminatòries, viciades o que no s'apliquen.

No és un conte del passat que **encara existeixen al món lleis discriminatòries** en contra de les dones en el sentit que el tracte entre home i dona és diferent. Encara hi ha països en què les dones de no poden signar documents oficials sense el permís del marit o necessiten el seu consentiment per sol·licitar el passaport, utilitzar mètodes anticonceptius o adquirir propietats.

En els casos en que les lleis no són discriminatòries **els organismes estatals, la policia i els fiscals sovint fomenten la discriminació i la violència contra les dones**. Podem trobar amb sistemes de justícia penal considerin les dones responsables de la violència afirmant que la dona va "incitar" o "instigar" una conducta violent, culpabilitzant a la víctima.

Quant a les **lleis viciades**, trobem també disposicions constitucionals que afirmen el dret de les dones a una vida sense violència, però la mateixa definició no inclogui totes les formes de violència. És el cas de les lleis que castiguen la violència contra les dones en l'àmbit familiar però no contemplen la definició de violació conjugal. A Brasil, el Líban i Turquia, per exemple les lleis suspensen la condemna per violació si el violador es casa amb la seva víctima.

També trobem **lleis que no s'apliquen**. Tot i que hi hagi un marc legal que prohibeixi la violència contra les dones aquest pot fallar en el moment de la seva aplicació ja que per exemple, no s'han aprovat lleis habilitadores adequades que facin viable l'aplicació de la normativa.

La responsabilitat pels actes de violència recau tant en els **autors dels mateixos** (particulars, agents estatals, organització o grup d'individus) com **l'estat** en cas de que no s'adoptin mesures necessàries per prevenir, investigar, sancionar i donar reparació a les víctimes dels abusos. D'aquesta manera, la violència contra les dones deixa de ser un assumpte privat per convertir-se en una qüestió d'interès públic, fent visible que la violència contra les dones és una violació dels drets humans, i això implica que les autoritats i governs tenen l'obligació de **prendre les mesures adequades per protegir, respectar i fer respectar els drets de les dones**.

En el marc dels drets humans s'especifica la obligació que tenen els governs, en virtut del dret internacional, de promoure i protegir els drets humans de les dones i ofereix mecanismes per exigir-los responsabilitats si no la compleixen. Davant de la manca de compromís real de les autoritats en l'eradicació de la violència contra les dones,

Amnistia Internacional planteja aquesta problemàtica com un dels majors reptes per a la defensa dels drets humans.

3. OBJECTIUS

Els canvis s'han de donar tant en l'àmbit **internacional**, **nacional** com **local** i s'han de generar tant des dels **governos** i com des dels **agents privats**. Per tant, no només s'han de fer respectar tractats internacionals, adoptar o abolir lleis sinó que hem de començar a modificar les nostres actituds, prejudicis i creences socials que són les que fomenten i reforcen la violència contra les dones i aquí és on hem de treballar nosaltres com a individus i com a societat civil.

Amnistia Internacional, doncs, **té com a principal objectiu, evitar i acabar amb la violència contra les dones**, i per aconseguir-ho, ho divideix en els següents objectius genèrics:

- denunciar, escoltar i creure a les dones
- condemnar-la
- enfrontar-nos a autoritats quan no posen mitjans per prevenir-la i castigar-la i no ofereixen cap via de compensació o reparació a les víctimes
- posar en dubte actituds i estereotips religiosos, socials i culturals que rebaixen la humanitat de les dones
- promoure l'accés equitatiu de les dones al poder polític, a la presa de decisions i als recursos
- recolzar les dones per tal que s'organitzin per aturar la violència.

En base a tot el que hem exposat anteriorment, Amnistia Internacional formula una sèrie de recomanacions a diferents instàncies i nivells de responsabilitat. **A l'estat espanyol, l'organització li demana:**

- Ratificar la Convenció de 1990 dels drets dels treballadors migrants i de les seves famílies.
- Reconèixer la situació d'especial vulnerabilitat del col·lectiu de les dones migrants indocumentades.
- Desenvolupar programes que facilitin la seva integració a la vida social, cultural, política i econòmica.
- Accés a la justícia gratuïta per a totes les persones estrangeres, independentment de la seva situació administrativa.
- Accés de les víctimes de la violència de gènere a tota la xarxa de protecció i recolzament.
- Que tota dona reagrupada que pateixi violència de gènere pugui accedir a un permís de residència independent, sense haver d'esperar els dos anys de convivència.
- Considerar la persecució per raons de gènere motiu suficient per a la concessió de l'estatut de refugiada, en la legislació d'asil.

- Garantir, en resum, que la protecció dels drets humans de les dones, siguin quins siguin els papers que tinguin, és prioritària.

A Espanya, concretament, les recomanacions específiques són dirigides **no només a òrgans centrals, com el Govern central i el Poder Judicial, sinó també a les administracions autonòmiques**, que tenen importants responsabilitats, especialment en matèries com la sanitat o l'assistència a les víctimes. Sobretot perquè des del primer any de desenvolupament de la *Llei Integral*, d'àmbit estatal, diverses Comunitats Autònomes han elaborat legislacions regionals específiques.

Amnistia Internacional va acollir amb satisfacció la iniciativa de Comunitats Autònomes com a Madrid, Catalunya o Galícia, que han sumat les seves iniciatives a les de les Comunitats Autònomes que ja havien promulgat una **legislació específica sobre violència de gènere**, abans de la entrada en vigor de la *Llei Integral*.

L'organització considera summament **positiva la definició de la violència de gènere que motiva la protecció institucional en la majoria de les legislacions autonòmiques**, i que inclou no només la violència soferta per les dones a les mans de parelles o exparelles, sinó altres manifestacions de la violència de gènere com el tràfic, l'assajament sexual en el treball, o la mutilació genital femenina.

L'organització **insta també a les autoritats de les Comunitats Autònomes** que han adoptat legislació específica contra la violència de gènere o que estan en fase de tramitació parlamentària d'una norma d'aquest tipus, a **què no es detinguin a la producció legislativa, i posin tots els mitjans al seu abast per garantir que els drets previstos en aquesta llei es facin realitat.**

4. METODOLOGIA

Amnistia Internacional és independent de qualsevol govern, ideologia política, interès econòmic o religió. No dóna suport ni s'oposa a cap govern o sistema polític, ni tampoc recolza necessàriament les idees de les víctimes els drets de les quals vol protegir. Per garantir la seva independència no demana ni accepta diners de cap govern o de cap partit polític per la seva feina de documentació o per les seves campanyes contra les violacions de drets humans. El seu finançament depèn de les contribucions dels seus membres arreu del món i de les seves activitats per recaptar fons.

Amnistia Internacional **és un moviment democràtic i governat des de dins per un equip propi.** Només respon davant dels seus membres a nivell mundial. Totes les decisions polítiques són preses pel òrgans escollits. **Mobilitza els seus membres** sempre que cal actuar per protegir persones els drets de les quals han estat violats.

Investiguem els fets. Enviem experts a parlar amb les víctimes, observem judicis i entrevistem activistes de drets humans i funcionaris. Fem un seguiment de milers de mitjans de comunicació i mantenim contacte amb fonts d'informació fiables a tot el món. La investigació la du a terme un personal expert, recolzat per especialistes en camps tan diversos com la legislació internacional, els mitjans de comunicació i la tecnologia. **Publiquem informes detallats.** Informem els mitjans de comunicació. Fem públiques les nostres accions mitjançant fulletons, pòsters, anuncis, fulls informatius i planes web.

Els equips de recerca que se centren en determinats països investiguen els informes sobre violacions de drets humans, verificant i corroborant la informació d'un ampli ventall de fonts i contactes. Reben informació dels presos i de les seves famílies, d'advocats, periodistes, refugiats, diplomàtics, religiosos, treballadors de la pròpia comunitat, organismes humanitaris i d'altres organitzacions de drets humans. Es fa també un seguiment de la premsa, de les planes web i d'altres mitjans de comunicació.

Amnistia Internacional **envia missions d'investigació per valorar les situacions sobre el terreny.** Els delegats poden entrevistar-se amb presos, familiars, advocats, testimonis de violacions de drets humans i activistes de drets humans locals. També poden observar judicis i reunir-se amb funcionaris del govern.

Abans de fer una declaració o un informe, el Secretariat Internacional l'ha d'aprovar, **assegurant-se que és rigorós, políticament imparcial i que respon als objectius**

d'Amnistia Internacional. Amnistia Internacional sovint no treballa amb fets indiscutibles, sinó amb al·legacions, cosa que sempre posa de manifest i normalment posa en marxa accions perquè les al·legacions siguin investigades. Quan Amnistia Internacional fa alguna errada, emet una rectificació.

Les investigacions que Amnistia Internacional du a terme estan considerades com a rigoroses i l'organització sovint es consultada per governs, organitzacions governamentals, periodistes, estudiosos, altres organitzacions de drets humans i grups d'activistes.

Quan a Amnistia Internacional li neguen accés a un país, els equips d'investigació han de confiar sovint en les fonts d'informació de fora del país, com les informacions dels mitjans de comunicació, dels refugiats i dels representants diplomàtics a l'estranger.

Els nostres membres, col·laboradors i personal a tot el món mobilitza l'opinió pública per pressionar els governs i altres actors influents perquè s'aturin les violacions de drets humans. Les nostres accions van des de les manifestacions públiques a l'enviament de cartes, des de l'educació en drets humans als concerts per recaptar fons, des de crides específiques en favor d'una persona en concret a campanyes globals en un país o sobre un tema específic, des de mantenir contactes amb les autoritats locals fins a pressionar les organitzacions governamentals.

La xarxa mundial d'Amnistia Internacional genera milers de cartes en favor d'individus i comunitats en risc. Si cal una acció urgent per salvar vides, hi ha voluntaris arreu del món que són avisats i en poques hores s'envien cartes, faxos i correus electrònics. Quan hi ha crisis de drets humans a escala global, els nostres membres són mobilitzats ràpidament en una campanya global. De vegades l'acció dels nostres membres es centra en individus o en temes concrets –si cal, durant anys— com demanar la llibertat de presos de consciència o treballar per abolir la pena de mort a determinats països.

Amnistia Internacional dóna suport a programes que ajuden a la gent a formar-se en matèria de drets humans i com defensar-los. Creem materials per a ús escolar, organitzem programes de formació de mestres i fomentem programes de formació per a funcionaris governamentals i membres dels cossos de seguretat.

Amnistia Internacional pressiona els governs perquè ratifiquin i s'atinguin als tractats internacionals de drets humans i per enfortir la legislació internacional en drets humans.

5. REFLEXIONS, RESULTATS I/O CONCLUSIONS

El 25 de novembre de 2007, Amnistia Internacional, farà públic un informe sobre la situació de les dones immigrants víctimes de violència de gènere a Espanya. Aquest informe serà una revisió de les denúncies que l'organització de defensa dels drets humans va fer al 2003 en el seu informe *“Mujeres invisibles, abusos impunes”* on quedava palesa la desprotecció d'aquest col·lectiu de dones davant la violència exercida per les seves parelles o ex-parelles.

La conclusió general, de moment, és que els obstacles denunciats als informes d'Amnistia Internacional per a les dones migrants segueixen sent essencialment els mateixos amb alguna petita modificació. L'estat, en compliment de la seva obligació de protecció dels drets humans de tots els ciutadans i ciutadanes que habiten el seu territori, ha de complir amb dos grans compromisos que no pot eludir:

1. **Acabar amb la discriminació allà on existeixi proporcionant ajuda, sense cap tipus de condicions**, i solucionant els obstacles que ara per ara fan que les dones tinguin por de denunciar, així com l'arbitrarietat de l'aplicació de les ajudes en funció de les Comunitat Autònomes a la que s'acudeixi.
2. **Abordar les necessitats específiques de les dones immigrants** que són especialment vulnerables a veure els seus drets violats.

6. ANNEXES

CRONOLOGIA DE LA DEFENSA DE LES DONES CONTRA LA VIOLÈNCIA DES D'AMNISTIA INTERNACIONAL (1989 fins a l'actualitat, al món i a Espanya)

Des del 1989 Amnistia Internacional ha recorregut un llarg procés durant el qual ha lluitat pel reconeixement dels drets de les dones com drets humans, contra els abusos que es cometen contra les dones i les nenes arreu del món.

Al 1991 l'organització va propiciar la publicació del primer informe temàtic de la secció nord-americana i la primera reunió de la Xarxa Interseccional de Dones a Ginebra, que va recomanar, entre d'altres coses, impulsar la investigació de violacions de drets humans per motius de gènere tant per estats, com per agents no estatals. Aquesta irrupció dels agents no estatals com a perpetradors de violacions de drets humans dins del treball d'Amnistia Internacional, tradicionalment fins aleshores centrat en la responsabilitat dels estats, va conduir progressivament a la introducció de conceptes que han permès a l'organització endinsar-se de forma molt més exhaustiva en la investigació i condemna de les diferents manifestacions de la violència contra les dones, i fer informes com els relatius a la mutilació genital femenina i els crims d'honor al Pakistan.

El **1993** constitueix un punt de referència en el reconeixement dels drets humans de les dones. La **Conferència Mundial de Drets Humans de Viena i la Declaració sobre l'Eliminació de la Violència contra la Dona** de l'Assemblea General de Nacions Unides van marcar el camí cap a la 4a Conferència de les Dones de Beijin. En aquell moment es van establir les pautes sobre les quals s'ha treballat fins ara, en la defensa dels drets humans de les dones i en la lluita contra la violència exercida sobre elles.

Al 2006, **185** Estats han ratificat la Convenció sobre l'Eliminació de Totes les Formes de Discriminació contra la Dona.

- **62** d'aquests, van formular reserves en relació amb algunes clàusules.
- **9** no l'han signat.
- **1** l'ha signat, però no l'ha ratificat: Estats Units.

ELS DRETS DE LES DONES SÓN DRETS HUMANS. La Declaració de Viena va donar un gran impuls al treball d'Amnistia Internacional sobre la violència contra les dones. En els anys següents, l'organització va establir per primera vegada relacions de col·laboració amb organitzacions de dones

de tot el món i, com a pas previ a la seva presència a Beijin, va engegar una

campanya que es deia *Els drets de les dones són drets humans*. Aquesta campanya reafirmava en el seu missatge la universalitat i indivisibilitat dels drets de les dones.

Encara que Amnistia Internacional havia treballat anteriorment en favor de les dones que patien situacions de violència, a partir d'aquest moment hi haurà una **evolució des de l'enfocament tradicional** sobre les persones que havien patit violència a mans d'agents estatals per les seves activitats polítiques i les seves creences, a un de nou, en el qual es reconeix la importància d'entendre i plantar cara a la violència contra les dones com un assumpte de drets humans.

A partir de la Conferència de Beijin, en les principals campanyes internacionals, com per exemple les d'Estats Units, l'Aràbia Saudita o la Federació Russa, Amnistia Internacional va incloure un objectiu específic relatiu als drets humans de les dones. Especialment, la **campanya contra la tortura va servir d'oportunitat per avançar en el treball sobre la violència contra les dones**. A més d'això, l'organització ha seguit de prop el debat en els fòrums internacionals sobre els drets de les dones i ha treballat, entre altres temes, a favor de la posada en pràctica de la Plataforma d'Acció de Beijin, l'elaboració del **Protocol Opcional a la CEDAW** (Convenció per a l'Eliminació de Totes les Formes de Discriminació contra les Dones) i la consideració de la violació com a crim contra la humanitat en l'Estatut de Roma del Tribunal Penal Internacional.

A Espanya, durant els darrers, el treball sobre la violència contra les dones en l'àmbit familiar ha estat intens. Al novembre del 2002, la Secció Espanyola d'Amnistia Internacional presentava l'informe ***No hi ha Excusa. Violència de gènere en l'àmbit familiar i protecció dels drets humans de les dones a Espanya***. En aquest informe s'analitzava el grau de compliment per part de l'Estat espanyol dels compromisos adquirits amb la signatura dels tractats internacionals, com ara la CEDAW, respecte a les situacions de violència en l'àmbit familiar.

Tres mesos després, **al març del 2003, l'informe *Protecció efectiva, ja!*** va examinar en quina mesura les autoritats espanyoles havien recollit i aplicat, durant el temps transcorregut, les recomanacions formulades per Amnistia Internacional en la campanya *No hi ha Excusa*.

Al juliol del 2003, l'informe *Dones invisibles, abusos impunes* va representar un pas més en l'anàlisi iniciada, ja que denunciava la situació d'especial desprotecció de

què són víctimes en el nostre país les dones immigrants indocumentades que pateixen violència en la família.

Al març del 2004 posà en marxa una campanya amb sis anys de duració per acabar amb la violència contra les dones i contribuir als esforços que arreu del món estan fent moviments a favor dels drets de les dones. Per donar a conèixer el projecte es publicà l'informe **“Esta en nuestras manos. No mas violencia contra las mujeres”**. La campanya, encara vigent, pretén:

1. Posar de manifest la responsabilitat de l'Estat, la comunitat i dels particulars alhora d'adoptar mesures per acabar amb la violència.
2. Demostrar que l'organització de les dones (amb el recolzament del moviment de drets humans) es la millor forma per acabar amb la violència.
3. Mobilitzar tant homes com dones per que s'organitzin contra la violència envers les dones i utilitzin el poder i la persuasió del marc dels drets humans per eradicar-la

A partir de l' informe del 2005 d'Amnistia Internacional, titulat **“Espanya: “Más derechos, los mismos obstáculos”**, a través del testimoni de dones víctimes de la violència de gènere, de professionals i de representants que treballen amb aquestes dones de vuit CCAA, analitza els canvis en la resposta de l'Estat a la violència de gènere des de l'entrada de la llei en vigor. Amnistia Internacional valora positivament la Llei Integral com un pas important per a la millora de la protecció dels drets humans de les dones, que ha impulsat a les CCAA a establir legislació al respecte i ha posat en marxa **institucions** com la “Delegació Espanyola sobre violència contra les dones”, els Jutjats especialitzats i la Fiscalia contra la violència contra les dones.

Un any després, Amnistia Internacional mostrava la seva preocupació per l'**absència d'un enfocament de drets humans** en el desenvolupament de les mesures de la Llei, per la **falta de formació obligatòria** en els professionals de les forces de seguretat, sanitat i justícia. Així com la **falta de recursos adequats** i de qualitat a l'abast de totes les dones víctimes de violència per igual.

En aquest sentit, l'Informe destacava la situació d'algunes dones estrangeres. Algunes mesures com la **Instrucció 14/2005** sobre actuació de dependències policials en relació a les dones estrangeres víctimes de violència domèstica o de gènere en situació administrativa irregular, ja que quan aquestes dones denunciïn corren el risc d'acabar amb una ordre d'expulsió si no arriben a obtenir una ordre de protecció i una sentència que condemni al seu agressor.

Per una altra banda, també suposava una preocupació per AI que malgrat els compromisos de la llei, la violència contra les dones **no sembla ser un problema**

prioritari en l'àmbit sanitari ja que no està inclosa en els indicadors de salut de la població ni en l'actual esborrany d'estratègia de Salut Mental.

A més, en els serveis d'urgència d'hospitals, els d'atenció primària o els de salut mental, la formació és voluntària i fora de l'horari laboral.

Denunciava també que les mesures i als recursos d'assistència continuen sent insuficients i desigualment repartits per CCAA. I en relació a la **resposta policial**, a les noves unitats especialitzades de la policia no són suficients i no hi ha programes de formació específica per la resta d'agents que poden veure's en la situació d'atendre a una víctima.

A més, alguns **col·legis d'advocats** (Madrid, Victòria i Andalusia) no existia un servei d'atenció a víctimes en comissaria per que les dones no comptin amb assistència lletrada a l'hora d'interposar la denúncia. I als nous Jutjats de violència contra les dones estan sobre carregats de feina, el seu personal no compta amb formació especialitzada i no sempre tenen espais habilitats per a que la víctima no hagi de veure's en presència del seu agressor.

El 24 de novembre de 2006, Amnistia Internacional publicava l'informe “Cal actuar a temps! Detecció de la violència de gènere i atenció a les víctimes en l'àmbit sanitari espanyol”, en el qual expressava la seva preocupació perquè la violència de gènere no és una qüestió prioritària pel Ministeri de Sanitat. En els quasi dos anys des de l'entrada en vigor de la Llei Integral contra la Violència de Gènere, des d'aquest Ministeri no s'havia impulsat cap mesura d'envergadura per superar la desigualtat territorial existent entre les comunitats autònomes pel que fa a la resposta a la violència de gènere.

Es calcula que només el 5% de les dones víctimes de violència denuncia al seu agressor davant la policia o el jutjat. Tanmateix, segons l'Organització Mundial de la Salut, **la major part de les dones víctimes de violència en l'àmbit familiar acudeixen en algun moment al metge**, per la qual cosa els centres de salut són imprescindibles per identificar aquest tipus de víctimes, proporcionar-les ajut i derivar-les als recursos pertinents.

La desigual atenció en les comunitats autònomes era un dels punts més preocupants i reiteratius amb altres informes. La major part de les comunitats autònomes han adoptat un compromís polític o legislatiu per tal d'abordar la violència de gènere. Tanmateix, aquest compromís no s'ha traduït, en la major part dels casos, en accions concretes i la preparació de l'àmbit sanitari mostra una gran desigualtat.

Totes les comunitats autònomes, a excepció d'Andalusia, Catalunya i Madrid tenen **protocols d'actuació del personal sanitari** davant aquests casos. “Però aquests protocols en sí mateixos no garanteixen la preparació i la sensibilització del personal, i hem detectat grans diferències quant a la seva aplicació, atenent els diferents nivells de recursos que cada comunitat autònoma destina a la seva posada en marxa.

Pel que fa a la formació, només un terç de les comunitats autònomes (Aragó, Astúries, Canàries, Cantàbria, la Rioja i Navarra) estan desenvolupant **Plans de Formació** específica sobre violència de gènere per arribar al conjunt dels professionals sanitaris d'atenció primària. Menys de la meitat de les comunitats ho fan pels professionals d'urgències. I només Astúries té plans de formació per especialistes en salut mental.

Amnistia Internacional tampoc no té constància que des del Ministeri de Sanitat s'hagin impulsat arreu de l'Estat uns estàndards mínims dotats de mecanismes de coordinació entre les diferents instàncies professionals (serveis sanitaris i jutjats), imprescindibles per a l'atenció a les dones víctimes de violència de gènere.

Davant aquest panorama, Amnistia Internacional feia les següents peticions:

- **Al Govern espanyol que elabori i posi en marxa una Estratègia Sanitària Estatal contra la Violència de Gènere**, que garanteixi, des d'un enfocament de drets humans, el compliment dels compromisos previstos en la Llei Integral i que estableixi:
 - o Estàndards mínims sobre els mitjans materials i humans necessaris, per prevenir i combatre de manera integral la violència contra les dones, de manera que assegurin la equitat territorial en el conjunt de l'Estat.
 - o Un programa de formació obligatòria que arribi al conjunt de professionals, amb especial incidència en àmbits clau com l'atenció primària, els serveis d'urgència, els serveis de salut mental o l'especialitat de ginecologia. La implantació d'una assignatura sobre l'atenció a la violència de gènere en els currículums formatius de les carreres universitàries de l'àmbit socio sanitari.
 - o La inclusió de l'atenció a la violència de gènere en els plans de salut de les comunitats autònomes.
- **A les comunitats autònomes, que impulsin l'adopció d'aquesta Estratègia Estatal i que, en el marc de les seves competències:**
 - o Incloguin la violència de gènere com un greu problema de salut pública dins els seus plans de salut.
 - o Incloguin en les carteres de serveis d'atenció primària, urgències i salut mental l'atenció a la violència de gènere.
 - o Elaborin i posin en marxa, amb tots els mitjans materials i humans necessaris, plans de formació que abastin el conjunt dels professionals.

El 15 de juny de 2007, **per al segon aniversari de la Llei Integral contra la Violència de Gènere a l'estat espanyol**, i quan el nombre de dones mortes en la primera meitat de l'any superava ja la trentena, Amnistia Internacional va presentar un **nou informe**, a l'encontre amb organitzacions de dones i professionals que va tenir lloc a Madrid, que analitza les mesures anunciades pel govern espanyol per la posada en pràctica de la Llei Integral del passat 15 de desembre, fa sis mesos, quan va fer públic el Pla Nacional de Sensibilització i Prevenció de la Violència de Gènere Marc Conceptual i Eixos d'Intervenció.

RECOMANACIONS ESPECÍFIQUES D'AMNISTIA INTERNACIONAL PER ÀMBITS D'ACTUACIÓ A LES AUTORITATS ESPANYOLES:

1. Sobre l'assistència integral a les supervivents de la violència de gènere

Al Govern espanyol:

- Garantir que les dones que sobreviuen a la violència de gènere **tinguin accés a recursos d'assistència i recuperació integral de qualitat i adequats** a les seves necessitats i a les dels seus fills i filles a càrrec.
- **Assegurar-se que s'eliminen en tot l'Estat els obstacles** que actualment continuen impedit l'accés de col·lectius de dones especialment vulnerables (dones amb drogodependències, alcoholisme, malalties mentals, amb fills barons adolescents al seu càrrec, o en exercici de la prostitució) a recursos de recuperació i protecció especialitzats i de qualitat.
- Assegurar-se del compliment efectiu del **principi de no discriminació** enunciat en la Llei Integral sigui una realitat i garantir a les dones immigrants indocumentades l'accés a recursos i ajuts econòmics previstos per a víctimes de violència de gènere, en igualtat de condicions amb la resta de les víctimes.
- Establir **criteris mínims i controls de qualitat** que guiïn la gestió de tots els recursos d'assistència i protecció a les víctimes de violència de gènere en tot l'Estat espanyol.
- Impulsar un **acord entre les diferents Comunitats Autònomes**, que garanteixi la **protecció, assistència i recuperació integral** a totes les dones que acudeixin d'altres Comunitats Autònomes, sense necessitat d'intermediació institucional.

Als governs autonòmics:

- Posar tots els **mitjans al seu abast** per garantir una resposta adequada a les víctimes de violència de gènere, garantint recursos suficients, accessibles i de qualitat per a totes les dones que el requereixin.
- Garantir la **qualitat dels recursos la gestió** dels quals ha estat delegada a una institució privada, una organització no governamental, etc., inclosa la capacitat de les/us professionals, la correcta orientació dels objectius del centre, i el tracte digne i adequat a les dones.
- **Assegurar l'accés de totes les dones víctimes de violència de gènere**, així com els seus fills i filles, a un tractament psicològic capaç d'aconseguir una completa recuperació del dany sofert.
- **Contemplar les situacions d'especial vulnerabilitat** de determinats col·lectius de dones i posar en marxa recursos per a l'adequada atenció de les seves necessitats com víctimes de violència de gènere.
- **Garantir la independència de les dones dels seus agressors**, desenvolupant normativa que amplii els ajuts previstos en la *Llei Integral* i que asseguri l'accés a les mateixes de les dones immigrants indocumentades.

2. Accés a la denúncia i protecció policia

Al Govern espanyol:

- Posar en marxa accions de **formació obligatòria (inicial i contínua)** a totes les persones que integren els **Cossos i Forces de Seguretat de l'Estat**, així com accions de formació específica dirigida a la millora d'atenció de les persones de sectors especialment vulnerables.
- **Assegurar-se del compliment del Protocol d'actuació de les Forces i Cossos de Seguretat i de coordinació amb els òrgans judicials** per a la protecció de les víctimes de violència domèstica i de gènere per part de les dependències de la Guàrdia Civil i de la Policia Nacional. Per al qual, es recomana realitzar una avaluació de l'aplicació del protocol citat amb participació no solament de personal de les forces de seguretat, sinó també de representants de les víctimes (advocats/as, organitzacions de dones, etc.).
- **Retirar la Instrucció 14/2005 de la Secretaria d'Estat de Seguretat** i substituir-la per una altra que contingui indicacions que els agents policials tenen com a obligació principal la protecció efectiva dels drets humans de totes les persones, sense cap discriminació en funció de circumstàncies com la situació administrativa de residència.
- **Assegurar que les dependències policials garanteixen l'accés efectiu de les estrangeres víctimes de violència de gènere en situació irregular** a mecanismes de denúncia, la qual cosa implica que aquestes persones comptin amb l'accés als procediments sense trobar cap obstacle.
- **Garantir que les dependències policials no realitzaran actuacions de control i sanció de les infraccions de la Llei d'estrangeria** quan assisteixin a una víctima de violència de gènere.

3. Als governs autonòmics amb forces i cossos de seguretat i als governs locals:

- Garantir la **formació obligatòria (inicial i contínua)**, sensible a les qüestions de gènere i de qualitat, a totes les i els agents que integren els Cossos i Forces de Seguretat autonòmics i locals, incloent accions de formació específica dirigida a la millora d'atenció de les dones de sectors especialment vulnerables, com les dones immigrants.
- Assegurar-se del **compliment del Protocol d'actuació de les Forces i Cossos de Seguretat i de coordinació amb els òrgans judicials per a la protecció de les víctimes** de violència domèstica i de gènere a les dependències de les policies autonòmiques i locals. Per a això es recomana realitzar una avaluació de l'aplicació del protocol citat amb participació no solament de personal de les forces de seguretat, sinó també de representants de les víctimes (advocats/as, organitzacions de dones, etc.).
- **Assegurar que les policies locals i autonòmiques assisteixen a la dones immigrants indocumentades** amb la mateixa diligència que a la resta de víctimes.

4. Obtenció de justícia

Al Govern espanyol i als governs autonòmics amb competències en matèria de Justícia:

- **Proveir mitjans que eliminin les desigualtats territorials** entre els diferents Jutjats de violència sobre la Dona, i que alleugereixin la sobrecàrrega d'alguns jutjats de violència sobre la dona.
- **Garantir l'escrupolós respecte de la intimitat i de la seguretat de les víctimes** a totes les diligències i tràmits judicials en els quals compareguin, eliminant sense dilacions totes les pràctiques contràries a aquests drets essencials.

- Assegurar la **creació d'unitats de valoració forense integral**, amb mitjans humans i materials suficients, a totes les províncies que encara no compten amb una, i impulsar la seva creació en les Comunitats Autònomes amb competències transferides en matèria de Justícia.
- Promoure l'**adopció de mesures legislatives que garanteixin l'efectiva protecció de les víctimes i testimonis** a totes les diligències processals, inclòs el seu dret a no declarar davant de l'acusat.
- Assegurar que les víctimes de violència de gènere compten amb **assistència lletrada especialitzada** des del moment d'interposar la denúncia, i que aquesta assistència lletrada contínua defensant la dona a totes les diligències judicials relacionades amb la violència de gènere.
- Realitzar les **modificacions legals necessàries** per garantir que totes les víctimes en situació de risc obtenen una ordre de protecció judicial.
- Assegurar-se que efectivament la **modalitat processal dels judicis ràpids no s'utilitzi en casos en els quals hi hagi hagut, després de la lesió concreta, agressions habituals**, per evitar que aquesta modalitat de judicis propiciï marges d'impunitat efectiva.

5. A la Fiscalia contra la Violència sobre la Dona:

- Garantir que les **Fiscalies realitzen una tasca diligent en la persecució del delicte**, especialment respecte a les diligències probatòries i al suport i informació a les víctimes durant tot el procés, molt especialment en el tràmit de sol·licitud d'ordres de protecció.
- Assegurar la **formació obligatòria** (prèvia i contínua) de totes i tots els **professionals** que integren les **Fiscalies** especialitzades a violència contra la dona.

6. Al Consell General del Poder Judicial:

- **Avaluar el funcionament dels jutjats especialitzats**, tenint en compte a més de la informació de professionals del propi jutjat, les opinions de la resta de professionals de l'àmbit judicial (fiscalia, advocats/as), de les pròpies víctimes i de les organitzacions de dones.
- **Garantir la formació obligatòria (prèvia i contínua) de totes les plantilles que integren els Jutjats** de Violència sobre la Dona, tant dels exclusius com els denominats compatibles.
- Ampliar l'estadística judicial sobre violència de gènere de manera que prevegi dades sobre la taxa absolucions i condemnes, segons tipus de procediment, destacant el relatiu als "judicis ràpids", així com dades sobre la taxa de condemnes/absolucions en els procediments per incompliment de mesures judicials per a la protecció de les víctimes.
- **Elaborar l'estadística anual del Consell General del Poder Judicial** desagregant les dades corresponents a violència de gènere dels més generals de violència domèstica.

7. Reparació i rendició de comptes

Al Govern espanyol:

- Establir mecanismes legals que garanteixin el dret de totes les víctimes de violència de gènere i els seus familiars a una **reparació justa i adequada**, que inclogui indemnització, completa rehabilitació i garanties de no repetició per part de l'Estat.
- Preveure **cursos accessibles i àgils per a les víctimes o els seus familiars** que els assegurin la reparació davant de situacions en les quals la violència soferta per la víctima aquesta relacionada amb una falta gravi de diligència d'una institució o agent de l'Estat, i garantir la rendició de comptes de l'agent o institució que no va actuar amb la diligència deguda.

8. BIBLIOGRAFIA

DOCUMENTS I INFORMES D'AMNISTIA INTERNACIONAL SOBRE ESPANYA

Tota la informació està disponible a Internet a: Pàgina en castellà de la campanya “No més violència contra les dones” on en troba un resum de la situació a tot el món dels drets humans des les dones i on trobareu, entre d'altres coses els documents que s'han elaborat des de 1989 fins a l'actualitat indexats per grups temàtics a:

<http://www.es.amnesty.org/nomasviolencia/sabermas00.php>

Recomanant els informes citats sobre l'Estat Espanyol, recomanem especialment:

Encuentro “Ley contra la Violencia de Género: dos años después las víctimas siguen enfrentando obstáculos”. Resumen de las ponencias (Septiembre de 2007). Con motivo del segundo aniversario de la plena entrada en vigor de la Ley Orgánica de Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género, Amnistía Internacional organizó el 15 de junio de 2007 un encuentro con organizaciones de mujeres y profesionales de los ámbitos asistencial, jurídico, policial y sanitario para hacer públicos y analizar los avances y obstáculos en la aplicación efectiva de dicha Ley. Este documento recoge los aspectos más importantes de las diferentes intervenciones.

Pongan todos los medios a su alcance, por favor. Dos años de Ley Integral contra la Violencia de Género (15-junio-2007) En el segundo aniversario de la ley, y cuando el número de mujeres muertas en lo que va de año ha superado la treintena, este nuevo informe analiza las medidas anunciadas por el Gobierno español para la puesta en práctica de la Ley Integral el pasado 15 de diciembre, hace seis meses, cuando hizo público el Plan Nacional de Sensibilización y Prevención de la Violencia de Género Marco Conceptual y Ejes de Intervención. Amnistía Internacional concluye que es urgente dar pasos concretos y poner todos los medios necesarios para que los derechos de las mujeres se hagan realidad.

¡Hay que actuar a tiempo! Detección de la violencia de género y atención a las víctimas en el ámbito sanitario español. (24-noviembre-2006) La violencia contra las mujeres en el ámbito familiar es probablemente el abuso de los derechos humanos más habitual y soterrado de cuantos se producen en nuestra sociedad, además de un grave problema de salud pública que afecta potencialmente a la mitad de la población. Conforme al derecho internacional, el Estado español tiene el deber de “actuar con la debida diligencia a fin de prevenir, investigar y, conforme a la legislación nacional, castigar todo acto de violencia contra la mujer”.

España: Más derechos, los mismos obstáculos. (28-junio-2006) Un año después de la plena entrada en vigor de la Ley Integral Amnistía Internacional analiza si las medidas puestas en marcha han salvado los obstáculos que hasta entonces encontraban las mujeres víctimas de violencia de género. El informe recoge datos de 8 comunidades autónomas, hace un conjunto de 40 recomendaciones y propone 18 indicadores mínimos para evaluar a final de la legislatura si realmente la respuesta institucional hacia la violencia de género está haciendo realidad los derechos de las Mujeres.

Inmigrantes indocumentadas. ¿Hasta cuándo sin protección frente a la violencia de género? (Noviembre 2005) Diez meses después de la entrada en vigor la Ley Integral Amnistía Internacional denuncia que el Estado español no cumple con su obligación de proteger los derechos humanos de todas las mujeres víctimas de violencia de género y contribuye a la discriminación de aquellas que están en una

situación de "irregularidad". Estas mujeres se encuentran expuestas a distinciones arbitrarias, se les excluye del acceso a ayudas económicas, se les deniega el acceso a las casas de acogida y se las envía a recursos no especializados.

España: Más allá del papel. Hacer realidad la protección y la justicia para las mujeres ante la violencia de género en el ámbito familiar (Mayo 2005) Tomando como base los testimonios de mujeres sobrevivientes a la violencia de género en el ámbito familiar, este informe expone los obstáculos que les impiden obtener la debida asistencia, protección y justicia en España.

Informes presentados al Comité de la ONU para la Eliminación de las Discriminación hacia las Mujeres (CEDAW)

Con la violencia hacia las mujeres no se juega. Videojuegos, discriminación y violencia contra las mujeres (Diciembre 2004) Los videojuegos fomentan un conjunto de roles y estereotipos discriminatorios hacia las mujeres; los personajes femeninos sufren una absoluta invisibilidad y, en ocasiones, se fomenta la violencia de género.

ESPAÑA. Recomendaciones de Amnistía Internacional al Proyecto de Ley Orgánica de Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género (2004) Al da la bienvenida a una ley específica que regule la intervención del Estado para prevenir, investigar y sancionar la violencia ejercida contra las mujeres por el hecho de serlo. Sin embargo, la organización considera que existen importantes lagunas en el proyecto razón por la cual ha elaborado un documento con recomendaciones que espera sean acogidas para mejorar dicho proyecto.

ESPAÑA. Protección efectiva, ya (2003). Alejadas del abordaje integral recomendado por los organismos internacionales, las medidas del gobierno español para enfrentarse al problema de la violencia contra las mujeres en el ámbito familiar, no responden por completo a su obligación de protegerlas, sancionar a los culpables y reparar a las víctimas.

ESPAÑA. Mujeres invisibles, abusos impunes (2003). En España, no todas las mujeres cuentan con las mismas posibilidades de protección institucional. A las mujeres migrantes indocumentadas les es aún más difícil hacer frente a la violencia de género en el ámbito familiar.

ESPAÑA. No hay Excusa (2002) Este informe examina el marco dispuesto por el Estado español en respuesta a su deber de garantizar los derechos humanos de las mujeres, en particular, su obligación de tomar medidas efectivas y eficaces de proteger a las mujeres de malos tratos y otros abusos.

NACIONES UNIDAS

Informe de la Cuarta Conferencia Mundial sobre la Dona. En la IV Conferència Mundial sobre la Dona, es van adoptar la Declaració i la Plataforma per a l'Acció de Beijing. Aquesta última reafirma el principi que els drets humans de les dones i les nenes són una part inalienable, integral i indivisible dels drets humans universals.

Informe Beijing +5. A juny de 2000, representants governamentals i ONGs es van trobar en una sessió especial de l'Assemblea General de Nacions Unides per avaluar el progrés aconseguit en la implementació de la Plataforma per a l'Acció aprovada en la Conferència de Beijing.

Resolució 1325 Consell de Seguretat. Aquesta resolució expressa la preocupació del Consell de Seguretat de l'ONU pel fet que les dones constitueixen la majoria dels civils perjudicats en els conflictes

armats. Es reafirma l'important paper que exerceixen en la prevenció i solució dels conflictes i en la consolidació de la pau.

Declaració i Programa d'acció de Viena. La Declaració i Programa d'Acció de Viena de 1993 declara que "la promoció i protecció de tots els drets humans és una preocupació legítima de la comunitat internacional" i reafirma l'obligació dels Estats de vetllar perquè les persones pertanyents a minories puguin exercir plena i eficaçment els drets humans i les llibertats fonamentals.

Declaració sobre l'Eliminació de la violència contra la dona. Adoptada per l'Assemblea General de la O.N. U. el 1993, aquesta declaració exigeix una aplicació universal a la dona dels drets i principis relatius a la igualtat, seguretat, llibertat, integritat i dignitat de tots els éssers humans".

Informe de la Reunió del grup d'experts sobre Tràfic de dones i nenes. Novembre 2002. Divisió per a l'Avenç de la dona, Oficina de NU sobre drogues i crim. El tràfic de dones i nenes, i la conseqüent violació dels drets humans d'aquestes, és una de les formes de crim organitzat que creix més ràpidament. Aquest informe ofereix una anàlisi que contribueix a la comprensió d'aquest fenomen, per poder prevenir-lo i combatre'l.

Convenció per a l'Eliminació de Totes les Formes de Discriminació contra la Dona (CEDAW). La CEDAW, aprovada per l'Assemblea General de l'ONU el 1979, reafirma el principi d'igualtat entre dones i homes i la no discriminació per raó de sexe, i assenyala l'obligació dels estats de garantir aquesta igualtat.

Recomanacions Generals del Comitè de la CEDAW. El Comitè encarregat d'examinar els progressos realitzats pels Estats Part en l'aplicació de la CEDAW, fa suggeriments i recomanacions generals que amplien l'abast de les seves disposicions. En matèria de violència contra les dones són d'especial interès les Recomanacions Generals 12, 19 i 24.

RELATORA NACIONS UNIDES

La violència contra la dona, 1994-2002. Aquest informe presenta un quadre de la situació mundial de la violència contra la dona en les seves múltiples facetes i se centra a les accions empreses a nivell internacional, regional i nacional per eliminar-la, subratllant tot el que encara queda per fer i les obligacions que els Estats tenen en aquest tema.

La violència contra la dona perpetrada i/o condonada per l'Estat en temps de conflicte armat (1997-2000). Aquest informe documenta les noves normes jurídiques internacionals sobre conflictes armats i violència contra la dona, aborda les qüestions futures i les qüestions no resoltes i inclou un examen general sobre la brutalitat i discriminació exercida contra dones i nenes en els conflictes armats i en els processos de reconstrucció.

Pràctiques culturals en la família que comporten violència contra la dona. El present informe documenta diverses pràctiques culturals que violen els drets humans de la dona a la integritat física i a l'expressió, així com que socaven els valors de la igualtat i la dignitat, i que emparant-se en el relativisme cultural no s'han sotmès a l'escrutini nacional i internacional.

International, regional and national developments in the area of violence against women 1994-2003. Aquest informe conté informació detallada per països i zones geogràfiques dels avenços i bones pràctiques en els mitjans per combatre la violència contra les dones durant el període comprès entre 1994 i 2003.

CEDAW

ESPANYA. Conclusions del Comitè de la Dona de l'ONU sobre la situació dels drets de les dones a Espanya (2004) El 26 de juliol el Comitè de Nacions Unides per a l'Eliminació de la Discriminació de la Dona va analitzar les accions del govern espanyol en favor de la igualtat d'oportunitats entre dones i homes, posant especial atenció en les polítiques públiques contra la violència de gènere. El document de conclusions fet públic per l'ONU expressa serioses preocupacions sobre les polítiques institucionals de protecció dels drets humans de les dones, especialment si aquestes pertanyen a col·lectius especialment vulnerables, com les migrants i les dones d'ètnia gitana.)

ESPANYA. Resum informatiu d'Amnistia Internacional amb relació al cinquè informe periòdic que presenta Espanya davant del Comitè sobre l'Eliminació de la Discriminació contra la Dona de l'ONU (2004) Al considera que la protecció de les dones davant de la violència de gènere a Espanya continua sent insuficient. És per això que, ha presentat un informe paral·lel al 5è Informe periòdic de l'Estat espanyol davant del Comitè de l'ONU per a l'Eliminació de les Discriminació cap a les Dones (CEDAW)

CONSELL D'EUROPA

Recomanació (2002) 5 del Comitè de Ministres. Aquesta Recomanació es dirigeix als Estats membres del Consell d'Europa als quals dóna una sèrie de claus sobre les mesures a adoptar en tots els àmbits per acabar amb la violència cap a les dones, posant èmfasi a la diligència deguda dels Estats per prevenir, investigar i castigar els actes de violència.

Recomanació 1582 de l'Assemblea Parlamentària. L'Assemblea Parlamentària del Consell d'Europa considera que la violència contra les dones ha de ser tractada com un problema polític i públic, tots els estats part han d'estar en què implicats, per ser una forma de violació dels seus drets com a éssers humans.

Informe Domestic Violence. (Doc.9525) 2002. Informe del Comitè per a la Igualtat d'Oportunitats del Consell d'Europa que va servir com a document de treball per a l'elaboració de la Recomanació 1582 de l'Assemblea Parlamentària.

Legislació països Consell d'Europa sobre violència contra les dones. Informació sobre les legislacions relatives a la violència contra les dones de cada un dels països membres del Consell d'Europa, actualitzada a novembre de 2002.

ALTRES DOCUMENTS

UNIFEM: Not a minute more. Informe d'UNIFEM sobre violència contra les dones amb informació addicional sobre legislació per països, indicadors de violència i projectes de l'organització per a l'eliminació de la violència contra les dones.

Convenció Interamericana per a Prevenir, Sancionar i Erradicar la Violència contra la Dona (Convenció de Belém do Pará). Aprovada en l'Assemblea General de l'OEA (Organització d'Estats Americans) el nou de juny de 1994, les seves disposicions tenen caràcter vinculant per als estats que la ratifiquen.

Women, war and peace. Aquest informe, encarregat per UNIFEM a dues expertes independents cobreix temes que inclouen des de la implicacions per a les dones de la violència i els desplaçaments causats pels conflictes a la necessitat que aquestes juguin un paper central durant les negociacions de pau i la reconstrucció després dels mateixos.

Women, Peace and Security. Aquest estudi de Nacions Unides és una iniciativa en resposta a la resolució 1325 del Consell de Seguretat, en la qual se subratlla el paper principal que han de jugar les dones en la resolució dels conflictes i s'ordena l'estudi de l'impacte dels conflictes sobre elles, el seu paper en els processos de pau i en la resolució de conflictes.

Dones immigrades-Violència en la parella i les seves relacions amb el sistema socio-jurídic

Aproximació des del punt de vista dels professionals de la xarxa

Autores:

Albertín, Pilar (Universitat de Girona. Departament Psicologia); Cubells, Jenny i Casalmiglia, Andrea (Universitat Autònoma de Barcelona. Departament Psicologia Social).

Agraïments:

A totes les persones, especialment dones i professionals que han col·laborat en aquest treball.

A les institucions Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada i a l'Institut Català de les Dones que han facilitat el suport econòmic i material per desenvolupar la investigació.

RESUM

El present treball pretén esbrinar des d'una perspectiva psicosocial els efectes o conseqüències que comporta el desplegament del dispositiu socio-jurídic (aplicació de la llei integral 2004 contra la violència de gènere) per a les dones immigrades que pateixen violència, i alhora detectar l'impacte que el fenomen de la violència en les parelles de cultures diferents provoca sobre el propi sistema socio-jurídic i les seves pràctiques.

Aquesta recerca s'ha dut a terme emprant metodologia qualitativa, obtenint la informació a partir d'entrevistes a professionals del sistema socio-jurídic.

Els resultats indiquen, d'una banda, els efectes de protecció del dispositiu socio-legal envers les dones; i de l'altra, pràctiques del sistema que impliquen desemparament i indefensió en aquestes. El contacte amb el sistema penal dels casos de dones immigrants implica replantejaments sobre valors i pràctiques socio-jurídiques, tals com coneixement de les diferències culturals, el concepte i el marc de comprensió de la violència de gènere, els objectius de la intervenció, la recuperació de les dones i la problematització de l'excessiva judicialització del sistema d'atenció.

1. INTRODUCCIÓ I OBJECTIUS

El següent treball és la continuïtat d'un estudi que vam començar a l'any 2004 sobre l'imaginari social del sistema jurídic-penal en relació a la violència de gènere i la violència envers les dones. Concretament vam centrar-nos en l'anàlisi dels valors i les pràctiques socials que es fan servir en l'atenció a les dones en jutjats i comissaries de la policia autonòmica. També vam establir aquelles dimensions valoratives per part dels agents jurídics sobre l'aplicació de la llei integral contra la violència de gènere (L/2004).

Com a resultat de la nostra pràctica investigadora van ser rellevants diferents dimensions (consultar informe Cubells, Albertín, Rusiñol i Hernáez, 2006), entre elles el cas de dones immigrades o dones estrangeres que es presenten en els contextos jurídic-penals per denunciar la violència que la seva parella exerceix sobre elles. En aquest sentit, el nostre interès per aprofundir en aquest tema ens està permetent desenvolupar la recerca que tenim engegada actualment (i inacabada), en la qual volem explorar algunes dimensions més particulars al voltant de la violència que pateixen les dones en aquesta situació.

La informació recollida està inacabada, actualment tenim la visió dels agents o informants claus dels sistema sòcio-jurídic (oficines d'atenció a la víctima, jutjats, comissaries policia, àrees bàsiques d'atenció de Serveis Socials i Sanitaris, corresponent a professionals que treballen en la intervenció amb dones que pateixen maltractament, associacions que treballen amb qüestions d'immigració). Actualment ens falta la informació que prové de les pròpies dones implicades.

El nostre punt de vista parteix de teories psicosocials sòcio-construccionistes per una banda, i teories feministes i de gènere per l'altra. Per tant, els nostres objectius tenen a veure amb la construcció de realitats socials i els seus efectes sobre les persones i els contextos on es produeixen (Giberti i Fernández, 1989; Ibáñez, 2001; Velázquez, 2004; Cabruja, Fernández, Lloret i Cantera, 2004) compresos des d'una perspectiva de gènere.

Per tal motiu, en aquesta comunicació, com un fragment d'un estudi més ampli, intentarem discutir i aportar algunes informacions sobre tres objectius concrets:

1. Assenyalar alguns **efectes o conseqüències** del desplegament del dispositiu socio-jurídic i el procés judicial **per les dones immigrants**, especialment perquè es troben en una situació de més vulnerabilitat (Mestres, 2000; Parella, 2002; Cuadra, 2002; Ribas, 2004).

2. Detectar alguns elements sobre la incorporació del **fenomen violència de gènere- immigració i la seva influència en les dinàmiques i lògiques del sistema** jurídic-penal, així com també en la xarxa socio-professional desplegada per a la seva intervenció.

3. Proposar nous plantejaments per tal de millorar la intervenció

2. METODOLOGIA

La metodologia utilitzada ha estat qualitativa. S'han realitzat entrevistes obertes a informants claus (persones amb informació rellevant per als nostres objectius). Per tal d'analitzar la informació obtinguda fins al moment actual s'ha utilitzat l'anàlisi de contingut.

Mostra

Els criteris de selecció dels informants claus son:

- a) De diversos contextos i institucions socio-jurídiques:
 - Jutjats específics de violència envers les dones
 - Equip d'atenció bàsica de S. Socials
 - Centres sanitaris
 - Associacions
 - Oficina d'Atenció a la Víctima de comissaries de Mossos d'Esquadra
 - Centre especialitzat d'atenció a les dones
 - Universitat
- b) De diverses disciplines i formacions professionals:
 - Jutge/ssa
 - Advocat/da
 - Psicòleg/a
 - Mediador/a cultural
 - Treballador/a social
 - Policia municipal i Mossos d'Esquadra
 - Regidor/a municipal
 - Professora Dret penal

La informació analitzada prové de:

ENTREVISTES INDIVIDUALS

N	Informant clau
2	Jutgessa especialitzada en violència envers la dona
2	Advocada especialitzada casos violència envers la dona
1	Treballadora social d'un Equip atenció primària

1	Coordinador Equip tècnic de jutjats
1	Mediadora cultural d'un equip sanitari

ENTREVISTES GRUPALS

N	Informant clau
1	Equip de policia municipal d'atenció a violència de gènere (2 policies responsables, 1 regidora, 1 mediadora cultural)
1	Responsables mossos d'esquadra de l'Atenció a Violència de Gènere

TAULA RODONA

Taula rodona al voltant de la valoració de la Llei integral contra la Violència de gènere. Participants: professora de dret penal especialista (Universitat), 2 advocades (Generalitat, Associació), 1 psicòloga (Associació)

3. RESULTATS

L'anàlisi de la informació ens ha permès trobar resultats relacionats amb els objectius proposats:

EFFECTES O CONSEQÜÈNCIES QUE COMPORTA LA NOVA LLEI PER LES DONES IMMIGRANTS

L'aplicació del dispositiu legal i les pràctiques socio-jurídiques comporten sobre les dones immigrant efectes en diferents direccions. Hem recollit tres apartats:

1. Protecció
2. Desemparament, indefensió. Sentiment d'inferioritat de condicions per actuar.
3. Estigmatització

1. PROTECCIÓ

La protecció s'estableix a través de diferents mecanismes:

Facilitar eines, habilitats, recursos

Es despleguen una gran quantitat de recursos i estratègies per capacitar i millorar les possibilitats de les dones, des de la coordinació i el treball en xarxa entre diferents serveis (socials, sanitaris, judicials, policials, específics d'atenció, associacions, etc.), els recursos informatius (pautes, consells, ...), comunicatius (possibilitats de parlar el

català i el català), materials, l'acompanyament a la dona, etc., fins a prendre consciència de la seva situació de maltractament.

Yo he trabajado 14 años en un colegio y familias magrebina que tenía, te hablo de hace ya más de 10 años, nunca venían las mujeres, nunca, y claro, los niños estaban desatendidos porque el hombre trabajaba todo el día, hasta que me puse fuerte y poquito a poco íbamos diciendo, no, es que tiene que venir tu mujer, yo quiero hablar con tu mujer, y contigo, pero tiene que venir tu mujer. Y entonces las traían como un saquito, y ellas no hablaban. Y entonces yo les explicaba todo a ellas, todo a ellas, porque al fin y al cabo eran las que estaban todo el día con los hijos, y aunque no tuvieran capacidad de hacer las cosas, sí que tenían capacidad de entenderme lo que les estaba diciendo, y entonces, como eran ellas las que los cuidaban, pues poquito a poco íbas cambiando (G,Po2, mediad, 4-5)

Defensar els seus drets

En principi el dret a una assistència jurídica, social, sanitària, especialment en el cas de maltractament: l'ordre de protecció, l'ordre d'allunyament, un judici ràpid o amb instrucció, però a més, condicions poc desenvolupades en l'actualitat que consten a la llei i estan dins del període de "recuperació" de la dona: "*reducció i reordenació de la jornada de treball, mobilitat geogràfica, la suspensió de la relació laboral i dret a l'extinció del contracte de treball amb prestació de desocupació. També se li permet que les seves absències o faltes de puntualitat siguin justificades i per tant no puguin donar peu a un acomiadament disciplinari.*" (T.R.AdvEC, 14-15).

Les dones immigrades que estan en el país per reagrupació familiar, amb una ordre de protecció per violència de la parella poden obtenir un permís de residència:

obligatòriament has de comunicar el canvi del teu estat civil, de tal manera que si et divorcies tu ho has de dir. Però lo que passa normalment és que la ordre de protecció et dona accés a papers a través de la institució de la col·laboració amb la justícia o bé que t'esperes a que t'hagis de renovar i llavors has de portar una oferta de feina. (Adv. E., 4).

Capacitació per ser agents de la pròpia transformació

L'atenció psicosocial per part del sistema permet un treball de "prendre consciència" de les pròpies experiències de maltractament: "*deixen de veure normal lo que estan veient com a normal, perquè fins i tot justifiquen a l'agressor, i els hi dona suport i forces per poder tirar endavant tot això, tota aquesta situació, que és complicat*" (treball. Social, EAP, 19).

"Si és que d'alguna manera, clar, la filosofia de quan vam néixer, no és de fer una oficina de denúncies a la dona maltractada, perquè això és molt fàcil, no? A nosaltres quan vam néixer i el que pretenem és que (.) d'alguna manera quan la persona entra aquí, des del moment que entra aquí comenci a recuperar la seva vida, i comenci a recuperar-la ella, però íntegrament, prenent decisions, decisions que a vegades van

contra ella, a vegades, **i si són molt greus, nosaltres intervindrem**, però només en cas de que siguin molt greus, sinó nosaltres pensem que la persona ha de, de:: **pujar, és ella sola, nosaltres li podem donar una mà**, però no més, perquè si l'hem de portar en braços no farem res (G, Po2, polic, 8).

Valoració del context de risc on viu la dona i afavorir la seva seguretat

Mitjançant la detecció d'aquells indicadors que orienten cap a unes pràctiques de dominació sobre la dona, tals com l'aïllament social, la retirada de recursos materials per sobreviure, el maltractament quotidià, el menyspreu i desconsideració per part de la parella.

*Es va casar al Marroc. Quan va arribar aquí doncs **el marit li va prohibir treballar, aprendre l'idioma, i estava absolutament incomunicada**, és a dir, ella és una noia, és una dona que no pot sortir del seu àmbit dels seus 200m des de casa seva al carrer, no sap agafar el metro, crec que quan jo la vaig conèixer **no sabia ni que hi havia el concepte de poder agafar el metro, o qualsevol transport públic, o els serveis socials**, o sigui, no tenia cap tipus d'eina personal per a desenvolupar-se, no? **El marit marxava i la tancava a casa amb els nens i quan arribava després, ell li donava x diners i anava a comprar**, i amb aquests diners ella s'havia d'apanyar per comprar roba, comprar menjar, i casi sempre amb ell doncs perquè clar, ella no es podia:: entendre.(Adv.E, 2)*

Davant aquestes situacions, els professionals es mouen al voltant de dos eixos claus: a) implicar-se de ple per obtenir elements probatoris físics i psíquics que mostrin amb caràcter de prova la situació d'opressió per la que està passant la dona (situació difícil per les condicions d'invisibilitat en que es dona), i b) Alentir la qüestió de la denúncia per guanyar temps de que la dona immigrant es prepari i tingui més temps per repensar i assolir seguretat en la seva decisió. En aquest sentit es fa referència a que, en general "hem construït el treball en violència a partir de la denúncia, i això és un error terrible" (coord. Centre específic atenció, 1).

2. DESEMPARAMENT, INDEFENSIÓ. SENTIMENT QUE ESTAN AMB INFERIORITAT DE CONDICIONS PER ACTUAR

Aquestes situacions són producte d'unes certes condicions:

Fragmentació del procés d'atenció socio-jurídica

Existeix una discontinuïtat en moments del procés d'atenció socio-jurídica, fissures en el seu desenvolupament que deixen a les dones en una situació de desempament, desprotecció i indefensió, que es veu accentuat per la falta de control i comprensió que les pròpies dones tenen sobre el procés.

Aquestes situacions són, entre d'altres, les desconexions entre mesures penals i civils, o els buits en les coordinacions entre diferents serveis o agents.

*el que va fer la jutge de:: instrucció va ser donar l'allunyament i dir-li a ell que no es podia acostar al domicili, però **no li va donar mesures de caràcter civil perquè considerava que això corresponia al jutjat de violència sobre la dona..... i la jutge de violència em diu que a ella no li toca adoptar les mesures civils perquè li tocaven a la jutge d'instrucció** (Adv.E 3-4).*

Falta d'acompanyament, “sentir-se sola”,

Existeix en les dones una necessitat de proximitat, escolta, atenció al sentiments, tractament de la por o les angoixes (per exemple, por a l'expulsió del seu país). Així es fa referència a la necessitat de que els advocats del torn d'ofici facin assessorament des del moment en que la dona fa la denúncia, la presència d'un intèrpret, o l'orientació sobre els espais físics dins dels contextos jurídics:

***no s'està cridant als advocats del torn d'ofici perquè facin aquest assessorament des d'un primer moment.** Amb la qual cosa la dona apareix al jutjat ja amb una denúncia feta en uns termes moltes vegades incomplets, i moltes vegades al propi jutjat apareix sense tenir la seva assistència lletrada garantida. (Adv.E 12).*

Hi ha una manca d'acompanyament a nivell emocional i psicològic de les dones en el procés jurídic. En part, es tracta d'una barrera de protecció dels professionals del món jurídic davant emocions negatives, i davant el manteniment de valors com la objectivitat i la imparcialitat que sosté el sistema.

Falta d'informació sobre el procés i la forma de funcionar

Les dones immigrades, al viure lluny dels seus contextos culturals, tenen un sentiment accentuat de desconeixement i incomprensió de la cultura que les rep. Aquest sentiment i percepció tenen fonaments reals, sobre tot quan són dones que no tenen papers o que depenen de la seva parella per tenir residència i manutenció. L'imaginari de les persones novingudes es construeix des de la inseguretat i l'angoixa, factors que incrementen més la percepció de desconeixement i llunyania de la cultura receptora.

Aquest sentiment, fomentat per una deficient informació per part del sistema socio-jurídic, incrementa la sensació de desemparament i indefensió davant els processos que s'engeguen:

*Jutjat de guàrdia:: de nou, un **dissabte a les 9 del matí. Jo veig a la meva dona i altres dones d'origen evident llatinoamericà, que no sabien ni a què havien anat, ni què havien de fer,** (Adv.E 2-3).*

Rapidesa i falta de temps per recollir les informacions necessàries

Principalment durant el procés penal. Això comprèn: el tipus d'interrogatoris que fa el jutge/esa, el temps que l'advocat parla amb la dona per saber del maltractament, els judicis ràpids on no hi ha possibilitat de sol·licitar antecedents policials de denúncies prèvies o antecedents judicials, el no demanar assistències mèdiques que s'hagin produït en altres hospitals o centres d'assistència, la recerca d'altres testimonis directes o de referència, la realització d'una pericial psicològica a la dona que ens permeti extreure l'existència d'una seqüela que doni fe d'aquesta situació de maltractament.

*El judici ràpid per a determinats fets pot ser molt interessant, perquè realment soluciona un problema greu de temps en la tramitació dels assumptes al jutjat. Ara bé, en temes de violència es tradueix (...) en una **absoluta manca de coneixement de l'habitualitat en la violència** (T.R. Adv, E Co, 11)*

Falta de comprensió per part dels sistema i els seus agents

Especialment la falta de comprensió i empatia dels agents jurídics genera molta indefensió en les dones, i alhora sentiments de fracàs i insatisfacció dels professionals davant la seva feina, per exemple amb el tema de la retirada de denúncies, amb el trencament de les ordres d'allunyament per part de la parella, etc.. **“només veuen que “ha incumplido la norma”, no coneixen o no entenen el motiu, el perquè d'aquest incompliment”**. (T.R. Adv. E Co, 11).

Cal fer un esforç de comprensió des dels referents culturals de les dones immigrades, però sobretot, des de la seva posició social, és a dir, des d'una posició de vulnerabilitat i fragilitat que les fa dependre (a ella i als seus fills) de la seva parella tant a nivell emocional com material.

Un psicòloga d'una Associació que atén a les dones que pateixen maltractament ens explica el tipus de tracte envers la dona i l'exercici de comprensió que han de fer els professionals:

*I que sobretot quedi clar que **no implica una presa de decisió** concreta, separar-se de la seva parella, etc. Que això és de les coses que solen fer molta por. ...Bueno, hi ha molts camins a fer. Podem **ordenar moltes coses**. Què és el que veiem en el servei? Doncs per una banda aquesta major atenció, i després evidentment **la dificultat en la denúncia**. És a dir, denunciar la persona que ha sigut el teu company, amb qui tens un projecte de vida, que és el pare dels teus fills... A més a més, denunciar-lo. Denunciar-lo perquè m'ha fet mal a mi. Tan greu serà, quan a més a més ell ni tan sols,....creiem*

que és perfectament fàcil d'entendre que en un moment donat **denunciar per una dona sigui una situació difícilíssima**. I sigui lo últim que se li pugui passar pel cap. (T.R. psicol., 18-19)

Falta de recursos per la recuperació

Les dificultats econòmiques de manteniment i la inexistència d'altres recursos com el coneixement del medi o de l'idioma generen desemparament. També el desarrelament i l'aïllament de la xarxa social natural (família, amics..).

*..hi ha unes ajudes a cada (...) per aquelles dones que perceben menys del 75% del salari mínim interprofessional sense contar pagues extres, **estiguin en una situació de molt difícil empleabilitat** (...) Realment, els requisits de la llei són de molt **difícil acreditació davant d'un jutjat**.*

*El problema moltes vegades és que està una persona en una **cultura completament diferent, sense mitjans econòmics, sense mitjans de ningun tipus, sense família**, que normalment tinguin fills, que no poden treballar perquè ningú se'n farà càrrec dels fills, (G.Po2, mediad, 3).*

3. ESTIGMATITZACIÓ

Malgrat la protecció envers la dona que desplega el dispositiu i la pràctica sòcio-jurídica, existeixen uns efectes repetitius caracteritzats per "marcar" negativament a la dona que pateix el maltractament. Intentem esbrinar mitjançant quins mecanismes es va construir aquesta estigmatització:

Objecte d'escrutini

La dona és contínuament objecte de vigilància i escrutini durant tot el procés de contacte amb el sistema sòcio-jurídic. La vigilància implica ajut i control, amb a producció d'efectes perversos, principalment l'auto qüestionament del testimoni de la dona, equivalent a l'auto dels seus actes: "i no ha vingut mai a denunciar?" "i ara retira la denúncia?". Aquest fet constitueix una segona victimització.

*Les dones d'aquí van participar en un estudi per trobar els indicadors de veracitat en el testimoni de les dones, i nosaltres els deïem, **perquè no ho feu als agressors?**. (coord. Servei específic atenció, 7).*

*avui en dia **has de lluitar constantment contra una presumpció de mentida**, és a dir, davant d'una creença generalitzada de que la dona que denúncia no viu una situació violenta, i per tant, **tots els agents que intervenen en el procés esmercen esforços en veure "por dónde cojea"...., victimitzada de nou per tots aquests fets que ja ha explicat varies vegades,..(T.R, Adv.E Co, 10)***

Us d'estereotips marcats sobre les relacions de parella i sobre el concepte de víctima i agressor que condicionen l'actuació.

El sistema sòcio-jurídic assenyala els indicadors de maltractament que han de ser en una dona que ho pateix: “**..ha de tenir por a sortir, por a relacionar-se, dificultats de relacions socials, ha de tenir e:: somnis recurrents dels fets, ha de tenir un aïllament social, i a partir d'això és una dona maltractada?** . (coord. Equip tècnic jutjats, 14-15.

Es tracta del síndrome que s'ha denominat “de la dona maltractada”, malgrat per part d'alguns professionals no s'accepta tal accepció ja que no consta en cap manual de classificació diagnòstica (DSM-IV, CIE-10)

Durant el treball hem observat que hi ha dones que per les seves maneres d'expressar (culturals, personals..), per les característiques del context on es troben (en el transcurs d'un judici o una sala dels jutjats), i especialment, pel moment del cicle de la violència en el que estan, poden presentar absència d'alguns d'aquests indicadors, o quedar suavitzats en intensitat, la qual cosa fa que la interpretació dels agents jurídics no detecti el patiment de la dona i diagnostiquen un conflicte de parella. S'hauria de tenir coneixement i consciència de l'existència de diferents gradients en el maltractament :

*Hi ha moltes parelles que això després de que se'ls hi ha passat s'anaven a fer un cafè junts i bueno, va vinga!, anem a parlar. I hi ha d'altres que sí, que és una escalada de risc, hi ha una roda de violència que acostumen a, precisament, no són les que acostumen a arribar al primer dia de un calentón aquí, sinó que **acostumen a ser dones a les que casi casi bé les has d'empènyer a que denunciïn perquè estan sotmeses a una situació de violència que és crònica** (coord. Equip tècnic jutjats, 8)*

Prejudicis negatius per la seva condició d'immigrant. Identitat negativa

Existeixen identificacions negatives de l'altre pel fet de ser immigrant, i més si està implicat en relacions de violència. Qui prejutja considera inacceptable considerar

“violència envers les dones” a certs comportaments o trets dels implicats que no estan dins de les pròpies categories de referència (etnocentrisme).

*“amb el cas d’estrangers **hi ha molta indefinició de parelles, molt, moltes infidelitats**, que generen també aquesta situació, **molts problemes econòmics** que acaben **desencadenant baralles**, pero són baralles que hauríem de valorar si són puntuals”* (coord. Equip tècnic jutjats, 9).

“les dones llatinoamericanes son una mica liantes” (E, polic., 12).

En aquest sentit, quan la dona que denuncia maltractament és immigrant, poden activar-se mecanismes prejudiciosos:

*el expedient d’expulsió també s’inicia; el que passa és que aquest expedient d’expulsió queda aturat a l’espera de veure com es resoldrà aquesta denúncia, perquè clar, **tampoc podríem permetre que hi hagi denúncies falses per poder regularitzar la situació.*** (G. Pol, cap, 52).

D’altra banda, els prejudicis negatius sobre la parella agressora provoca la criminalització d’aquesta:

Si és un home marroquí segur que va a la presó de dret... S’aplica un estereotip molt bèstia, de que son uns caníbals, aniran molt ràpids a tancar als marroquins. O sigui la llei amb l’agressor és més dur amb algú considerat inferior, que no tant als catalans d’aquí, que fins que no es demostrï mitjançant informes i informes, no el tancaran.(coord. Servei específic d’atenció, 4).

Culpabilització

Les dones son estigmatitzades quan el sistema sòcio-jurídic els atribueix la culpa davant diferents actuacions, es tracten d’actuacions incompreses pel sistema (com hem tractat anteriorment). La culpabilització de les dones immigrants te a veure amb que “no fan servir la llei, quan les institucions fan tot el que poden”, o “quan es fa molt evident la llàstima pel procés en el que està l’home agressor”, o “perquè la dona és inductora del trencament de la condemna”, o “perquè la dona no és capaç de fer el canvi en relació a la seva situació”, etc..

Què hi havia darrere de tot això? “Pobrecito hombre, al que la mujer ha denunciado”. I m’ho deia un responsable de la guàrdia civil. Llavors jo crec que són **totes aquestes sensibilitats que han de canviar**. O et portaven els detinguts sense emmanillar. No:: si em porten emmanillat un que ha donat 0’50 en un control preventiu, em portaran emmanillat el presumpte autor de la pallissa o de la hospitalització d’aquesta senyora! (jutgessa violència Tarragona, 31)

Senten que es posa en dubte la seva paraula d’una manera terrible. No només el que podríem entendre des d’una manera judicial. És a dir, tu estàs acusant algú i és normal que et puguin fer algunes preguntes, no? Però realment **se senten molt culpabilitzades en el judici**. Se senten molt culpabilitzades pel que dèiem. Perquè qualsevol petita cosa és agafada com per anar-li en la contra.(T.R., psicol, 19).

Victimització

També son estigmatitzades quan el sistema sòcio-jurídic doblement les victimitza, i no només ens referim dins de les dinàmiques establertes en el procés, els temps, els espais... sinó en els propis trets psicològics que els atribueixen. Observem que en ocasions les tracten com a “ignorants”: “viuen la violència com una cosa normal”, o les tracta com “retardades”: “aquestes dones funcionen com nosaltres fa 40 o 50 anys”; o com “malaltes”: “aquesta dona no està be, o té un trastorn psicològic..”.

Aquest imaginari pot derivar a una tolerància envers la violència, i per tant un pas a la no acció.

IMPACTE I INFLUÈNCIA DEL FENOMEN VIOLÈNCIA- IMMIGRACIÓ EN EL SISTEMA SÒCIO-JURÍDIC

En aquest apartat intentem detectar aquells aspectes que han replantejat accions i pensaments dins del sistema sòcio-jurídic, arrel de la incorporació del fenomen violència envers les dones immigrants en la parella. Destaquen:

La necessitat de conèixer i replantejar-se les diferències culturals

Especialment,

a) les relacions de parella,

sobretot estic pensant en **dones procedents de Llatinoamèrica, hi ha una percepció diferent de la relació de parella, més passional, on la violència s’entén d’una altra manera. És a dir, situacions que nosaltres entenem que són clarament de violència, les dones immigrades no la viuen clarament com de violència** (T.R. Adv. E. Co, 14)

jo no faria mai amb un home, que es **omplir una habitació amb espelmes, el llit cobert de pètals de roses,...el que tu has vist en un serial o una fotonovel·la.. Es que vivim les relacions i la sexualitat d’una manera diferent**. No té a veure com la

construïm nosaltres a com la construeixen elles.. El fet de **posar pètals de rosa, etc.. no és una submissió**, és una forma d'entendre la relació. .. **indica que tens cura en un espai de relació...** (coordinadora, Servei específic atenció, 2)

b) els rols de la dona i l'home en la família:

en contra de lo que es pensa, al Magreb, qui talla el bacallà dintre de casa, és la dona, vale?.... sí que és una cultura masclista, però també hi ha molt respecte a les mares.

M'he trobat situacions de violència de gènere amb les sud-americanes de determinats països, no en tots són igual, Equador, un nivell de dependència:: a l'alcohol (.) és que no:: se:: no sé, per ells divertir-se és beure, moltes vegades, que no pas:: magrebins (treballadora social EAP, 16-17).

Clar una estratègia per una dona marroquí igual és casar-se i pactar amb el pare.. amb quin home es vol casar, perquè? Perquè tindrà el poder a través de la relació. He que tu tens els papers a través de mi?, doncs ara veuràs, a partir d'aquí tindrem una relació.. ..(coord. Servei específic atenció, 6)

en el treball o en la comunitat-societat:

però a ella li fa moltíssima vergonya parlar d'això fora del seu àmbit, clar aquí hi ha un tema cultural, que per a ells és un tema privat. Al seu germà li va costar horrors explicar-li, primer tampoc la va recolzar, després ja sí. Ella és una dona que li costa molt realment dir les coses i a més a més les diu d'una manera que sembla que no pateixi i res, suposo que deu ser la problemàtica de complicar la violència amb diferents cultures. Si ja és difícil en un àmbit català o europeu, espanyol, clar, complica-ho tot amb la manera diferent de veure lo privat, lo públic...(Adv. E.,2).

També les de les segones generacions, la violència construïda en el joc de les dues cultures, la inadequació del rol femení de la noia que està aquí, que veu els avantatges d'aquesta cultura, però a l'hora vol continuar amb la d'allà. Llavors estan les que se'n surten i les que no ho saben, no les despleguen.

És variat, diferent si aquestes dones pertanyen més a comunitats rurals que si són de ciutats grans..(coord. Centre específic atenció, 2).

i les relacions amb la xarxa natura i professional.

Les magrebines, torno a dir, és que és les que estan menys informades perquè no surten del seu clan. I el clan les amenaça, el clan, no el marit, el clan (G, Po2, 23) A demés el seu entorn continua sent el d'allà. O sigui, les persones són dependents, no només de la parella sinó del cunyat, de l'amic, del jefe del seu marit. De la família.. (G.Po, mediad, 2).

la deportació, ho tenen a la boca cada dia, inclús les llatinoamericanes també, que lis diuen no hagas nada malo, que te deportarán, així com les de l'est no, són diferents,

són molt més obertes..., “a mí no me deportas perquè te deporto yo a ti, porque yo digo lo que has hecho, porque:”, tienen más fuerza (..) (GPo, mediad, 4).

*I es cert que el treball amb les dones **marroquines** és difícil o força complicat perquè **aquí vénen gairebé sempre perquè el marit las ha abandonat, no perquè elles tinguin consciència de que han abusat i tinc uns drets**. Llavors això es tot un altra tema.(coord. Centre específic atenció, 1).*

*Les senegaleses, gambianes...aquí (centre) ve la segona dona. **Hi ha la poligàmia, totes estan aquí, viuen juntes. Ens acostumen a venir la segona dona, articulem més des de l'habilitat i la capacitat amb tot lo que son drets i estratègies diferents que en fer un procés de psicologia. Les romaneses són fantàstiques en el procés de recuperació, demanen “dona'm ales”, com et faig visible en dret . Sembla que han estigmatitzat més nosaltres la prostitució que no pas elles.no tenia trauma per fer prostitució “fem el que toca”, no dolor ubicat com quadre posttraumàtic. Les noies que han passat per això i vénen aquí **vénen pels drets**, lo que li neguem nosaltres (documentació...).(coordi. Servei específic atenció, 2-3)***

*Clar, **allà la utilització de la policia com a element preventiu i controlador és molt important**, allà la policia té un element important de control. Una dona crida la policia, la policia arriba allà, dóna dos clatellots i diu: como vuelvas a tocar a tu mujer venimos y te partimos la pierna. A ver, per dir-ho, te detenemos o te llevamos i tal. **Quan arriben aquí el funcionament és el mateix, jo truco a la policia** perquè si arriba borratxo a casa, perquè m'ha pegat, inclús s'ha produït una agressió sexual en el context d'alcoholisme, i el criden no tant per denunciar la violació o l'agressió sexual sinó **perquè no ho torni a fer, o perquè estaven els nens** (coord. Equip tècnic jutjats, 17)*

Lligat a l'apartat anterior està el **Replantejament de les intervencions des de referents més particulars, locals, relatius a les formes de convivència i culturals, no tan etnocèntrics i mancats de reflexivitat.**

***La religió** té un paper important, els serials que fan a la TV te un pes en les llatinoamericanes, **com conceben la relació amb l'altre**. Nosaltres estem **obligades a saber, no puc fer un procés de recuperació d'una dona oblidant-me de tot aquest imaginari cultural** que s'ha construït i que per ella és el seu mon, **la seva manera de veure les coses...** Però en un procés de recuperació **tinc la responsabilitat de partir del seu model**, perquè el que si tenim en comú totes les persones és saber qui ens tracta bé i valorar què vol dir, i qui ens tracta malament. Això és comú a totes les persones, siguis on siguis (coord. Servei específic atenció,2).*

*Les dones gitanes fan cua allà a la comissaria al carrer... **això demana un tipus de treball en la comunitat** que s'ha de fer, i els hi passa com a les marroquines quan en algunes la gitana és repudiada pel marit, no vegis el que s'engega al darrera, i a més amb els fills. **Anar una mica més lent en el procés, assegura les garanties envers aquesta persona**, i això és savi, quan tens professionals que saben que passa. (coord. Servei específic d'atenció, 4).*

*exemple, dones d'Àfrica negra que expliquen el procés de mutilació, qui va concebir la mutilació com violència?. Ara **tenen concepte que és violència perquè els hem dit**, evidentment que havien de dir-lis, fa mal, tenen repercussió en la seva sexualitat, etc.. però **és occidental**. En quin punt les dones de distintes cultures saben que això és violència o no, són conscients?,..... En la meua vida **vaig canviant què és la violència a mesura que passen coses**. (coord. Servei específic atenció, 3).*

Replantejament del concepte de violència

a) Concebre la violència centralitzada en el sí de la parella significa que altres violències envers la dona no gaudeixen del mateix estatus ni consideració sòcio-jurídica. Els casos d'extirpació de clitoris, prostitució amb dones immigrants, etc..ha portat que la reflexió i accions contra la violència vagin més enllà de la relació en parella (el nou avantprojecte català incorpora aquest concepte de violència menys reduccionista).

una puta assassinada és una puta assassinada, és un homicidi però nada té a veure amb que en el món hi ha homes o dones, en com construïm la relació entre homes i dones..has de veure que és un assassinat, homicidi i ja està. Tot es va invisibilitzant, perquè s'ha focalitzat només en el tema parella (la violència de gènere)(coord. Servei específic atenció, 6).

*Jo sóc una gran defensora de l'avantprojecte català, i no tant del d'Espanya. Fa salts ideològics i conceptuals que són molt interessants. Es molt radicalitzat, **està ubicat en una postura feminista ben entesa: “qualsevol agressió que rebí una dona a mans d'un home”**i són totes, no només a casa.(Coord. C. específic atenció, 1)*

b) També el replantejar-se el concepte de violència en la parella dins d'un marc més ampli, (un marc institucional o estatal) dóna una altra dimensió i nivell de comprensió en la seva valoració. El cas de les dones mexicanes i el patiment de violacions per part dels homes de la comunitat:

*les dones mexicanes amb tot el tema del femicidi deien de la seva parella: **com a mínim aquest borratxo que me pega cada nit és un, però si jo me quedo sola aquí, cada nit seran molts**, perquè per tothom sóc d'aquí, i això és una forma de protegir-me, indicar-les que jo no sóc de tota la comunitat perquè em facin el que els doni la gana. A més, **ja sé com fer-ho perquè es quedi tombat allà i**.(coord. Servei específic atenció, 6)*

c) Concebre i reconèixer la heterogeneïtat en les formes de presentar-se la violència. També els graus i límits de la violència (en relació al moment del cicle de la violència, en relació als conflictes en la parella i la seva discriminació amb violència de gènere):

*..existeix en aquest cas una **violència de caràcter psicològic, que crec que serà les violències que nosaltres –amb el temps- veurem més i per tant hem d'intentar ser més eficients tant en la seva detecció com en el seu càstig penal**, per dir-ho d'alguna manera. En aquest sentit és important destacar que a part del dany psicològic que*

*podem acreditar amb la seqüela corresponent, lògicament ja sabeu que **es pot reclamar també pel dany moral.** (T.R. Adv. E. Co, 13).*

I els perfils de dones i homes implicats, construïts sobre les diferències personals i els escenaris de risc:

*No es pot generalitzar perquè les víctimes són diverses, les violències són diverses i per tant en base al tipus de... a la persona que tenim al davant **hem de decidir una mica tots plegats, sobretot ella,** què s'ha de fer.(Adv, E.Co, 12)*

*És:: **jo no parlaria de perfils,** jo intentaria que de cada cas fos diferent, i **parlaria en tot cas d'indicadors,** i que hi ha en tot cas **instruments** que s'estan validant (..)per exemple lo dels escenaris, **si es dóna aquest escenari el risc de reincidència** és nul i si es dóna aquest altre escenari doncs el risc és, bueno, més elevat (coord. Equip tècnic jutjats, 15-16)*

Replantejament dels objectius de la intervenció, especialment el de la recuperació

La prevenció i eradicació de la violència com la finalitat. Mentrestant, la prevenció secundària ha de desplegar mecanismes alternatius, a vegades precaris, però útils. Assenyalem algunes propostes:

a) Retardar l'entrada en el procés judicial, fent servir altres mecanismes per “enfortir a les dones”. (ja hem parlat del moment de fer la denúncia, de la situació amb els judicis ràpids)

*una de les nostres obligacions com equip, es **arribar a les dones molt abans de que comencin el procés judicial,** que no sigui necessari la utilització del procés judicial. Per sortir de la violència, perquè **entrar en el procés judicial. És un increment de la violència, no ajuda,** al revés... No cal la denúncia, hi ha la possibilitat de si ha **bons especialistes que deriven, donin consell que garanteixi més la seva protecció i seguretat.***

*Una dona posa una denúncia i el mosso veu les conseqüències i diu, no, ves al CIE L'avantprojecte articula aquests recursos sense passar per la justícia, **les dones aprendran a resoldre...** a la llarga hi haurà de funcionar diferent. -(coord. Servei específic atenció, 7)*

b) Cercar mecanismes discriminadors entre conflictes de parella i violència de gènere, i usar la mediació en cas de conflictes dins la parella:

*Tot això, estaries, estaries excloent tota aquesta situació de la de la:: de la **reparació-mediació penal.** No ens ho hem plantejat seriosament perquè la llei ho exclou d'entrada, que hi ha **indicadors que et podrien indicar què casos sí i què casos no,** Però dir que no es pot mediar en qualsevol situació de violència envers la dona em sembla exagerat..(Coord. Equip tècnic jutjats, 9).*

c) Incorporar la xarxa natural i també la professional, però especialment la xarxa natural (família, amics, veïns) de les dones immigrades, donat que especialment, la seva necessitat és connectar-se a la comunitat d'acollida, conèixer les seves formes de vida i socialitzar-se. També replantejar-se la intervenció no tan fragmentada i parcialitzada a cada servei:

*Concretament, es tracta de que ens coneguem tots, el que està fent cada servei, de manera que hi hagi bones coordinacions, es delimiti el camp en que cadascú treballa perquè dues entitats no facin el mateix, per **aprofitar recursos i millorar l'assistència**, ja que som pocs i hi ha pocs diners..., i això suposa **establir un vincle de confiança** entre la unitat i l'equip tècnic.(coord. Equip tècnic jutjats, 2a part, 3).*

*té un germà aquí que té la sort que està molt arrelat al país i va detectar una situació:: a veure, val a dir que quan ella li deia que la maltractava, li va dir que era el seu marit i que havia d'aguantar. Però va arribar un moment que el mateix germà va veure que no era de recibo,i **a través de una assistenta social** que coneixia, ens la va portar, no?.(Adv.E, 2.*

Replantejament de la **excessiva judicialització** del fenomen de la violència,

Tals com la criminalització de la dona, i també de l'agressor (marit expulsat, estereotips negatius dels que hem parlat en el punt anterior) i la doble victimització (vergonya de la dona, desemparament, indefensió etc.).

*la llei és que és una **lleï bàsicament penalista**, i **no s'han pogut executar la resta d'àrees i la resta de mesures** que en un moment donat contemplava (T.R. psicol., 15)*

4. CONCLUSIÓ

Malgrat el dispositiu sòcio-jurídic comporta la protecció de les dones, també comporta una falta de cura en el procés, especialment perquè crea desemparament i indefensió en les dones, així com certes estigmatitzacions a partir d'estereotips i prejudicis negatius envers elles.

Alhora, les pràctiques de les dones immigrant i les seves experiències de violència en la parella que es presenten davant el sistema sòcio-jurídic tenen un impacte en el funcionament del sistema. Especialment en el replantejament de termes com són: les diferències culturals, el concepte i definició de violència, els objectius de la intervenció, l'enfocament envers la recuperació i enfortiment de la dona, així com l'excessiva judicialització en el procés d'atenció. Cal, en global, repensar i plantejar accions perquè el Dret, les Ciències socials i psicològiques, etc.. i els serveis d'atenció s'adaptin a les persones, a les dones i no viceversa.

5. BIBLIOGRAFÍA

Cabruja, T.; Fernández, C.; Lloret I. & Cantera, L. (2004). *Intervenció psicosocial*, 13, 2: 141-230.

Cubells, J; Albertín, P; Rusiñol, E; Hernáez, M. (2006). *Navegant entre narracions: recuperant silencis i subjectivitats. Recursos psicosocials en l'atenció a víctimes de violència de gènere en l'àmbit penal (jutjats i cos policial)*. <http://www.gencat.net/dji/cejfe/investiga.htm> .

Cuadra, L. (2002). La violència en la mujer inmigrante. A M. Elósegui, M.T. Glez i C. Gaudó (eds.). *El rostro de la violència. Más allá del dolor de las mujeres*. Barcelona: Icaria; pàg.131-143.

Giberti, E.; Fernández, A.M. (1989). *Mujer y la violència invisible*. Buenos Aires: Sudamericana.

Ibáñez, T. (2001). *La psicología social construccionista*. Guadalajara. México.

Parella, S. (2002). *Mujer, inmigrante y trabajadora: la triple discriminación*. Barcelona: Anthropos.

Ribas, N. (2004). *Una invitación a la sociología de las migraciones*. Barcelona: Ediciones Bellaterra.

Ruth Mestre (2000). *Género y migración en el Estado Español*. MUGAK nº 9/10 Sep. 99/Marzo 00.

Velázquez, S. (2004). *Violencias cotidianas. Violencias de género*. Barcelona: Paidós.

NOVES VISIONS PER A NOVES REALITATS

Nom i cognom: Rosa Garriga i Blasco

Institució: Institut per la Promoció Social i de la Salut (IPSS)
c/Vallirana 61 – 08006 – Barcelona
932021616

Títol de la Comunicació:

La diversitat cultural front el concepte de Violència de Gènere

Introducció:

Tot procés migratori és complex i divers, amb moltes variacions en funció del país d'origen, les diferències culturals entre el país d'origen i el país receptor, les polítiques migratòries, el mateix projecte migratori de les persones que emigren.

En els darrers anys hem vist com el col·lectiu de dones immigrants ha anat en augment. Elles han fet que el fenomen de la migració prengui un altre caire i plantegi unes noves necessitats.

Des de la meua experiència, treballant amb dones que arriben a una casa d'acollida durant més de cinc anys, hem observat que majoritàriament el seu procés d'immigració s'ha vist realitzat per:

1. Surten del seu país d'origen per seguir el seu marit en el seu projecte migratori. En principi el projecte migratori pretén reproduir el model d'organització familiar existent en la societat d'origen, en el qual la dona tendeix a quedar circumscrita només en l'àmbit domèstic. La situació d'aïllament produeix dificultats per aprendre l'idioma i establir relacions. Cal destacar que sovint, en els països on es permet la poligàmia, les dones que queden abandonades a l'origen són excloses socialment.
2. Arriben per reunir-se amb familiars ja emigrats. La diferència amb el projecte anterior és que poden trobar vies d'inserció relativament autònomes si s'insereixen en el sistema educatiu local o en el mercat laboral, per mitjà de relacions que vagin més enllà del àmbit ètnico-familiar. Moltes es veuen abocades en principi a treballar en el servei domèstic.
3. Altres dones han estat elles qui han realitzat el primer moviment del procés migratori de la família, quan elles han aconseguit un mínim d'estabilitat, el marit i els fills han vingut, mitjançant, el reagrupament familiar. Sovint aquestes dones que han buscat una promoció personal i professional, en l'arribada de la seva parella, s'ha donat un xoc amb models dominants del seu país d'origen. Ell se sentit desubicat i amb una "clara pèrdua de poder".

Tot aquesta complexitat que porta el propi procés migratori, la vivim de ple en el moment en que entrem a treballar valors socioculturals totalment assimilats i que acaben configurant part de la identitat de la persona amb la que volem intervenir. Aquests valors els traduïm en conceptes que sostenen les societats en les que estem immersos, patriarcat, violència, família, dona, home, fill/a, maltractament, pèrdua, ajuda.

Com són viscuts aquests conceptes des de la cultura d'origen i la nostra cultura? Què suposa aquest canvi de context social per la dona i pels propis professionals?

Context de l'experiència:

Casa d'Acolrida de dones Maltractades (CAD)

Objectiu:

Voldria compartir l'experiència i algunes reflexions entorn el treball realitzat, des de la Casa d'Acolrida, amb les dones immigrants que han patit situacions de violència de gènere.

Intentant que aquesta mirada no quedi sesgada, únicament, en la realitat del propi recurs de CAD, sinó que pugui englobar i visualitzar, aquestes dones, dins del propi territori on estan residint.

Metodologia:

La metodologia s'ha estructurat bàsicament a partir de l'anàlisi i observació de les dones immigrants que han residit a la CAD, partint del model ecosistèmic de *Bronfenbrenner*.

La CAD no deixa de ser un petit micorsistema de la realitat social en la que estem immersos, per aquest motiu cada vegada hi ha més dones immigrants, actualment ens trobem en un 50 – 60% de dones immigrants. Majoritàriament són dones que provenen de països musulmans: Argèlia, Marroc. Dones provinents de països llatino-americans: Colòmbia, Argentina, Equador; així com del centre d'Àfrica i més ocasionalment dels països de l'Est i Àsia.

Els casos dels que jo he partit són bàsicament, dones magrebís i latino-americanes ja que és la població més atesa des del servei d'acolliment.

A partir de l'exploració i anàlisi de cada cas he extret les característiques comuns.

Conclusions i Reflexions:

- Quan xoquen els valors i les creences socioculturals del país d'origen amb les del país receptor la dona pren un posicionament defensiu i ambivalent, que es tradueix:
 - Dificultat en la convivència i la integració; protecció i prioritziació dels seus costums; feble xarxa social; sentiments de soletat i defensa.
 - Sentiments vers l'exparella de deslleïtat, traïció, rebuig i por; ambivalència, desorientació, incertesa.
 - Exigència de recursos; Sol·licitud d'ajudes socials i legals com a drets adquirits.
- La motivació del seu procés d'immigració ve determinat, en la gran majoria, pel reagrupament familiar. La seva ex-parella porta una mitja de tres anys en el país acollidor. La convivència de parella ha estat gairebé nul·la fins que ella arriba aquí.
- Hi ha unes expectatives d'una "vida millor", a nivell econòmic i d'oportunitats pels seus fills.
- Dins de la família d'origen s'han donat situacions de maltractament entre els progenitors, aquesta relació de parella s'ha viscut com una relació matrimonial "normalitzada", on un cop més "la violència" és sostinguda pels mites socioculturals.
- Parteixen d'una estructura sociocultural on predomina el patriarcat i l'autoritat de l'home. Família tradicional. Sentiment de culpabilitat del que estan vivint, i del que ha passat en la seva història de parella.
- Les dones immigrants que arriben a una Casa d'Acollida es mostren situades en un dels següents dos pols: S'han sentit abandonades per la seva ex-parella vs Presenten situacions de gran risc per la integritat física.
- Hi ha casos que el ingrés a la CAD, ve donat per la detecció de la situació de violència que es fa visible en el moment en que la dona es veu sola, sense una feina, un sostre i una nul·la xarxa social del territori, situació que ve determinada pel maltractament que ha patit, però que ella no pren consciència fins que se sent "abandonada" – "repudiada". Quina és la consciència i valor del maltractament a nivell subjectiu de la dona? Quí i com defineix el maltractament de parella com "el" problema? Què esperen, què demanen, què "saben" del que els hi passa i del que se'ls hi ofereix? Aquestes dones han patit situacions de violència a nivell físic, psíquic, econòmic i social, maltractament que elles no identifiquen amb la magnitud dels nostres valors, és aquí on cal un treball clau de presa de consciència i empoderament personal per poder assolir una autonomia que li permeti no visualitzar-se amb un "home" per poder sobreviure.
- Altres casos d'ingrés a la CAD, tot i que són més minoritaris, ve determinat, per què la dona ha vist en el país d'acollida un reconeixement positiu i amb drets propis per ser "dona", on pot ser considerada com una persona igual que l'home. Aquesta definició

l'empeny a donar-se aquesta oportunitat. Les dones immigrants que podríem "ubicar" en aquest punt serien joves i amb un afany de promocionar-se a tots nivells.

- Mostren interès de reconciliació amb la seva exparella, busquen explicacions on elles surten "culpabilitzades" i responsables de l'abandonament patit o de la greu situació de risc que viuen, aquestes explicacions pateixen dels mites de la violència familiar, que tenen fortament aferrats.
- Pateixen un rebuig familiar per la decisió que estan portant a terme, ingrés a una casa d'acollida (fragilitat i vulnerabilitat de la pròpia identitat)
- Presenten quadres psicossomàtics degut a la incertesa, fragilitat i sentiment de pèrdua que pateixen. Així com un important bloqueig emocional.
- Desestimen tornar al seu país d'origen, ho argumenten posicionant-ho en les millors oportunitats que els seus fills tindrà en el nostre país, alhora verbalitzen que seran rebutjades pel la gent del seu territori, ja que han estat repudiades per la seva parella, i han vulnerat valors bàsics en la seva cultura.
- Des del servei es recull el seu comportament com l'expressió del malestar que està patint, es realitza una intervenció basada en la promoció de les seves capacitats, defugint del paper de víctima doblement instaurat (maltractament/immigrant). Cal destacar que per dur a terme una intervenció integral amb les dones immigrants la articulació de recursos, sovint es duplica (traduccions, advocats per dur a terme la regularització dels papers, aprenentatge del idioma, programes formatius, inserció laboral, visites mèdiques de seguiment i específiques (odontològiques, oculista...)..., tot plegat augmenta l'estada en el servei, duplicant o triplicant la mitja d'estada.
- Exigència dels beneficis secundaris a la denuncia de maltractament: (Llei d'estrangeria; Ajuts socials...). Ja que una gran majoria no disposen de la regulació de papers.

Totes aquestes reflexions que hem observat des de la Casa d'Acollida, segurament es poden traduir i visualitzar en el propi territori, i en el treball realitzat amb les dones immigrants que es troben patint situacions de violència de gènere. La Casa d'Acollida no és un sistema apartat, ni desubicat de la societat, tot el contrari, les Cases d'Acollida són una mostra de la realitat que s'està patint en els àmbits de major exclusió.

Bibliografia:

- (1) Kaplan, Adriana (1998), *De Senegambia a Catalunya. Procesos de aculturación e integración social*. Fundació La Caixa, Barcelona.
- (2) Monogràfic sobre dones i immigració (2000): MUGAK nº 9/10.
- (3) Corsi, J "Violencia familiar". Editorial Paidós, Buenos Aires, 1994

- *El grup d'ajuda mútua GAM : facilitar l'intercanvi i les relacions entre dones que han patit o pateixen situacions de violència de gènere .*

Un abordatge integral del fenomen de la violència de gènere implica:

- **Recursos d'urgència**
 - **Recursos d'informació**
 - **Assessorament legal**
 - **Protecció**
 - **Suport psicosocial**
 - **Acompanyament en la presa de decisions**
-
- **Les necessitats de les dones víctimes de maltractament varien en funció del moment del procés que estiguin vivint i, per tant, les intervencions han de reconèixer i atendre aquesta diversitat de situacions.**
 - **L'absència de recursos dificulta que una dona maltractada pugui alliberar-se de la relació d'abús a la qual està sotmesa i perpetui la seva victimització.**

S'ha d'entendre la violència contra les dones com

- **Un fenomen multicausal**
- **D'elevada complexitat**
- **On els professionals dels diferents àmbits d'actuació requereixen una coordinació eficaç, immediata i resolutiva enfront les necessitats de la dona afectada.**

Els circuits locals

- **Són models d'actuació en els quals s'articula un sistema d'atenció i derivació entre els diferents agents i serveis implicats.**
- **Possibiliten orientació als/ a les professionals sobre els passos a seguir en funció de les característiques de la situació sobre la qual s'està intervenint i facilita la intervenció coordinada i les derivacions de casos.**
- **Tamateix permeten establir canals de comunicació entre els diferents àmbits d'actuació, de manera coordinada i complementària per poder atendre a:**
- **La diversitat de formes i situacions de violència de gènere en l'àmbit familiar**
- **Els diferents nivells d'intervenció (primària, secundària i terciària)**

Protocol

- **Un protocol és un instrument elaborat i consensuat pels diferents agents implicats en la intervenció sobre la problemàtica de la violència familiar amb l'objectiu de possibilitar intervencions coordinades i eficaces.**
- **És sobretot, el resultat d'un treball en xarxa**

GAM

- **A partir del protocol local i com un recurs en el procés de recuperació de les dones es projecta el GAM.**

GAM

- **Els processos d'ajuda mútua responsabilitzen a les dones en el control de les seves pròpies vides, promovent un major sentiment d'autoconfiança i competència social i personal. Això afavoreix un potencial canvi positiu en la seva salut, tant a nivell físic com psicològic i possibilita una millor adaptació psicosocial.**

- *L'impuls del grup d'ajuda mútua és una contribució important per desenvolupar i estimular la capacitat de les dones no tant sols per ajudar-se sinó per ajudar a les altres.*

- *L'orientació del grup centrada en l'educació, el recolzament entre iguals, l'aprenentatge a partir de les experiències compartides, la participació voluntària, formar part de la comunitat, fomentar la comunicació, aprendre a prendre decisions i la solidaritat són els valors i qualitats més importants del grup.*

- *Permet satisfer necessitats bàsiques, de seguretat, afecte, confort, sentit pertinença, autoestima, asertivitat..*

- *El procés de recuperació inclou aprendre a superar els sentiments de culpa, a afrontar les pors, a canviar el rol de víctima, a decidir per ella mateixa...*

- *La col·laboració i participació en activitats socials és un dels darrers objectius a treballar quan la dona ja ha superat la seva situació personal.*

Metodologia :

- *sessions setmanals*
- *duració : 2 hores*
- *espai : centre municipal d'atenció a les dones*
- *accés al grup: derivació des del servei d'atenció psicològica individual*
- *conducció del grup : psicòloga i dona afectada (que ja ha el fet procés personal de recuperació)*

Objectius del GAM

- *potenciar l'anàlisi de les causes que desencadenen les situacions de violència.*
- *superar sentiments de culpa*
- *afrontar les pors*
- *aprendre i potenciar habilitats com la comunicació, canalització de l'agressivitat, tolerància a la frustració en les relacions interpersonals, presa de decisions, asertivitat, etc.*
- *canviar el "rol" de víctima*
- *col·laborar en altres activitats socials que treballin en la eradicació de la violència familiar.*

Valorar i decidir com viure la pròpia vida.

Fonts de derivació

- *Derivació des de el servei d'atenció psicològica municipal.*
- *Derivació des d'altres serveis o recursos professionals.*
- *Derivació des de l' associació de dones en contra de la violència intrafamiliar.*

Requisits

- *Haver patit maltractaments*
- *Haver rebut recolzament psicològic individual.*
- *Residir en la població o en poblacions properes on no existeixi aquest recurs .*
- *Acceptació de qualsevol dona sense diferenciar : edat, haver denunciat o no, cultura , opció sexual*

Recursos humans

- *Psicòloga.*
- *Coordinadora.*

Valoració funcionament del grup

- *mensual*

(psicòloga-coordinadora grup i dinamitzadora de les sessions quan no assisteix la professional)

Valoracions generals

- *preferència per assistir a un GAM on s'aborda la problemàtica específica, no a altres grups de dones .*
- *si l'acollida és positiva, l' assistència i permanència en el grup és major.*
- *identificació a partir de vivències semblants facilita la verbalització.*
- *la presència com coordinadora del grup d'una dona "víctima" dona continuïtat al treball del grup les diferències interculturals son*

minimitzades

- *la tolerància de les participants facilita la “apropiació” del temps de les sessions segons la fase del cicle de violència de cada dona.*
 - *rapidesa en la creació de xarxa de suport quotidià entre les components del grup*
 - *acompanyament en els tràmits judicials, consultes, gestions,...)*
 - *procés d’informació i formació compartit*
 - *respecte en el procés de presa de decisions personals (convivència en parella, procés de separació, noves parelles,...)*
 - *baix índex de retorn amb les parelles*
 - *elevat índex de convivència amb noves parelles*
 - *a mayor estabilidad personal, mayor preocupación por los hijos/hijas*
 - *elevada conflictividad en la relación con los hijos adolescentes*
 - *demandas permanentes de ayuda para facilitar la interacción con los hijos.*
-
- *Tot i que la sensibilització vers els maltractaments ha augmentat, encara és força habitual trobar-nos amb l’aïllament de les dones víctimes de maltractament, amb la manca de comprensió a nivell laboral, familiar, jurídic, educacional,...,*

***Que la xarxa no es
trenqui***

INTERVENCIÓ EN GRUP EN CASOS DE VIOLENCIA DE FILLS, FILLES

Pilar Ripoll Balagué- Psicòloga Clínica

INTRODUCCIÓ:

Segons l' Organització Mundial de la Salut (OMS), la violència entre les persones causen aproximadament 850.000 morts l' any i ocasiona incomptables danys físics i emocionals. La violència es avui dia, una de les lacres més grans de la societat actual, hem de tenir en compte que la violència s'ha desenvolupat de manera "normal" en diversos escenaris en els quals no ha estat qüestionada ni discutida un de ells el de la casa.

La violència contra les dones tan arrelada en la nostra societat ha costat el identificar-la doncs no se'n tenia consciència que no era manera de tractar a les dones. La violència contra les dones la denominem violència de gènere. Aquest terme remarca la importància que hi té la cultura, per deixar clar que aquesta forma de violència es una construcció social, i no una derivació espontània de la natura. S' inclouen totes les formes de maltractaments psicològics, d' abús personal, d' explotació sexual i d' agressió física a què les dones es veuen sotmeses per la seva condició de dones.

No ha estat fins l' any 1993 que l' Organització de Nacions Unides (ONU) Va reconèixer els drets de les dones com drets humans i va declarar que la violència contra les dones era una violació dels drets humans. A partir de la conferència de Beijing del any 1995, el fenomen de la violència de gènere ha estat reconegut internacionalment com a problema social i ha adquirit una definició clara en el context dels drets humans i de la igualtat entre els homes i les dones.

El reconèixer que existeix una realitat de alguns casos de pares i mares que pateixen la violència dels seus fill/es hi ha siguin física com psicològica es un descobriment recent no perquè abans no hagués existit si no perquè el volum potser es més alt i també perquè en comencem a parlar no solament qui ho pateix si no també els mitjans de comunicació.

Els fills de pares violents reproduïxen alguns casos el model i de vegades les dones es troben vivint soles amb el fill que esta fent el mateix que va portar aquesta dona a separar-se.

Son majoritàriament les dones que en pateixen d' aquesta situació i els motius estan confirmats en lo dit anteriorment.

EXPERIÈNCIA:

El fet de treballar en una casa d'acollida per a dones víctimes de maltractes i en un centre de tractament de addiccions m'ha fet adonar-me des de fa anys que les dones majoritàriament són les que acompanyant als drogodependents, (dones, mares, filles i germanes d'alcohòlics i/o consumidors d'altres drogues). I moltes són les mares que acompanyen als seus fills majoritàriament barons a realitzar el tractament.

El treballar amb la perspectiva de gènere m'ha ajudat a entendre el paper d'aquestes dones i les seves reaccions.

Com diu la Victoria Sau "la interiorización del género a través de componentes afectivos y cognitivos se produce en la primera infancia que implica la asunción de pertenencia a un sexo por diferencia al otro. El género tiene pues una vertiente colectiva que presupone la adaptación de los sujetos a las expectativas de la cultura en la que ha nacido y crecido, y otra vertiente individual que consiste en como y en que medida vive cada cual en su género, de modo que a pesar de la igualdad a otras/os que la pertenencia al mismo supone, toda persona mujer o hombre, puede mantener y afirmar su individualidad sobre las demás personas. El juego, en la infancia, resulta así una forma de anticipación de los roles probables a desempeñar en la adultez. Es un sistema de aprendizaje de normas sociales. Y luego están los juguetes" i a que juguem nens i nenas?

Venim de un ordenament social, polític i econòmic on s'ha exaltat el paper de la maternitat, el de dona (esposa), mare i senyora i d'ací ve "la reina de la casa", ara els nens i nenes són els reis de la casa i el mercat del consum en sap bastant d'això.

A la dona se li va assignar l'àmbit privat (la llar, els fills/es, el món de les relacions afectives) lo interior i al home lo públic, lo exterior, això ha canviat i aquesta realitat no serveix però les dones han entrat al món de lo públic però amb el mandat social a les seves esquenes de ser les responsables del món interior i per lo tant si fills/es tenen problemes es responsabilitza i se senten responsables elles.

Durant anys teories psicològiques no han ajudat si ve el contrari doncs les han fet responsables de moltes coses, com diuen en el llibre Teràpia familiar feminista, en canvi se li delega la educació.

La meua ponència és una introducció a un treball que estic realitzant amb dones que estan patint aquestes situacions i que no saben com resoldre-la, dones que acudeixen a serveis socials o serveis d'atenció a la dona i es detecta aquesta situació.

OBJECTIUS:

Treball psicològic per promoure la presa de consciència i la necessitat de canvi, intervenint sobretot en les creences i els estereotips sobre el fet de ser mares.

Potenciant els recursos personals per saber intervenir davant de conductes violentes de la manera més adequada per evitar el patiment i el risc que aquestes comporten.

Informant dels recursos disponibles en la seva comunitat per abordar la situació que tenen en alguns fills/es, problemes d' addicions i/o de salut mental

METODOLOGIA:

Treball amb grup amb sessions de 1h30 minuts quinzenals on es comparteixen les experiències i en cada sessió s'aporta material teòric i pràctic per anar reflexionant.

Es realitza en el CAID de Hospitalet

Com diu el Dr. Greenberg “Vivimos como seres emocionales, aprendemos, patrones globales de inicio de forma más rápida de lo que el cerebro puede analizar, desencadenandose las respuestas emocionales nos guste o no. La cognición trabaja al servicio de los objetivos emocionales. Por ello es importante que las personas atiendan sus emociones, pero sin olvidar la razón” **“las emociones plantean problemas para que la razón los resuelva”**

CONCLUSIONS:

La culpa, la por i la tristor es lo que més freqüentment presenten aquestes dones la recuperació els hi dona autonomia i les capacita, i el fet de fer-ho en grup te un efecte molt mes gran, no es ella sola que li passa'n aquestes coses.

Com es una experiència recent no puc encara donar resultats però es important poder seguir oferint aquest recurs a aquestes mares que difícilment en un altre context podran abordar aquesta situació.

Hem trigat molts anys per que la violència de gènere sigui visible, de vegades les dones van tenir que patir les violències institucionals al pensar que això era un problema íntim, ara no hem de repetir el mateix amb el tema dels fills.

M'agradaria acabar amb unes línies de la Declaració dels Drets Humans 1948 on diu: La violència es el últim recurs de la intolerància. La violència no es una conducta automàtica; es profundament cultural i esta lligada al procés de socialització. La majoria de vegades la violència es el resultat de posar l' agressivitat sota l' orientació de unes idees i unes creences determinades.

BIBLIOGRAFIA:

Sau, Victoria (1986) **Ser mujer el fin de una imagen tradicional.**
Barcelona Icaria Editorial, SA Coleccion 8 de marzo

Jean Goodrich, T i altres (1988) **Terapia familiar feminista** Editorial Paidos 1989

Leonor Cantera i altres (2004) **La violència a casa** Fundacio Caixa Sabadell

J.Edleson/Z.Eisikovits (1996) **La mujer golpeada y la familia** Editorial Granica

Hirigoyen, M.F. (2007) **Mujeres maltratadas** Editorial Paidos

Collange, Christiane **Yo tu madre** Editorial Seix Barral

Greenberg, Leslie **El trabajo terapeutico de la emociones** York University.Toronto

III JORNADA VIOLÈNCIA DE GÈNERE: NOVES VISIONS PER A NOVES REALITATS – Hospitalet de Llobregat, 15 de novembre del 2007.

TÍTOL DE LA COMUNICACIÓ: ACTES AL VOLTANT DEL 25 DE NOVEMBRE A L'ÀREA BÀSICA DE ST. CUGAT DEL VALLÈS. UNA EXPERIÈNCIA D'INTERVENCIÓ COMUNITÀRIA.

AUTORS: Maite Olivella Madrid*, Olga Pérez Galera*, Pilar Delgado Martín**, Neus Martínez Escur**, Ana Ripoll Ramos***, Margarita Español Garrigós*** i Roser Cirici****.

(*)Treballadores socials CAP Valldoreix i CAP St. Cugat, (**)
Infermeres CAP St. Cugat i CAP Valldoreix, (***) Metges de família
CAP Valldoreix i CAP ST. Cugat, (****) Psicòloga CSM St. Cugat.

Els autors signants treballen en els centres d'atenció primària St. Cugat Valldoreix i CSM, depenent del Grup Mútua de Terrassa i son membres del grup de treball sobre el maltractament i violència de gènere, grup consultor, d'anàlisi i discussió de casos dels CAPs. El grup és el enllaç dels centres d'atenció primària de salut del municipi i les diferents actuacions que es realitzen a nivell del municipi de St. Cugat del Vallès. El grup treballaper a la recerca i actualització d'informació sobre el tema del maltractament i VG.

S'adjunta un breu curriculum de la primera signant.

INSTITUCIÓ: CAP Valldoreix i St. Cugat i Centre Salut Mental d'Hospital Mútua Terrassa.

Persona de contacte: Maite Olivella Madrid i Olga Perez

Adreça: Passeig Olabarria s/n (08197 St. Cugat del Vallès)

Telf: 93 583 74 00

INTRODUCCIÓ:

Donat l'augment i complexitat dels casos atesos per maltractament i violència de gènere en l'àrea bàsica de salut del municipi de St. Cugat del Vallès, es crea a l'any 2001 un grup de treball multidisciplinar sobre el maltractament i violència de gènere als centres d'atenció primària de St. Cugat, Valldoreix i CSM.

El grup de treball sobre el maltractament i V.G ha estat participant des de l'any 2001, en l'elaboració i disseny d'un protocol d'actuació a nivell municipal, i també d'actuació interna en els propis centres d'atenció primària de salut i CSM., donant a conèixer i fent difusió del protocol i model d'atenció als diferents professionals dels respectius centres de salut.

El grup està treballant en l'actualitat en l'establiment d'un sistema de registre sistematitzat dels casos atesos per maltractament i/o VG, establint-se d'altra banda com un grup consultor, d'anàlisi i discussió de casos.

D'entre les diferents actuacions del grup de treball sobre el maltractament i violència de gènere, volem presentar les diferents experiències i actuacions d'intervenció comunitària portades a terme en els centres d'atenció primària i salut mental de St. Cugat del Vallès, el Dia Mundial contra la violència de gènere.

CONTEXT DEL PROJECTE/EXPERIÈNCIA:

L'experiència de sensibilització i treball comunitari que presentem ha estat portada a terme en els centres d'atenció primària de salut de St. Cugat, Valldoreix i CSM durant els anys 2004 – 2007, en el context del dia mundial contra la violència vers les dones del dia 25 de novembre.

OBJECTIUS:

Les diferents actuacions portades a terme en els centres de salut al voltant del Dia mundial contra la violència de gènere pretén apropar, sensibilitzar i informar a la població sobre la problemàtica i serveis específics de suport en situacions relacionades amb la violència de gènere.

METODOLOGIA:

- Any 2004: Muntatge de Taules informatives en els diferents centres de salut sobre aspectes rellevants al voltant dels maltractaments i situacions de VG.

- Any 2005: Muntatge de Taules informatives en els diferents centres de salut sobre aspectes rellevants al voltant dels maltractaments i situacions de VG. i pòster informatiu i de suport a les víctimes de la VG i resum de dades de casos atesos en el municipi.

Contingut del pòster:

La implantació del protocol d'actuació davant el maltractament de la violència de genere en els centres d'atenció primària St. Cugat, Valldoreix i Salut Mental, ha afavorit un model d'atenció integral i coordinat a les persones ateses en situació de maltractament i/o violència domèstica.

En la nostra pràctica diària i molt especialment durant el Dia Mundial contra la Violència Domèstica, els professionals que treballem en l'àmbit de la salut volem fer públic el nostre suport i recolzament a totes aquelles persones que han estat o són encara, víctimes de qualsevol tipus de maltractament i/o violència.

Des de l'any 2003 fins l'actualitat els Centres d'atenció primària i salut mental del nostre municipi han atès un total de 158 casos de maltractament i violència domèstica, xifra que malauradament ha anat en augment durant els últims anys.

En el 52% dels casos es constata i/o es verbalitza maltractament de tipus físic i psicològic, seguit d'un 27% de casos de maltractament a psicològic, un 8% sexual, un 9% econòmic i un 4% social.

El 76% de les persones ateses tenen una edat compresa entre els 26 i 60 anys, seguit d'un 13% amb més de 60 snys i un 11% d'entre els 14 i 25 anys.

El 55% dels casos tenen fills (en el 34% dels casos no ens consta aquesta dada).

El 67% dels casos tenen la nacionalitat espanyola, sent el 24% persones estrangeres (en el 9% dels casos no ens consta aquesta dada).

Del total de les persones ateses en els nostres centre de salut, només el 41 dels casos exposa que té la intenció d'interposar una denúncia contra l'agressor, malgrat el nombre de casos que finalment posen la denúncia és menor.

-Any 2006: Muntatge de Taules informatives en els diferents centres de salut sobre aspectes rellevants al voltant dels maltractaments i i situacions de VG

Passe del documental als diferents centres de salut "Dones del Segle XX".

CONCLUSIONS:

La implantació del protocol d'actuació davant el maltractament de la violència de gènere als centres d'atenció primària i salut mental, la consolidació del grup de treball com a grup consultor, d'anàlisi i discussió de casos, i les accions de sensibilització i treball comunitari, han afavorit un model d'atenció integral i coordinat a les persones ateses en situació de maltractament i/o violència de gènere.